

Safety Society Science

**SDirect24
Scientific Journal**

WOMEN IN DEFENCE AND SECURITY

(2) 2021

Safety Society Science

**SDirect24
Scientific Journal**

(2) 2021

Kwartalnik publikowany
przez Instytut Bezpieczeństwa i Rozwoju Międzynarodowego pod
patronatem NATO Defence Education Enhancement Program

Warszawa 2021

Redaktor

dr Danuta Kaźmierczak, Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie

Redaktorzy prowadzący

dr płk (rez.) Waldemar ZAKRZEWSKI, Akademia im. Jakuba z Paradyża w Gorzowie Wielkopolskim

dr Emilia Musiał, Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie

Rada Naukowa

prof. dr hab. Adam JELONEK (Uniwersytet Jagielloński, Polska)

prof. dr hab. Bogusław PACEK (Uniwersytet Jagielloński, Polska)

prof. Władimir BOGDANOWICZ (Centralny Instytut Naukowo-Badawczy Sił Zbrojnych Ukrainy, Ukraina)

prof. Sven Bernhard GARES (Europejskie Centrum Studiów Bezpieczeństwa George C. Marshall, Niemcy)

prof. Natalia FROŁOWA (Akademia Dyplomatyczna MSZ Rosji, Rosyjska Akademia Gospodarki Narodowej i Służb Państwowych, Rosja)

prof. Nam-Kook KIM (Korea University, Republika Korei)

prof. dr hab. Hubert KRÓLIKOWSKI (Uniwersytet Jagielloński, Polska)

prof. dr Julian LINDLEY-FRENCH (Alphen Group, Wielka Brytania)

prof. dr hab. Bogdan LENT (Uniwersytet Nauk Stosowanych, Szwajcaria)

gen. dyw. (rez.) prof. dr hab. Zygmunt MIERCZYK (Wojskowa Akademia Techniczna, Polska)

prof. dr Sadi S. SADIYEV (Akademia Wojskowa Sił Zbrojnych Azerbejdżanu, Azerbejdżan)

gen. prof. Zoltan SZENES (Były Szef Sztabu Generalnego, Węgry)

dr Samir RAWAT (Military Mind Academy, Bengaluru, Indie)

Zespół recenzentów:

prof. dr hab. Danuta Walczak-Duraj, Uniwersytet Łódzki

prof. dr hab. Olga Wasiuta, Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie

dr hab. prof. UP Hanna Batorowska, Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie

dr hab. prof. AJP Kazimierz Kraj, Jakuba z Paradyża w Gorzowie Wielkopolskim

ppłk dr Mirosław Laskowski, Akademia Sztuki Wojennej, Warszawa

ppłk dr Paweł Rafał Ostolski, Akademia Sztuki Wojennej, Warszawa

dr Kornela Oblińska, Instytut BIRM, Warszawa

dr Aleksander Wasiuta, Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu

Korekta językowa (język polski i angielski) i skład: Artur Maślanka, Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie, Instytut BIRM, Warszawa

Projekt Okładki: Instytut BIRM, Warszawa

©Copyright by Instytut Bezpieczeństwa i Rozwoju Międzynarodowego

ISSN: 2545-0697

Adres redakcji: Ordynacka 9/13, Warszawa

E-mail: instytut@birm.waw.pl; journal@birm.waw.pl

SPIS TREŚCI

4 Katarzyna Dojwa- Turczyńska

STEREOTYPIZACJA KOBIECEJ SŁUŻBY WOJSKOWEJ W INTERNECIE. WYBRANE ASPEKTY

38 Agnieszka Kojło

REZOLUCJA RB ONZ NR 1325 – KOBIETY JAKO AKTYWNE DZIAŁACZKI NA RZECZ POKOJU I BEZPIECZEŃSTWA

49 Waldemar ZAKRZEWSKI

KOBIETY W WOJSKACH INŻYNIERYJNYCH - Z DOŚWIADCZEŃ AUTORA - DOWÓDCY 2. BRYGADY SAPERÓW

69 Barbara Drapikowska

SŁUŻBA WOJSKOWA KOBIET W POLSCE NA TLE PAŃSTW NATO

89 Paulina Zyzak, Piotr Swoboda

KOBIETA-ŻOŁNIERZ, CZYLI ZMIANY SYSTEMOWE W SIŁACH ZBROJNYCH RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ PO WSTĄPIENIU POLSKI DO ORGANIZACJI TRAKTATU PÓŁNOCNOATLANTYCKIEGO

107 Ilona Piotrowska-Michalak

MOTYWACJA KOBIET DO PEŁNIENIA SŁUŻBY W PAŃSTWOWEJ STRAŻY POŻARNEJ

122 Joanna Sozańska

WOMEN IN DEFENCE AND SECURITY – CONFERENCE PROCEEDINGS

STEREOTYPIZACJA KOBIECEJ SŁUŻBY WOJSKOWEJ W INTERNECIE WYBRANE ASPEKTY

Abstrakt: Partycypacja kobiet w sferze bezpieczeństwa ma bogate tradycje zarówno w skali świata, jak i w Polsce. Pomimo tego budziła i zdaje się budzić nadal pewne kontrowersje. Celem zaprezentowanych w publikacji badań jest przyjrzenie się opiniom o służbie wojskowej kobiet w Polsce wyrażanych przez internautów. w anonimowych wypowiedziach obecność kobiet w wojsku jest poddana silnej stereotypizacji. Kobiety – żołnierzy uznaje się za mniej przydatne do służby niż ma to miejsce w przypadku mężczyzn, poddaje się je silnej seksualizacji (postrzega się je jako obiekty seksualne), wreszcie w równouprawnieniu na rynkach pracy i w sferze zawodowej (w tym również w profesjach mundurowych) upatruje się dyskryminacji mężczyzn.

Słowa klucze: kobiety w wojsku, służba wojskowa, stereotyp

Wstęp

W jednej z prac naukowych, w której poświęca się miejsce służbie wojskowej kobiet czytamy, iż: „Od wieków umiejętności związane z posługiwaniem się bronią, udział w działaniach orężnych, obecność w wojsku były uznawane za wyłączną domenę mężczyzn. Wynikało to z prawnego podziału pracy, w którym to kobiety z reguły zajmowały się dziećmi oraz domostwem, zaś mężczyźni – zapewniali podstawy egzystencji, pełniąc role łowców, żywicieli, obrońców. Odmienność owych podstawowych ról implikowała kreowanie odmiennych wzorców osobowości – kobiety miały być empatyczne, ugodowe, opiekuńcze, zależne i posłuszne, zaś mężczyźni – odważni, władczy, agresywni, kontrolujący emocje, dominujący i ekspensywni”¹. Wprawdzie wcześniej nie brak przykładów militarnej aktywności kobiet, niemniej XX i XXI wiek przynoszą ich zaangażowanie w trakcie obu światowych wojen, obowiązek służby ojczyźnie w niektórych krajach (Izrael), wojskową służbę zawodową oraz stopniowe zwiększanie –

¹ Por. S. Jarmoszko, *Polska transformacja a wojskowa emancypacja kobiet* [w:] Monika Frąckowiak – Sochańska, Sabina Królikowska (red.), *Kobiety w polskiej transformacji 1989-2009. Podsumowania, interpretacje, prognozy*, Wyd. Adam Marszałek, Toruń 2010, s. 213-214.

w krajach, gdzie takie regulacje obowiązują – puli miejsc dla kobiet lub też dostępu do specjalności wojskowych dla nich zamkniętych. w Polsce nie brak przykładów angażowania się Polek w obronność w czasach I Rzeczypospolitej, szeroko rozumianej aktywności i zaangażowania w działalność narodowowyzwoleńczą, w walkę w czasie II Wojny Światowej. Od wielu lat kobiety są też obecne wśród kadr mundurowych personelu wojskowego, ich odsetek wzrasta. Zainteresowanie kręgów naukowych i eksperckich partycypacją kobiet w zawodach mundurowych ma w Polsce bogatą tradycję, politycy oraz przełożeni poszczególnych służb podkreślają rolę i znaczenie kobiet w zapewnieniu bezpieczeństwa. Trudno jest też odszukać w dyskursie publicznym elit władzy kwestionowania feminizacji (choć owo określenie z premedytacją jest tu użyte w sposób nader nadmiarowy) poszczególnych formacji mundurowych.

W niektórych krajach Zachodu dopuszczanie kobiet do zawodów mundurowych i poszczególnych stanowisk miało charakter stopniowy i polegało na znoszeniu różnych ograniczeń². w polskich realiach III RP było inaczej, gdyż stosowano tu model równości praw dla osób obu płci. w środowiskach naukowych i eksperckich możemy mówić o względnym konsensusie co do obecności kobiet w sferze bezpieczeństwa. Nie kwestionuje się samej obecności kobiet wśród kadr mundurowych, podkreśla się ich znaczenie i rolę we współczesnych instytucjach. Przez lata i dekady – z mniejszym lub większym efektem – wypracowywano rozwiązania ułatwiające i usprawniające ich służbę (wiek osiągania uprawnień emerytalnych, urlopy macierzyńskie i wychowawcze, itp.), choć nadal obecne są obszary dyskusyjne i sporne odnoszące się do pewnych kwestii szczegółowych (testy sprawności fizycznej, oddelegowania, umundurowanie) oraz sposobów niwelowania poszczególnych czynników utrudniających kobietom służbę.

Już od dekad pulę absorbujących zagadnień naukowych konstruuje kwestia kobiecej służby w formacjach mundurowych, względnie jej recepcji w wymiarach wewnątrzorganizacyjnych. Niemniej wobec wieloletniej już tradycji obecności kobiet w formacjach mundurowych zasadne stają się być pytania o to jak owa obecność jest postrzegana nie tylko przez nie same, ekspertów, naukowców, polityków, kierownictwa grup, czy ich personel. Stąd też na pierwszym planie niniejszego artykułu sytuje się inaczej postawiony problem badawczy – w jaki sposób kobiety

² K. Dojwa, *Kobiety w mundurze. Wybrane aspekty służby kobiet w wojsku, policji i straży granicznej*, „Polityka Społeczna”, R. 36, 1/2009, s. 19-24; Katarzyna Dojwa, *"W drodze na wojnę..." kobiety w amerykańskich siłach zbrojnych: aspekty historyczne i współczesne*, [w:] Marek Bodziany i in. (red.) *Społeczeństwo a wojna: paradoks wojny we współczesnym łańdźie międzynarodowym*, Wyd. Wyższa Szkoła Oficerska Wojsk Lądowych imienia generała Tadeusza Kościuszki, 2013, s. 210-226.

pełniące służbę w formacjach mundurowych (tu – Siłach Zbrojnych RP) są postrzegane przez społeczeństwo.

Zastosowany powyżej termin „społeczeństwo” ma oczywiście znaczenie nader nadmierne, gdyż nie prowadzono badań reaktywnych z udziałem próby probabilistycznej. Celem niniejszego artykułu jest przyjrzenie się opiniom o służbie wojskowej kobiet formułowanym przez internautów, co już zawęży kategorię osób partycypujących w badaniu. Sama metoda i technika nie pozwalają na uogólnienie wniosków na społeczeństwo czy też wężej – użytkowników sieci - lecz pokazują narracje osób wypowiadających się na temat obecności kobiet w wojsku. Sięgając po analizę danych wtórnych i stosując w jej obrębie analizę treści podjęto próbę określenia stosunku użytkowników Internetu do obecności kobiet w Siłach Zbrojnych RP, a także – wybiegając niejako w treść zaprezentowanych w artykule analiz - zrekonstruowania płaszczyzn jej krytyki w kontekście istnienia stereotypu.

Historyczne aspekty służby wojskowej kobiet w Polsce

Historia dostarcza nam szeregu przykładów pokazujących, że w różnych okresach i w różnych społeczeństwach kobiety angażowały się w szeroko rozumianą aktywność militarną oraz paramilitarną. Najczęściej tego typu odniesienia występują w kontekście specyficznego przymusu bronienia kraju, wspólnoty, czy najbliższych, niemniej natrafiamy także na przykłady zbiorowości i grup, gdzie tego typu aktywność miała charakter ponadjednostkowy i nieincydentalny (kobiety Dahomeju, Amazonki).

Z perspektywy zasygnalizowanego w tytule artykułu zagadnienia – stereotypizacji służby wojskowej kobiet w wymiarze współczesnym – warto przytoczyć choć część przykładów odnoszących się do zaangażowania militarnego kobiet, zachowując przy tym świadomość, że owe egzemplifikacje i casusy, de facto bardzo ważne funkcjonalnie i symbolicznie, pokazują specyficzną nieoczywistość i wyjątkowość odgrywania owych ról przez kobiety.

W historii Polski istnieje wiele przykładów militarnej aktywności kobiet, co szczególnie jest widoczne w okresie powstań narodowowyzwoleńczych oraz w czasie wojen światowych³, niemniej w latach wcześniejszych również natrafiamy na interesujące przykłady w tym zakresie. Jak wskazuje Aleksandra Skrabacz⁴, już w Kronikach Galla Anonima obecne są kobiety walczące pod

³ W. Sadurska, *Kobiety w łączności Komendy Głównej i Okręgu Warszawskiego ZWZ – AK*, Wyd. Comandor, Warszawa 2002, s. 13.

⁴ A. Skrabacz, *Uwarunkowania historyczne służby kobiet w formacjach mundurowych* [w:] A. Skrabacz (red.), *Służba kobiet w formacjach mundurowych w XXI wieku*, Centralna Biblioteka Wojskowa, MON, Warszawa 2008, s. 31-46, s. 31.

wodzą Mieclawa (lub Masława) oraz Kazimierza Odnowiciela, choć pierwsze nazwiska kobiet angażujących się w walkę pochodzą z XVI-XVII wieku⁵. Dla przykładu taką postacią jest Teofilia Chmielnicka „Wilczyca Kresowa” (żona Stefana Chmielnickiego). w annałach obecna jest także Anna Dorota Chrzanowska, żona komendanta Trembowli (Jana Samuela Chrzanowskiego), która w 1675 roku, podczas oblężenia twierdzy przez Turków zagrzewała żołnierzy do boju, co spowodowało, że turecki wódz bojąc się odsieczy króla Jana III Sobieskiego, zrezygnował z oblężenia. Pierwsze oficjalne wystąpienie kobiet w obronie suwerenności ojczyzny ma miejsce w czasie obrad Konfederacji Barskiej (1768-1772): wtedy to kobiety wspierają moralnie, materialnie, ochraniają oddziały, czy nawet – walczą z orężem w dłoni. Nic więc dziwnego, że rolę kobiet trakcie obrad w Barze Józef Wybicki konkluduje następującymi słowami: „Czemu me pióro nie dość może, czemu okoliczności nie dość przyjazne, abym obraz Polek zebrał, które w życiu publicznym Patriotyzmem doszły, a wiadomościami płęć naszą przeszły”⁶. w czasie Powstania Kościuszkowskiego, w 1794 roku w „Odezwie do kobiet”, która de facto jest apelem do wszystkich Polek o wsparcie powstania, czytamy: „Ozdobo rodzaju ludzkiego Płci piękna. Cierpię szczerze na widok niespokojnej twej troskliwości o los śmiałego przedsięwzięcia, które ku oswobodzeniu Ojczyzny przedsiębiorą Polacy. [...] Pozwólcie mi podać wam, współobywatelki, moją myśl, w której znajdziecie i dogodzenie Czułości waszej i dogodzenie potrzebie publicznej. [...] Bracia, synowie, mężowie wasi bić się idą... Kobiety! [...] Raccie, proszę was o to na miłość ludzkości robić szarpie i bandażę dla wojska; ofiara ta rąk pięknych ulży cierpieniom i męstwo samo zachęci”⁷. Jest to pierwszy dokument o charakterze politycznym o wadze państwowej, w którym zauważa się kobiety jako pewną kategorię społeczną istotną w walce o niepodległość⁸. Kobiety-współobywatelki są odpowiedzialne za losy ojczyzny, mają zatem misję pracy samarytańskiej, opieki nad rannymi i chorymi, zaopatrywanie walczących oddziałów w środki sanitarne, żywność, ubrania, nawet amunicję.

W okresie Księstwa Warszawskiego i wojen napoleońskich kobiety wspierają działalność Legionów Polskich, pomagają materialnie, przewożą rozkazy, werbują ochotników. Joanna Żubr w męskim przebraniu wstępuje z mężem do wojska jako jego młodszy brat⁹. Wykazuje się męstwem w 1809

⁵ Por. D. Wawrzykowska-Wierciochowa, *Rycerki i samarytanki*, Warszawa 1988, s. 16 i dalsze.

⁶ A. Skrabacz, *Ibidem*, s. 33.

⁷ Por. *Kościuszkowski. Listy, odezwy, wspomnienia*, zebrał H. Mościcki, Warszawa 1917, s. 48-49, za: Barbara Drapikowska, Kobiety w polskiej armii – ujęcie historyczne, 1(1) /2016, „Czasopismo naukowe Instytutu Studiów Kobięcych”, s. 45-65, s. 48.

⁸ R. Sawicki, *Tadeusz Kościuszkowski bohater dwóch Narodów i kontynentów*, Opracowania tematyczne, Kancelaria Senatu, Biuro Analiz, dokumentacji i korespondencji, OT-657, Warszawa, październik 2017, s. 14.

⁹ A. Fedorowicz, *Joanna Żubr. Pierwsza kobieta z Virtuti Militari*, źródło: <https://wielkahaistoria.pl/joanna-zubr-pierwsza-kobieta-z-virtuti-militari/>, [dostęp: 15.07.2021].

roku w czasie zdobywania Zamościa i jej dowódca składa wniosek o odznaczenie jej orderem „Virtuti Militari”. Kapituła odmawia, gdy okazuje się, że żołnierz jest kobietą, w zamian oferując jej gratyfikację finansową, której nie przyjmuje. Dopiero po dalszych bohaterskich działaniach ów order otrzymuje w 1812 roku¹⁰. Niebawem (Powstanie Listopadowe, 1830) rozszerza się wachlarz ról kobiet w walce o niepodległość, ale także owo zaangażowanie staje się niemal masowe (partycypacja w służbach sanitarnych, zakładanie i prowadzenie szpitali, intensyfikująca się aktywność kobiet w zbrojnej walce z wrogiem). w sytuacji, kiedy oficjalny zaciąg kobiet do oddziałów powstańczych nie był możliwy, kobiety wstępowały do nich w męskich przebraniach¹¹. Zwraca się uwagę także na ich spontaniczne zaangażowanie w konflikt: „(...) na widowni dziejów Warszawy pojawiły się i kobiety, nie tylko z ludu warszawskiego, które przybiegły pod Arsenał i wynosiły z niego broń (...). To włączenie się kobiet do wydarzeń publicznych jest nowym zjawiskiem w XIX stuleciu”¹².

W czasie Powstania Styczniowego (1863) kobiety zakładają i prowadzą szpitale, dostarczają amunicję, przenoszą wydawnictwa i informacje, pełnią role wywiadowcze (tzw. kumy). w tamtym okresie wiele kobiet pozostaje anonimowych, bo ponownie bierze udział w walkach w męskich przebraniach. Wtedy obecność kobiet w działaniach narodowowyzwoleńczych instytucjonalizuje się w sferze służby samarytańskiej, czyli służby sanitarnej/medycznej. Jak konkludowała A. Skrabacz: „(...) udział kobiet w walkach narodowowyzwoleńczych, początkowo jednostkowy i spontaniczny, przerodził się z czasem w regularną, choć nie zorganizowaną formalnie, walkę z wrogiem”¹³.

Miało to także swój konkretny wpływ na stworzenie systemu opresji powstańcom. Dla przykładu w marcu 1863 roku Rosjanie ustanowili sądy wojskowe dla „przestępców obojga płci”¹⁴. Kobiety trafiały też do aresztów: np. wykazy aresztowanych od września do grudnia 1864 r. na terytorium Suwałk, zawierał informacje o 230 osobach aresztowanych za udział w powstaniu styczniowym, w tym 8 kobietach¹⁵. Nic więc dziwnego, że rosyjski historyk Mikołaj Berg pisał, iż „kobieta polska jest wiecznym, nieubłagany i nieuleczalnym spiskowcem”¹⁶.

¹⁰ Por. *Joanna Żubr: pierwsza dama Orderu Virtuti Militari*, 09.07.2017, źródło: <http://polska-zbrojna.pl/home/articleshow/23128?t=Joanna-Zubr-pierwsza-dama-Orderu-Virtuti-Militari#>, [dostęp: 14.07.2021].

¹¹ A. E. Markert, *Przysposobienie wojskowe kobiet 1922-1939*, Wyd. AON, Warszawa 2002.

¹² Dioniza Wawrzykowska-Wiercichowa, *Sercem i orężem ojczyźnie służyły*, Wyd. MON, Warszawa 1982, s. 20.

¹³ A. Skrabacz, s. 37.

¹⁴ A. Chmielarz, *Wojskowa służba kobiet*, „Biuletyn Informacyjny. Miesięcznik Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej”, Rok XXX, nr 7 (361), lipiec 2020, s. 1-6, s. 2.

¹⁵ B. Drapikowska, 2016, s. 51.

¹⁶ Chmielarz, s. 2.

W czasie zbliżającego się światowego konfliktu wojennego i w jego trakcie możemy mówić o znaczącym wkładzie kobiet i środowisk kobiecych w proces odzyskiwania niepodległości. Różne działania aktywizujące środowiska kobiece rozpoczynają się już w 1912 roku w ramach różnych organizacji (drużyny strzeleckie, Związek Strzelecki, Związek Młodzieży Polskiej)¹⁷. W roku 1913 na terenie Królestwa Polskiego powstała Liga Kobiet Pogotowia Wojennego, rok później Liga Kobiet Galicji i Śląska, co prowadziło do utworzenia żeńskich oddziałów Polskiej Organizacji Wojskowej. Istnieją one do 1915, potem zostają rozwiązane (kierownictwo POW uznało, że kobiety należy odsunąć od spraw militarnych). W tym samym roku Komenda Naczelna POW wzywa kobiety do powrotu i współpracy z podziemiem. Kobiety zajmują się pracami organizacyjnymi, wywiadem, kurierką, gromadzeniem broni, przygotowywaniem ekwipunku, zaangażowanie w służbę medyczną¹⁸, lub też – wobec zakazu przyjmowania kobiet do służby liniowej – jak wcześniej występują w męskich mundurach (casus Kazimierza Żuchowicza, czyli Wandy Gertz)¹⁹. Niezmiernie istotnym aspektem aktywności militarnej kobiet stała się Ochotnicza Legia Kobiet²⁰. Wprawdzie istniała ona tylko cztery lata, a kobiety pełniły w niej przede wszystkim rolę w służbie pomocniczej, niemniej po raz pierwszy zostały one uznane za pełnoprawnych żołnierzy polskiej armii²¹.

Postaci, inicjatywy i działania zaprezentowane powyżej stanowią oczywiście pewien nader skromny wycinek aktywności kobiet i środowisk kobiecych w okresie I RP oraz czasu walki o niepodległość. Podejmując próbę generalizacji moglibyśmy zwrócić uwagę na sytuacyjne stymulowanie aktywności żołnierskiej czy szerzej – proobronnej – kobiet. Nie bez znaczenia jest fakt występowania kobiet w działaniach wojennych w męskich mundurach, co świadczyło o symbolicznym ograniczeniu sfery wojowania jedynie dla mężczyzn i wynikało z istnienia sztywnych oczekiwań przypisywanym obu płciom, czyli de facto stereotypów²². Obojętne jest, czy miało to miejsce w czasach I Rzeczypospolitej, w czasie powstań narodowych, czy też w okresie I Wojny Światowej. W sytuacji konfliktu i walki z wrogiem specyficznie „naturalną” rolę żołnierską kobiet była funkcja pomocnicza, podkreślana choćby przez T. Kościuszkę, z czasem

¹⁷ A. Chmielarz, s. 2.

¹⁸ B. Drapikowska, s. 53-54.

¹⁹ B. Drapikowska, s. 54.

²⁰ Por. A. Marcinkiewicz-Gołaś, *Ochotnicza Legia Kobiet 1918–1922*, Wyd. PAT, Warszawa 2006.

²¹ A. Marcinkiewicz-Gołaś, *Służba i działalność frontowa warszawskiego oddziału Ochotniczej Legii Kobiet w 1920 roku*, „Niepodległość i Pamięć”, 15/2(28), 2008, 191-203, s. 203.

²² Więcej na ten temat: Tomasz Nałęcz, *Kobiety w walce o niepodległość w czasie I wojny światowej*, [w:] A. Żarnowska, A. Szwarc (red.), *Kobieta i świat polityki. Polska na tle porównawczym w XIX i na początkach XX wieku*, Wyd. Instytut Historyczny UW, Warszawa 1996, s. 73-79.

także instytucjonalizująca się w sytuacji zagrożenia. Okaże się to bardzo ważne, kiedy przejdziemy do części analitycznej artykułu.

Czas walki o kształt polskich granic na wschodzie po 1918 roku, ale także okres zbliżania się kolejnego konfliktu światowego czynią środowiska kobiece istotnymi dla bezpieczeństwa narodowego kraju. Kiedy walki o granice ustaną, nie będzie jeszcze przesłanek, aby oczekiwać kolejnego konfliktu światowego stosunek państwa i rządzących do aktywności militarnej kobiet stanie się co najmniej ambiwalentny. z jednej strony Polki otrzymują w 1918 roku prawa wyborcze – co w porównaniu z innymi krajami, ale także biorąc pod uwagę stosunkową słabość ruchu feministycznego na ziemiach polskich – ma miejsce bardzo wcześnie. z drugiej jednak strony niebawem (1921) pomimo sprzeciwów, Ministerstwo Spraw Wojskowych zlikwiduje Ochotniczą Legię Kobiet (a dniem 1.06.1922), wszak oficjalnie służba wojskowa kobiet była planowana tylko na okres wojny²³. w państwie, które borykało się z kryzysem i deficytem istotne okazały się oszczędności budżetowe²⁴. z perspektywy środowisk kobiecych zaangażowanych w obronność taka decyzja była z pewnością trudna do przyjęcia. Pytaniem otwartym pozostaje czy z perspektywy społecznej również tak było. Wszak w „Dzienniku Ludowym” z 1920 roku mogliśmy dla przykładu przeczytać: „Kobieta bądź co bądź wprowadza rozstrój między mężczyzn. Nawet w okopach tworzy się nastrój miękki, ludzie interesują się za wiele koleżankami, często wytwarza się zawiść. (...). Pewnie, że wiele jest ideowych, o bohaterskiej duszy, takie nie tylko nie rozluźniają rygoru, ale przeciwnie świecą przykładem męstwa i obowiązkowości. Ale są inne, albo histeryczki, które nawet bić się nie potrafią dzielnie, ale chimeryczne, wygodne i nie zawsze gotowe wykonywać twardą służbę, albo też próżniaczki – i to jest najszkodliwszy element (...)”²⁵.

Właściwie w przededniu II Wojny Światowej podejmowane są działania normatywne mające usankcjonować i rozwinąć dotąd oddolnie prowadzoną aktywność środowisk kobiecych dotyczącą przygotowania obronnego kobiet. w ustawie o Powszechnym Obowiązku Wojskowym z 1938 roku kobietom przyznaje się prawo do odbywania zastępczej służby wojskowej, niebawem (11.02.1939) istniejące już od ponad ćwierćwiecza Przysposobienie Wojskowe Kobiet staje się podmiotem wyższej użyteczności publicznej²⁶. Zmiany normatywne będą wprowadzane zarówno w dniach poprzedzających napaść na Polskę, jak i w późniejszym okresie. Ich katalizatorem okaże

²³ A. Skrabacz, s. 40.

²⁴T. Rotter, *Służba zawodowa kobiet w wojsku polskim (problemy psychologiczne)*, „Bezpieczeństwo. Teoria i praktyka”, 4/2012, s. 86.

²⁵ *Czy kobieta powinna walczyć na froncie (Rozmowa z kobietą żołnierzem)*, „Dziennik Ludowy” 1920, nr 214, s. 4, za: Anna Marcinkiewicz-Kaczmarczyk, *Życie codzienne w oddziałach Ochotniczej Legii Kobiet (1918–1922)*, „Acta Universitatis Lodzensis. Folia Historica”, 101/2018, s. s. 135-146, s. 144.

²⁶ Skrabacz, s. 42.

się sytuacja w kraju oraz zainteresowanie kobiet służbą. Finalnie w czasie II Wojny Światowej kobiety służyły na wszystkich frontach, we wszystkich rodzajach sił zbrojnych oraz w różnych służbach²⁷. Poza szeregami regularnej armii kobiety brały udział także w ruchu oporu. Wprawdzie najwięcej kobiet znajdowało się w oddziałach tyłowych (głównie w jednostkach służby zdrowia) i w jednostkach zabezpieczenia bojowego (w łączności, w oddziałach inżynieryjno –saperskich, transportowo –drogowych, jednostkach obsługi i ochrony), zaś niewielki odsetek znajdował się w jednostkach bojowych (ok. 15%), niemniej wydaje się, że okres II Wojny Światowej może być uznany w dużej mierze za przełom, jeśli chodzi o obecność kobiet w polskiej armii²⁸. w wielu pracach historycznych szczegółowo opisuje się kwestie zasygnalizowane powyżej, stąd też w tym miejscu sięgnijmy po publikację która Polki in gremio opisuje z perspektywy ówczesnego okupanta – III Rzeszy. Owe stereotypowo „piękne Polki” miały być charakterologicznie podobne do drapieżnego zwierzęcia, przebiegłe, jako Matki-Polki przygotowywane do walki „od kołyski”, umiejące zachować tajemnicę i odważne, a nawet okrutne²⁹. Ostrzegano więc przed nimi Niemców, z naszej perspektywy kreując wzorzec postaci zdeterminowanej do walki z wrogiem za pomocą rozmaitych środków.

Kobiety w Siłach Zbrojnych RP. Zagadnienia współczesne

Kwestie nader współczesne związane z początkami służby wojskowej kobiet w III RP, zostały opisane już w wielu pracach³⁰, stąd też w tym miejscu przywołane zostaną tylko pewne wybrane kwestie. Służba wojskowa kobiet w Polsce kształtuje się w konkretnym kontekście społecznym, politycznym, gospodarczym. Wpływ na nią wywierają rozmaite czynniki: usytuowanie Polski w postbipolarnym łańdź (obecność w NATO oraz UE), zmiany zachodzące w instytucjach bezpieczeństwa (w tym również w wojsku), przekształcenia gospodarki i ich skutki społeczne (m.in. pojawienie się bezrobocia), wieloaspektowa implementacja kanonów feminizmu, czy też aktywność zawodowa kobiet w instytucjach/organizacjach/sferach, w których dotąd miała ona znaczenie śladowe lub symboliczne.

²⁷ A. Skrabacz, s. 45.

²⁸ St. Jarmoszko, Michał Korczak, *Wojskowa partycypacja kobiet w perspektywie historycznej, prawnej i socjologicznej*, [w:] Franciszek Seweryn (red.), *Od samarytanek do kobiet – żołnierzy*, „Wojsko i Wychowanie”, Warszawa 2000, s. 23.

²⁹ A. Pietrowicz, *W oczach wroga... Kobieta polska w opinii Niemców w latach wojny 1939–1945 – dwa przykłady*, „Pamięć i Sprawiedliwość”, 2(26) 2015, s. 186 i dalsze.

³⁰ Poza pracami wskazanymi już wcześniej problematyka ta jest obecna m.in. w monografiach. Por. Jan Maciejewski, K. Dojwa, *Uczestnictwo kobiet w Siłach Zbrojnych, Straży Granicznej i Policji. Analiza socjologiczna*, Wyd. Wyższej Szkoły Oficerskiej Wojsk Lądowych im. gen. Tadeusza Kościuszki, Wrocław, 2012; Katarzyna Dojwa, *Kobiety w grupach dyspozycyjnych. Wydanie drugie poprawione i rozszerzone*, Wyd. Wyższej Szkoły Oficerskiej Wojsk Lądowych im. gen. Tadeusza Kościuszki, Wrocław 2013.

Transformacja systemowa mająca miejsce w Polsce na przełomie lat 80. i 90. XX wieku zazwyczaj postrzegana jest przez pryzmat zmian politycznych (demokracja, wolne i rywalizacyjne wybory), gospodarczych (urynkowanie gospodarki, wymienialność waluty) oraz implikacji społecznych (m.in. pojawienie się zjawiska bezrobocia). z perspektywy wojska istotny staje się upadek bipolarnego ładu międzynarodowego oraz rozpad Układu Warszawskiego (1991). Implikuje to szereg zmian, którym podlegać będzie realizacja polityki w zakresie stosunków międzynarodowych i bezpieczeństwa, przenoszonych na grunt poszczególnych grup dyspozycyjnych, przede wszystkim zaś wojska. z perspektywy bezpieczeństwa narodowego istotne okaże się przede wszystkim wejście Polski do Paktu Północnoatlantyckiego (1999), w znaczeniu kulturowym – obecność w Unii Europejskiej (2004). Integracja w ramach Unii Europejskiej oraz NATO wymusza zmiany w strukturach organizacyjnych instytucji publicznych, co sprowadza się do tego, że ma miejsce odideologizowanie i demokratyzacja armii oraz jej przebudowa organizacyjna³¹. Presja zewnętrzna i standardy międzynarodowe okażą się skuteczniejsze w procesie otwierania służby wojskowej dla kobiet, niż mechanizmy przewidziane w prawie krajowym³².

Jeśli chodzi o obecność kobiet wśród żołnierzy zawodowych to sam proces został zapoczątkowany jeszcze przed symbolicznym rokiem 1989³³, kiedy to w 1988 roku podejmuje się decyzję o tym, aby pierwsze kobiety zasiły polską armię³⁴. Jak zwracano uwagę, w znaczeniu ilościowym ów nabór (absolwentki uczelni medycznych oraz studiów psychologicznych), dyktowany potrzebami sił zbrojnych miała charakter ilościowo dość ograniczony i z perspektywy samej partycypacji w wojsku wiązał się z pewnymi przywilejami (brak służb i dyżurów, zwolnienie z egzaminów sprawności fizycznej)³⁵. Nie sposób jednak odmówić mu waloru symbolicznego.

Początek I. 90. XX przynosi szereg zmian dotyczących poszczególnych instytucji bezpieczeństwa. z perspektywy personelu istotne okażą się zmiany kadrowe. w świetle redukcji stanu osobowego armii stała się ona grupą dyspozycyjną w przypadku której nabór nowych kadr stał się w sposób naturalny utrudniony. Zaistniała tu nieco inna sytuacji niż w przypadku grup dyspozycyjnych przechodzących głębokie reformy (Policja, Służba Więzienna) lub też zaczynających funkcjonować

³¹ J. Maciejewski, *Oficerowie w drodze do profesjonalizacji*, „Kwartalnik Bellona”, 3/2008 (654), s. 124.

³² Szubińska Bożena, *Kobiety w systemie edukacji w wojsku*, [w:] Wojciech Horyń, Krzysztof Klupa, Lesław Wełyczko (red.), *Edukacja w Siłach Zbrojnych RP w dobie profesjonalizacji*, Wyd. WSOWL, Wrocław 2010, s. 74-75.

³³ S. Jarmoszko, M. Korczak, *Wojskowa partycypacja...*, op. cit., s. 212.

³⁴ J. Maciejewski Jan, *Oficerowie Wojska Polskiego w okresie przemian społecznej struktury i wojska. Studium socjologiczne*, Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2002.

³⁵ R. Kałużny, *Kobiety w Wojsku Polskim. Motywy wyboru zawodu i oczekiwania*, Roman M. Kalita, Piotr Łapiński (red.), *Kobieta jako funkcjonariusz porządku publicznego*, COSSW, PTNKF, Kalisz 2008, s. 143.

niejako od podstaw (Straż Graniczna). w ich przypadku w postępowaniach kadrowych stosunkowo chętnie przyjmowano do służby kobiety, gdyż pojawiały się wakaty, które wymagały obsady. Poza tym – ważne były tu względy społeczno-polityczne, gdyż w nowym paradygmacie służby miały być bliżej społeczeństwa i ulec odpolitycznieniu³⁶, co odróżniać je miało od owych formacji państwa niedemokratycznego³⁷, czyli w okresie Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. w przypadku wojska pewnym dodatkowym ogranicznikiem była także specyfika instytucji, którą w jednym z artykułów naukowych określono obszarem męskiej dominacji³⁸. Wojsko mimo prawnego otwarcia na kobiety ma „źródłowo męski charakter”, który determinuje powstawanie rozmaitych barier³⁹.

Na przestrzeni lat udział kobiet w wojsku wzrasta, natomiast musimy zachować świadomość tego, od jakiego poziomu ów wzrost się rozpoczyna. w 1990 roku w polskiej armii służyły 32 kobiety, w roku 1995 było ich już ponad 100, w roku 2000 – blisko 300⁴⁰. Według stanu na 15 sierpnia 2003 roku w Siłach Zbrojnych RP służyło 347 kobiet w służbie zawodowej oraz 305 w służbie kandydackiej (w charakterze kandydatów na żołnierzy zawodowych), co stanowiło 0,5% żołnierzy zawodowych ówczesnej armii⁴¹. w podobnym okresie (2002 rok) na Węgrzech ten odsetek wynosił 9,6%, we Francji – 8,6%, w Wielkiej Brytanii – 8,1%, w Holandii – 8%, we Włoszech 11,4%, zaś w Kanadzie i USA – 15%⁴².

Kolejne lata z perspektywy polskiej obronności przynoszą udział w misjach stabilizacyjnych poza granicami kraju (szczególnie w Iraku i Afganistanie) oraz profesjonalizację wojska, kojarzoną głównie z odejściem od poboru na rzecz poboru kadry zainteresowanej służbą. Wraz z dyskursem publicznym odnoszącym się do faktycznego równouprawnienia zawodowego kobiet (w tym przede wszystkim w profesjach mundurowych), ich aspiracji i zainteresowania służbą powoli, jednak w sposób zauważalny odsetek kobiet w armii zwiększa się. Na początku XXI wieku jest on jednak zdecydowanie niższy niż w przypadku innych formacji mundurowych w Polsce, trudno jest także

³⁶ S. Jarmoszek, *Wojsko polskie pierwszej dekady transformacji*, Wyd. Adam Marszałek, Toruń 2003, s. 111 i dalsze.

³⁷ Więcej na ten temat Zdzisław Zagórski, *Podmiotowość a demokracja „spóźnionego” społeczeństwa narodowo-obywatelskiego. Przypadek Polski a wyzwania demokracji cywilizacyjnej*, [w:], Z. Kurcz, I. Taranowicz (red.), *Okolice socjologicznej tożsamości. Księga poświęcona pamięci Wojciecha Sitka*, Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2010.

³⁸ K. Obuchowska, *Armia – organizacja męskiej dominacji*, [w:] Katarzyna Dojwa, Jan Maciejewski (red.), *Kobiety w grupach dyspozycyjnych społeczeństwa. Socjologiczna analiza udziału i roli kobiet w wojsku, policji oraz innych grupach dyspozycyjnych*, Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2007, s. 307-316.

³⁹ *Ibidem*, s. 307.

⁴⁰ Raport *Służba wojskowa kobiet w Siłach Zbrojnych PR – 2005*, opracowanie MON, Warszawa 2005.

⁴¹ A. Dębska, 2004, s. 39.

⁴² K. Kowalewska, *Kobiety mózg w nowoczesnej armii*, [w:] Jan Maciejewski, Marek Bodziany, Katarzyna Dojwa (red.), *Grupy dyspozycyjne w obliczu Wielkiej Zmiany. Kulturowe i społeczne aspekty funkcjonowania w świetle procesów integracyjnych*, Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2010, s. 613.

w tym zakresie porównywać polskie wojsko z innymi armiami NATO. Odsetek kobiet wśród kadr mundurowych, nie odbiegający radykalnie od innych partnerów paktu udaje się osiągnąć stosunkowo niedawno.

Dane na koniec stycznia 2021 roku pokazują, że w wojsku obecne jest 8 259 kobiet (wśród 110 321 żołnierzy, czyli 7,5%)⁴³. Jak wskazywał Resort Obrony Narodowej oznaczałoby to blisko podwojenie liczby kobiet w stosunku do 2015 roku (4 132 żołnierzy-kobiet), niemniej musimy zachować świadomość włączenia do puli także kobiet z Wojsk Obrony Terytorialnej. Jeśli chodzi o same korpusy osobowe, to w korpusie oficerskim obecne są 2223 kobiety (z 20 963 osób, 10,6% składu), w korpusie podoficerskim - 1462 kobiety (z 39453 żołnierzy, 3,7%), zaś w korpusie szeregowych - 4574 (z 49905 żołnierzy, 9,1%)⁴⁴. Same wojska terytorialne zdają się być dla kobiet stosunkowo atrakcyjną płaszczyzną partycypacji w armii. w WOT służy ok. 27 tys. osób (23.319 ochotnicy, 3.754 „zawodowcy”). Ponad 16% stanowią kobiety, przy czym wśród kadr ochotniczych jest 4042 kobiet (ponad 17%). Kobiety-żołnierze zawodowi WOT to przede wszystkim oficerowie (ponad 46%), następnie podoficerowie (29%), szeregowi (24%). Jeśli chodzi o kobiety-ochotników to w ich gronie dominują szeregowi (90%), najmniej jest podoficerów (9%), i oficerów (15 osób)⁴⁵.

Zagadnienia metodologiczne badań

Problematyka obecności kobiet w Siłach Zbrojnych RP z różną siłą przyciąga od wielu lat zainteresowania poznawcze reprezentantów różnych dyscyplin naukowych, nie umykając też uwadze praktyków. Podejmowane w artykule aspekty mają w tym kontekście charakter stosunkowo wąski, wszak koncentruje się nie na kwestiach ogniskujących dotąd uwagę – czyli faktycznej obecności kobiet w rolach żołnierskich – ale na tym, jak owa aktywność jest postrzegana przez uczestników społeczeństwa. Sam zwrot społeczeństwo w tym miejscu ma charakter upraszczający i nadmiarowy, wszak zaprezentowana poniżej analiza nie bazuje na badaniach z udziałem skończonej populacji czy próby probabilistycznej. Specyficzną rolę

⁴³ *Ile kobiet służy w polskiej armii?*, 08.03.2021, 10:05, <https://www.polsatnews.pl/wiadomosc/2021-03-08/ile-kobiet-sluzy-w-polskiej-armii/>, [dostęp: 8.03.2021].

⁴⁴ *Ile kobiet służy w polskiej armii?*, 08.03.2021, 10:05, <https://www.polsatnews.pl/wiadomosc/2021-03-08/ile-kobiet-sluzy-w-polskiej-armii/>, [dostęp: 8.03.2021].

⁴⁵ *Kobiety w WOT*, 07.03.2021, <https://media.terytorialsi.wp.mil.pl/informacje/651073/kobiety-w-wot>, [dostęp: 8.03.2021].

„respondentów” pełnią tu osoby wypowiadające się o służbie wojskowej kobiet na jednym z portali internetowych (Interia.pl).

W niniejszej analizie podjęto próbę odpowiedzi na pytanie o stosunek internautów do obecności kobiet w Siłach Zbrojnych RP. w świetle nielicznych badań sondażowych⁴⁶, realizowanych wiele lat temu i charakterystyki internautów zarysowywać mogła się hipoteza mówiąca o pozytywnym stosunku do kobiet w wojsku. Na drugiej szali jednak sytuowała się jednak hipoteza przeciwna, wynikająca z odmiennych przesłanek. Przyjęto w niej, że względna anonimowość osób wypowiadających się na forum mogła sprzyjać ujawnianiu postaw i opinii, które w rozmowach face to face prawdopodobnie obecne byłyby śladowo, lub nie pojawiły się wcale. Nie bez znaczenia okazały się też wyniki analizy przeprowadzonej kilka lat wcześniej, które pokazały stosunkowo chłodny stosunek internautów do obecności kobiet w rozmaitych grupach dyspozycyjnych. Zagadnieniem wyłoniłym ex post okazała się kwestia tego jakie są argumenty deprecjonujące kobiety w żołnierskich rolach, co posłużyło do zarysowania stereotypu, którym posługują się internauci.

Wyniki analizy zaprezentowanej w dalszej części artykułu pochodzą z badań opartych na danych wtórnych, realizowanych za pomocą metody analizy treści. Badania niereaktywne mają szereg swoich zalet, ale i wad. Wśród ograniczeń sytuuje się z pewnością na pierwszym planie kwestia bazowania na już wytworzonych, konkretnych danych, w przypadku których cel powstania był inny, niż dociekania naukowe. To ogranicza możliwości sięgania po dane już wytworzone w przypadku stawiania rozmaitych problemów badawczych, z drugiej strony jednak – jak było w tym przypadku – stanowi inspirację. Dane zastane są obecne w różnych miejscach i mają rozmaite formy. w tym przypadku płaszczyzną ich ujawnienia się był Internet, w znaczeniu węższym – jeden z portali internetowych. Dlatego warto przyjrzeć się zarówno obecności i aktywności Polaków w sieci, jak i – ponownie zdając sobie sprawę z pewnych ograniczeń – samemu medium jakim jest portal Interia.pl, na którym prowadzono obserwacje.

W czerwcu 2020 roku, wedle badań CBOS, z Internetu korzystało ponad dwie trzecie (68%) dorosłych Polaków⁴⁷. Obecność w sieci różnicowało wykształcenie badanych, postrzeganie sytuacji materialnej oraz miejsce zamieszkania. Oczywiście – co nie stanowi novum w tym zakresie – zmienną najbardziej różnicującą obecność grup socjodemograficznych w sieci był wiek respondentów: wraz z jego wzrostem spadała liczba aktywnych użytkowników (z sieci korzystało

⁴⁶ Por. *Kobiety w wojsku*, CBOS, BS 11/2000, Warszawa, styczeń 2000; *Opinie o służbie wojskowej kobiet*, CBOS, BS 21/2007, Warszawa, luty 2007.

⁴⁷ *Korzystanie z Internetu*, CBOS, 85/2020, lipiec 2020.

98% osób w wieku 18-24 lat, ale już 56% badanych w wieku 55-64, 33% respondentów mających 65-74 lata, wreszcie – 11% osób mających 75 lat i więcej). Powyższy sondaż realizowano z udziałem osób pełnoletnich, stąd też zachowujemy świadomość aktywności w sieci osób młodszych i faktycznie wyższej liczby internautów w polskim społeczeństwie⁴⁸. z perspektywy przeprowadzonej analizy ważne było nie tylko korzystanie z sieci, ale przede wszystkim do czego owa sieć jest wykorzystywana. Aktywność internautów w sieci w formie dokonywania rozmaitych wpisów jest stosunkowo niska – w badaniu z 2020 roku deklarowało ją 32% internautów (czyli 22% ogółu dorosłych Polaków). Mamy tu jednak do czynienia z pewną enigmatycznością miejsc umieszczenia wpisów, gdyż CBOS pytał badanych o wpisy na forach, grupach dyskusyjnych, ale i w mediach społecznościowych⁴⁹. w naszym przypadku interesujące są jedynie wpisy na forach internetowych, których udziału wśród ogółu wpisów oszacować niestety nie można. Badanie z roku 2021 pokazuje wzrost użytkowania sieci przez Polaków⁵⁰. Po kilku latach względnej stabilizacji na poziomie dwóch trzecich społeczeństwa odsetek osób obecnych w sieci wzrósł do blisko trzech czwartych (73%). Istotną nowością w badaniu z 2021 roku było pytanie respondentów o to, czy czytają zawartość portali internetowych – badanie pokazało, że jest to czynność bardzo często podejmowana przez internautów (deklarowało ją 83% osób badanych, co przekładało się na 61% ogółu dorosłych Polaków). w stosunku do ubiegłego roku wzrosła także aktywność polegająca na dokonywaniu wpisów na forach internetowych – teraz sygnalizowało ją 36% badanych (26% ogółu Polaków), niemniej ponownie respondentów pytano nie tylko o fora, ale i grupy dyskusyjne oraz portale społecznościowe.

Nieco więcej jest wiadomo na temat samego „miejsca”, w którym prowadzono obserwację pojawiających się postów – portalu Interia.pl⁵¹. Grupa Interia-Polsat była wydawcą znajdującym się w pierwszej dziesiątce tego typu podmiotów, sytuując się na pozycji 7. Liczba użytkowników portali grupy wyniosła 20 513 088 i obejmowała 70,3% użytkowników sieci. Biorąc pod uwagę podmioty o podobnym profilu komunikacyjnym wyżej usytuowała się grupa Wirtualna Polska oraz grupa RAS (właściwie: Ringier Axel Springer Polska)⁵² zajmując odpowiednio 4 i 5 miejsce. To istotne, bo te dwa podmioty prowadziły m.in. takie portale jak www.wp.pl oraz www.onet.pl, czyli

⁴⁸ Wedle cyklicznego badania Mediapanel, w marcu 2021 roku w Polsce z Internetu korzystało 29,2 mln osób, średnio dziennie z cybersieci korzystało 23,9 mln osób. Por. Wyniki badania Mediapanel za marzec 2021, 6.04.2021, <https://pbi.org.pl/badanie-mediapanel/wyniki-badania-mediapanel-za-marzec-2021/>, [dostęp: 10.07.2021].

⁴⁹ *Korzystanie z Internetu*, CBOS, 85/2020, lipiec 2020.

⁵⁰ *Korzystanie z Internetu*, CBOS, 83/2021, lipiec 2021.

⁵¹ Wyniki badania Mediapanel za marzec 2021, 6.04.2021, <https://pbi.org.pl/badanie-mediapanel/wyniki-badania-mediapanel-za-marzec-2021/>, [dostęp: 10.07.2021].

⁵² Jak wskazuje grupa w jej posiadaniu jest ponad 20 marek prasowych i internetowych. Por. <https://www.ringieraxelspringer.pl/marki/>, [dostęp: 10.07.2021].

de facto portale podobne do tego z którego pozyskiwano posty. Portal internetowy Interia.pl został założony w 1999 roku⁵³, natomiast w 2020 roku stał się własnością Grupy Interia-Polsat⁵⁴. Jeśli chodzi o samą domenę Interia.pl, to w marcu 2021 roku zajmowała ona 9 miejsce wśród użytkowników sieci (użytkownicy; 13 646 232, zasięg 46,8%), ponownie była to pozycja niższa niż w przypadku analogicznych domem/serwisów takich jak onet.pl oraz wp.pl (w pierwszym przypadku: 17 853 048 oraz 61,2%; w drugim: 17 214 120 oraz 59,0%), niemniej istnieje szereg portali o podobnym profilu które cieszą się mniejszym zainteresowaniem. Stąd też konkluzja, że badania realizowane były na podstawie wypowiedzi padających na portalu informacyjnym o wysokiej popularności wśród polskich internautów, wielomilionowej liczbie użytkowników i o zasięgu obejmujących blisko połowę aktywnych internautów.

W przypadku mediów, szczególnie zaś mediów informacyjnych istotne wydaje się nie tylko to, jak duży mają krąg odbiorców, ale to jak są one postrzegane przez użytkowników. Jednym z parametrów pozwalającym to określić są badania ośrodków demoskopijnych z udziałem odbiorców. w roku 2020 portal Interia.pl cieszył się zaufaniem 61% respondentów, nieufność do niego wyrażało 13% badanych⁵⁵. w roku 2021 portalowi ufało 57% badanych, nie ufało 16% respondentów⁵⁶. Ów wynik ponownie z perspektywy analizy można było uznać za satysfakcjonujący.

Sam portal, na którym dokonano obserwacji jako płaszczyzna pozyskiwania wpisów (postów) i sensu stricte prowadzenia badań miał szereg zalet. Wśród nich sytuował się stosunkowo duży zasięg, względny obiektywizm w porównaniu do wielu innych mediów oraz portali internetowych. Jednak na pierwszym planie sytuowała się możliwość dodawania postów przez osoby niezalogowane, co z perspektywy administratorów ma oczywiście swoje negatywne strony, niemniej z perspektywy badacza rozszerza możliwości poznawcze. Nie związując danego internauty z konkretną stroną poprzez logowanie, albo też wykupienie płatnego dostępu zdaje się oferować większe poczucie anonimowości, ale także więcej miejsca na wpisy-wypowiedzi

⁵³ *Historia portalu Interia.pl*, <http://www.komputer.cuprum.pl/historia/291-historia-portal-interiapl.html>, [dostęp: 10.07.2021].

⁵⁴ *Polsat kupuje Interię za 422 mln zł. "Kolejna strategiczna inwestycja"*, 1.05.2020, <https://www.wirtualnemedia.pl/arttykul/grupa-polsat-kupuje-interia-pl-jaka-cena-warunki-umowy>, [dostęp: 10.07.2021].

⁵⁵ *Poland. Top brands, Digital News Report 2020*, <https://www.digitalnewsreport.org/survey/2020/poland-2020/>, [dostęp: 10.07.2021].

⁵⁶ *Raport Reuters Institute o zaufaniu do mediów w Polsce. TVN w czołówce*, 23.06.2021, <https://tvn24.pl/biznes/z-kraju/z-jakich-zrodel-informacji-korzystamy-ktore-media-ogladamy-ktorym-ufamy-najbardziej-ranking-reuters-institute-2021-5128807>, [dostęp: 10.07.2021].

spontaniczne, niekiedy wręcz nieprzemyślane czy padające ze strony osób, które portal odwiedzają okazjonalnie.

Podstawą zaprezentowanych w dalszej części artykułu wyników badań niereaktywnych były wpisy internautów zamieszczone pod artykułem opublikowanym na portalu Interia.pl. Materiał prasowy dotyczący służby kobiet w Siłach Zbrojnych RP miał charakter okolicznościowy i ukazał się 8 marca 2021, w tzw. dniu kobiet. Jego treść odnosiła się głównie do współczesnych aspektów służby wojskowej kobiet: prezentowano w ujęciu dynamicznym i szczegółowym statystyki oraz dane liczbowe, prezentowano także skrótowo wybrane postaci żołnierek⁵⁷. Pod materiałem prasowym zamieszczono 172 wpisy, co biorąc pod uwagę specyfikę samego portalu uznać należy raczej za liczbę stosunkowo małą. Można to świadczyć za stosunkowo nikłym zainteresowaniu samą problematyką, wszak w dyskursie publicznym jest ona obecna od dekad, kobiety w armii nie budzą więc takich kontrowersji i emocji jak kiedyś. Same posty-wypowiedzi zdawały się nie odbiegać swą formą narracyjną od tego, co wcześniej wiedzieliśmy o tego typu materiale poznawczym. Wpisy na forach to forma ekspresji, dania upustu emocjom, niekiedy dotyczących zakulisowych wymiarów życia oraz obszarów tabu. Ich naturalną wadą jest niereprezentatywność osób wypowiadających się w sieci się względem społeczeństwa, na poziomie odczytu - brak konkluzywności, rwące się wątki, poruszane tematy poboczne, czy sięganie po argumenty personalne zamiast merytorycznych. Zalet jest również wiele (logistyka, koszty, analizy quasi-historyczne, dostęp do źródła, możliwość zróżnicowania, albo też zawężenia „obszaru”, a przez to „wejścia” w określone środowisko społeczne⁵⁸), choć w tym przypadku pierwszoplanowa okazała się ta związana z poczuciem anonimowości. Nawet pobieżna lektura postów prezentowała wypowiedzi, które w rozmowach face to face mogłyby nie paść. Dodatkową w tym przypadku zaletą była wielość postów odnoszących się bezpośrednio do problematyki artykułu, mało wątków polemicznych i dyskusji ad personam, wreszcie – prawdopodobnie wynikająca z niepolitycznej/mało politycznej problematyki nieobecność botów oraz wpisów propagandowych realizowanych na zlecenie. Stąd też atrakcyjność owego materiału, traktowanego tu jako wypowiedzi internautów zainteresowanych daną problematyką i mających poczucie anonimowości, nielicznych, lecz dzielących się z innymi swoimi odczuciami i opiniami.

⁵⁷ *W polskiej armii służy 8 tys. 259 kobiet*, 8.03.2021, https://wydarzenia.interia.pl/polska/news-w-polskiej-armii-sluzy-8-tys-259-kobiet,nId,5093729#utm_source=paste&utm_medium=paste&utm_campaign=firefox [dostęp: 20.05.2021].

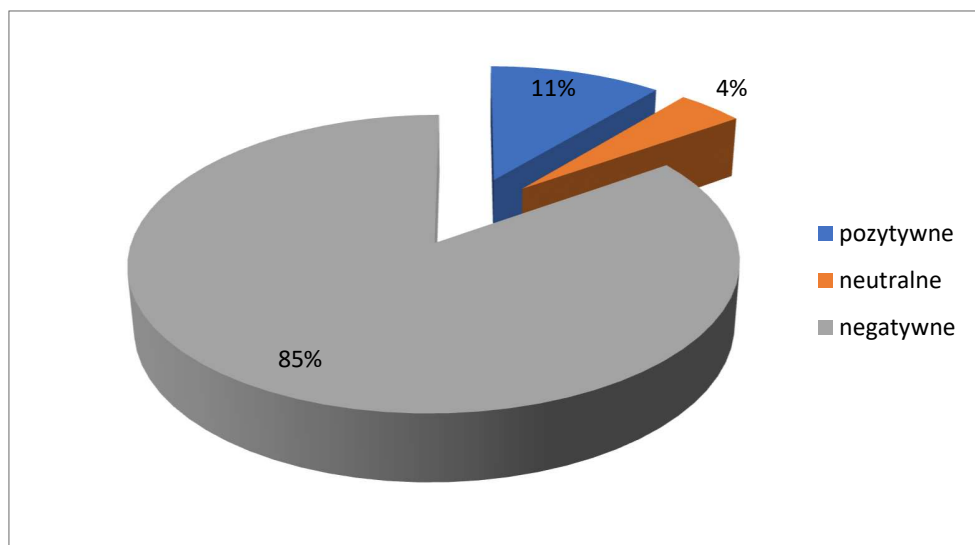
⁵⁸ Dla przykładu analizując wpisy na określonych portalach można zakładać, że obecne są na nich osoby zainteresowane pewną wybraną problematyką. W kontekście służby wojskowej kobiet do niezmiernie interesujących wniosków prowadziła analiza Agaty Jagiełło (por. Agata Jagiełło, *Kobieta żołnierz – dyskusja internetowa*, [w:] Magdalena Baran-Wojtachnio i in. (red.), *Społeczne aspekty zawodu wojskowego*, Wyd. Adam Marszałek, Toruń 2010, s. 248-261.

Opinie pozytywne, neutralne i krytyczne o służbie wojskowej kobiet

Wykorzystywanie w analizie wpisów na forach internetowych ma szereg zalet i wad, których część została zasygnalizowana powyżej. w kontekście opisu zebranego materiału były one też zauważalne. z materiału poddanego analizie usunięto blisko jedną trzecią postów, ponieważ nie odnosiły się one do trzonu zainteresowań badawczych. 35 wpisów (20,34%) pomijało problematykę obecną w materiale prasowym. Znalazły się tu rozmaite wypowiedzi: apele do administratora sieci dotyczące nie usuwania postów (faktycznie były one publikowane z pewnym opóźnieniem), wypowiedzi ad personam, dygresje co do innych obszarów życia codziennego i publicznego (m.in. tematyka covid i szczepień). Sama problematyka publikacji odnosiła się do Sił Zbrojnych RP, nic więc dziwnego, że absorbowała uwagę nie tylko tych, którzy zainteresowali się obecności w nich kobiet, ale także tych których interesowała wojskowość. Stąd też w analizowanym materiale obecność 19 postów (11,04% wszystkich wpisów) poruszających kwestie wojska i bezpieczeństwa narodowego. Odnoszono się w nich do zasobów kadrowych armii, dowodzenia i kierowania organizacją, antycypacji co do sprawności bojowej Sił Zbrojnych RP, a także quasi-wspomnień i ocen własnej zasadniczej lub zawodowej służby wojskowej. Posty miały generalnie charakter krytyczny, przy czym krytyka ta odnosiła się do rozmaitych aspektów. Negatywnie oceniano kulturę organizacyjną i kadry czasów PRL, ale także przełomu transformacyjnego, czy czasu profesjonalizacji Sił Zbrojnych RP. Krytyka odnosiła się także do podobnych aspektów oraz kierownictwa (a raczej poszczególnych kierownictw Ministerstwa Obrony Narodowej) ostatnich lat. Rolę specyficznego *signum temporis* pełniło tu także przywoływanie obecności w armii kapelanów wojskowych, środków ponoszonych w związku z tym z budżetu, ale także zasadności ich obecności w armii przy przyjęciu wąsko rozumianej roli instytucji bezpieczeństwa. Powyższe dygresje są o tyle istotne w przypadku problematyki podejmowanej w niniejszej analizie, iż niekiedy pozwalały internautom tłumaczyć obecność kobiet w armii wedle schematu: skoro istnieją pewne obszary które są krytykowane, to niejako problem wzrostu odsetka kobiet wśród żołnierzy nie stanowi na ich tle większego problemu.

Wpisów odnoszących się do kobiet w siłach zbrojnych było 118 (68,60% ogółu wypowiedzi), stąd też stanowiły one większość wpisów i one to właśnie zostały poddane analizie. Wpisy dedykowane kobietom w siłach zbrojnych pogrupowano wedle stosunku internautów do obecności kobiet w wojsku. Wypowiedzi pozytywne były nieliczne (13 wpisów, stanowiące 11,01% wpisów dedykowanej tej problematyce), neutralne również (5 wpisów, 4,23%) posty negatywne wyraźnie dominowały (było ich 100, czyli stanowiły 84,74% analizowanych jednostek analizy).

Wykres. 1. Opinie internautów o służbie wojskowej kobiet (w proc.)

Źródło: opracowane własne postów, 2021, N1_(posty tematyczne) = 118.

Wypowiedzi obrazujące pozytywny stosunek do kobiet w wojsku odnosiły się do różnych aspektów. Zwracano uwagę na cechy kobiet, które do instytucji wnoszą pewną zmianę w kulturze organizacyjnej i relacjach międzyjednostkowych. Internauci podkreślali, że pomimo faktu, że w porównaniu z innymi latami odsetek kobiet wśród personelu wojskowego jest stosunkowo wysoki, obiektywnie kobiet w siłach zbrojnych jest nadal niewiele. Wreszcie pojawiają się także egzemplifikacje o charakterze historycznym, sięgające do II Wojny Światowej, gdzie wskazywano efektywność służby kobiet zarówno w działaniach sensu stricte wojennych (na linii frontu), ale także wspomagających.

Nieliczne wpisy o charakterze neutralnym odnoszą się do informacji zawartych w materiale prasowym. Ich autorzy podkreślają, że trudno jest mówić o generalnym wzroście odsetka kobiet w Siłach Zbrojnych RP, skoro ten wzrost faktycznie miał miejsce w obrębie Wojsk Obrony Terytorialnej.

Najwięcej wypowiedzi zamieszczonych na forum miało charakter krytyczny dla kobiecej służby wojskowej. Zostaną one omówione szczegółowo w dalszej części artykułu, tu jedynie warto przytoczyć podstawowe wątki. Posty koncentrują się na krytyce zasadności rekrutowania kobiet i ich efektywności w służbie wojskowej. Wyłaniający się z postów wizerunek kobiet funkcjonujących w wojsku operuje na płaszczyźnie relacji armii i rozmaitych postaci pełniących w jej przypadku role nader usługowe. Kobiety takowe role usługowe - albo mówiąc wręcz role

seksualne - względem mężczyzn pełnią, czy to współcześnie wchodząc w skład personelu wojskowego, czy też wcześniej przemieszczając się za oddziałami, lub też będąc przemycanymi do jednostek wojskowych. Internauci postrzegają nierówność kobiet i mężczyzn w społeczeństwie (a także w wojsku) w sposób nader specyficzny – to kobietom łatwiej jest na rynku pracy, to one mogą liczyć na rozmaite preferencje. Wreszcie w postach pojawia się także krytyka pewnych postulatów współczesnego feminizmu.

Zanim przejdziemy do szczegółowej analizy wypowiedzi krytycznych, warto poczynić pewną dygresję. Wizja wojska wyłaniająca się z wpisów jawi się nader konserwatywnie, czy nawet archaicznie. Nie ma tu miejsca na nowe technologie, wojnę prowadzoną w cybersieci, współpracę armii ze społeczeństwem (lub też ludnością cywilną w przypadku misji poza granicami kraju), aktywności żołnierzy w czasie pokoju w newralgicznych sytuacjach (jak choćby pomoc żołnierzy WOT w czasie pandemii), nie mają znaczenia „miękkie” kompetencje oficerów⁵⁹. Wojna to wojowanie, walka na polu bitwy rozumianym dosłownie, gdzie siła i sprawność fizyczna odgrywają zasadnicze role. Wojsko i partycypacja w armii to imperatyw wejścia do świata, który był od wieków, pokoleń, kręgów kulturowych męski i miał też męskie cechy wcielone prawem społecznym: etos, władzę, honor, odwagę, walkę, przemoc czy też imperatyw reprodukcji⁶⁰. Na jego obrzeżach obecne były kobiety, niemniej – o czym będzie mowa niebawem – w żadnym stopniu ta obecność nie wiązała się z walką z wrogiem i zapewnieniem bezpieczeństwa.

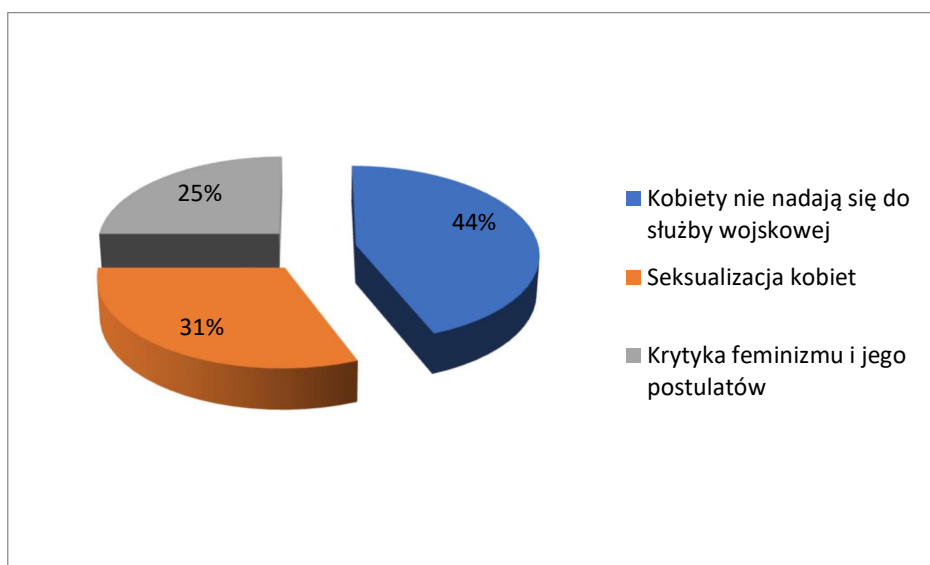
Stereotypizacyjna krytyka obecności kobiet w wojsku

Krytyka służby wojskowej kobiet w postach (100 wpisów) biegła w trzech zasadniczych kierunkach. Najwięcej postów odnosiło się do tego, że kobiety nie sprawdzają się w armii i nie mogą pełnić ról wojskowych ze względu na rozmaite ograniczenia (44 wpisy). w skrócie moglibyśmy napisać, że ta płeć po prostu nie nadaje się do armii i roli jaką pełni instytucja w zapewnieniu bezpieczeństwa. Drugą pod względem liczby obecnych postów kategorię stanowiły wpisy seksualizujące kobiety i diadę mężczyzna-kobieta ustanawiające jako obszar dominacji tego pierwszego (31 wpisy). Trzecim wyodrębnionym obszarem stała się krytyka feminizmu, jego osiągnięć oraz postulatów podejmowanych współcześnie (25 wpisy).

⁵⁹ Por. St. Jarmoszko, R. Stępień (red.), *Humanistyczne kompetencje oficerów wobec wyzwań współczesności*, Wyd. AON, Warszawa 2015.

⁶⁰P. Bourdieu, *Męska dominacja*, Oficyna Naukowa, Warszawa 2004, s. 63-65.

Wykres. 2. Obszary krytyki służby wojskowej kobiet (w proc.)

Źródło: opracowane własne postów, 2021, N2_(posty krytyczne) = 100.

Wpisy krytykujące kobiecą służbę wojskową koncentrują się na kilku aspektach, choć właściwie wiele z nich ma charakter nader lakoniczny. Wskazana w tytule artykuły liczba kobiet po prostu jest dla części wypowiadających się na portalu za wysoka („za dużo”, „zdecydowanie za dużo...”), bo służba kobiet w wojsku to po prostu „nieporozumienie” i „obniżenie wartości bojowej armii”. Kiedy internauci starają się uzasadnić swoje wypowiedzi dominującym aspektem jest nieefektywność kobiet-żołnierzy w sytuacji bezpośredniego starcia z wrogiem.

Kobieta w służbie LINIOWEJ, to wielkie nieporozumienie, a w roli dowódczej, to koniec PRAWDZIWEJ armii, Nie wspomnę nawet o możliwości FIZYCZNEJ takich "żołnierek" ani nie zapytam o problem twardych ćwiczeń poligonowych w czasie okresu - "polityczna poprawność" nie pozwala. Proponuje paniom "żołnierkom" obejrzenie filmu "Private Ryan" i ocenę pod kątem "ja w czasie desantu w Normandii" ...~partyzant- 08.03 (08:22)⁶¹

Kobiety są słabsze fizycznie, są gorzej wykształcone, wreszcie – o czym będzie jeszcze mowa w dalszej części artykułu – są przyjmowane do wojskowej służby zawodowej wedle preferencyjnych reguł odnoszących się do wymagania od nich mniejszej sprawności fizycznej i motorycznej niż ma miejsce w przypadku mężczyzn. W czasie służby zawodowej wymaga się od nich w tym zakresie również mniej, stąd też stają się mniej przydatne w walce z wrogiem.

⁶¹ Zachowano oryginalną pisownię postów

Dlaczego kobieta jak zobaczy pająka krzyczy: "Aaaa!" i weź taką na front. Kobiety są słabsze fizycznie i motorycznie - o czym przekonali się Amerykanie w Iraku i szybko zaczęli protestować przeciwko kobietom w oddziałach pierwszoliniowych. Kiedyś ta cała śmieszna emancypacja nas wykończy, bo jest po prostu idiotyczna i niebezpieczna.~Lary- 08.03 (08:16)

Nie sama instytucja – pozwalająca na równi z mężczyznami pełnić służbę kobietom, na nierównych zasadach selekcji pod kątem sprawności fizycznej – jest tu krytykowana. Podkreślając pewne stereotypowe cechy kobiet, które niwelują ich przydatność bojową (bojaźliwość, wpadanie w panikę), internauci odnoszą się także do rozmaitych sytuacji i zagrożeń z nich wynikających. Pytają o udział kobiet w patrolach realizowanych w Iraku i Afganistanie, czy też umiejętności dowódcze. Podkreślają także że w kontekście destabilizacji politycznej świata, dalszych skutków kryzysu migracyjnego 2015 roku oraz potencjalnej polityki militarnej Kremla feminizacja polskich sił zbrojnych jest złym rozwiązaniem.

czyli 8 tys. żołnierzy o zerowej wartości bojowej w imię poprawności....~Polsza- 08.03 (08:37)

Niekiedy egzemplifikacje świadczące o nieprzydatności kobiet prezentowane przez internautów odnoszą się do konkretnych miejsc oraz sytuacji. Problemem wynikającym z morfologii jest siła statystycznej kobiety i możliwość przemieszczania się z ekwipunkiem. Pojawiają się też odniesienia do sytuacji, w których kobiety w mundurach podejmujące interwencję stawały się ofiarami, co nie dziwi, wszak wedle części wypowiadających się „kobiety są słabsze motorycznie i fizycznie”. Do tego dochodzą także inne różnice biologiczne i społeczne: płeć ogranicza partycypację w wojsku (a raczej przydatność dla wojska), bo kobiety rodzą i wychowują dzieci, mają też cykle menstruacyjne. w wypowiedziach internautów kobiety w newralgicznych i kryzysowych sytuacjach „idą na zwolnienie lekarskie”, bo trudno upatrywać w nich odwagi i hartu ducha, które są przecież przymiotami typowo męskimi.

„: zaczną krzyczeć wraz z gejami: "ach ty wstrętny wrogu, ach" i wtedy on się wystraszy”~jadrus- 08.03 (10:24)

Szyderstwo i kpina obejmuje także quasi-wizualizacje służby wojskowej. Jak wskazują internauci część kobiet decydując się na służbę wojskową postrzega siebie przez pryzmat postaci filmowej G. I. Jane, kiedy to faktycznie bliżej im do postaci Świnki Piggy z programu Muppet Show.

Seksualizacja kobiet w kontekście sił zbrojnych pojawia się nader często. w tego typu postach widoczna staje się specyfika sieci i wypowiedzi osób, które mają poczucie anonimowości. Czy są one wyrazem określonych opinii, czy też świadczą o dostosowywaniu się internautów do

pewnego dyskursu jest kwestią drugorzędną, której rozstrzygnąć nie można analizując tego typu materiał wtórny. Stąd też pozostawimy jedynie przy omówieniu wątków pojawiających się we wpisach tego typu.

Obecne w tytule materiału prasowego słowo „służą” w wypowiedziach internautów zyskuje dodatkową interpretację, której daleko od nominalnego rozumienia służby jako pewnej aktywności zawodowej, publicznej, społecznej. Bo w narracjach internautów kobiety służą mężczyznom stając się przede wszystkim obiektami seksualnymi.

*Służą. Ale komu i do czego?*_~JKP- 08.03 (09:10)

Posty odnoszące się do takich argumentów sięgają po bardzo zróżnicowane środki wyrazu. Niekiedy o pewnych kwestiach internauci piszą wprost, czasem zmieniają litery w obraźliwym wyrazie lub wulgaryzmie („bordello”) po to, aby nie został on usunięty przez administratora, kiedy indziej stosując wypowiedzi niebezpośrednie i zniuansowane. Kobiety są utożsamiane z obiektami seksualnymi jako takie współcześnie „służą” swoim przełożonym i kolegom, zaś w wymiarze futurystycznym – będą „służyły” wrogowi. w obrębie owej useksualizowanej służby najliczniejsze są jednak wypowiedzi quasi-historyczne, niekiedy przyjmujące formę realnych, bądź też wyimaginowanych wspomnień. Trudno jednak upatrywać w nich odniesień do realnych przykładów, to raczej wiele wątków odnoszących się nie tyle do kobiet-żołnierzy albo kobiet w wojsku, co raczej obecności kobiet-cywili na obrzeżach wojska i miejsc jego stacjonowania. Kobiety wojskowemu światu świadczą rozmaite usługi, niekiedy płatne, kiedy indziej nie. Były blisko wojska i wojen od wieków i pokoleń – w tym sensie więc ich obecność współcześnie nie dziwi. Nawet w bliższych historycznie czasach, pomimo zakazów, stanowiły pewien element pejzażu jednostek i koszarów.

*Jak kiedyś służyłem w wojsku, to od czasu do czasu trzeba było przeciągać przez mur jakieś panienki, które chciały złożyć nam wizytę. Raz, że nie zawsze były sprzyjające okoliczności, a dwa - nie zawsze przychodziły wtedy, gdy były potrzebne. Natomiast żeński pododdział już mieszkający w Koszarach No. Taką żołnierzka to ja rozumiem!*_~wacuś- 08.03 (09:04)

Pojawia się zatem kwestia spełniania „dawnych”, niezmiennie stereotypowych ról w nieco innych ramach uzawodowienia. Współcześnie rola kobiety w wojsku jest nadal ta sama, tyle tylko, że kobieta będąca podporządkowanym obiektem seksualnym nabywa statusu żołnierskiego. Wciąż kobieta jest instrumentem rozrywki i zaspokajania potrzeb seksualnych, tyle tylko, że teraz odbywa się to pod auspicjami instytucji.

Trzecim wyodrębnionym obszarem stało się odniesienia do feminizmu jako pewnego ruchu społecznego, jego osiągnięć i postulatów (25 wpisów). Zdecydowana większość postów odnosiła się do tego, co już feminizm osiągnął – mianowicie obecności kobiet w rozmaitych zawodach i profesjach, równości płci w sferze pracy, tam, gdzie zauważalne są dysproporcje – wprowadzania działań mających zagwarantować równy dostęp do dóbr czy status obu płci. Mniej wpisów dotyczyło się kwestii obecnie podnoszonej przez środowiska feministyczne – mianowicie stosowania żeńskich nazw zawodów oraz funkcji społecznych, czyli tzw. feminatywów.

Krytyka klasycznych postulatów feminizmu i ich implementacji w rozwiązania instytucjonalne oraz życie społeczne prowadziła internautów do konstatacji, że obecnie mamy do czynienia z nierównym traktowaniem kobiet i mężczyzn w sferze zawodowej. Kategorią dyskryminowaną są jednak mężczyźni, nie zaś kobiety.

Zacznijmy od uprzywilejowania kobiet na rynku pracy w Polsce, choć z powodzeniem moglibyśmy analizując niektóre argumenty wyjść poza obręb kraju i owe uwagi odnieść do innych krajów zachodnich. Internauci wskazują, że nie istnieją regulacje, które zabraniałyby kobietom aktywności w rozmaitych sferach. Rozwiązania normatywne obowiązujące na rynku pracy są równościowe, stąd też kobiety i mężczyźni mają jednakowe możliwości co do wyboru ścieżki zawodowej i realizowania się w poszczególnych profesjach. Na tych jednakich prawach zasadza się jednak praktyka sensu stricto dyskryminująca mężczyzn, gdyż to oni wykonują prace i zawody które wiążą się z większym wysiłkiem fizycznym.

Dlaczego nie ma kobiet górników, murarzy, dekarzy, murarzy, śmieciarzy.....?_~chłop- 08.03 (07:57)

W takiej sytuacji kobiety sytuują się w profesjach wymagających mniejszego nakładu pracy fizycznej, ale nie tylko. Wybierają ścieżki karier gwarantujące atrakcyjne benefity, przy mniejszym niż ma to miejsce w przypadku mężczyzn nakładzie pracy, wysiłku, zaangażowaniu. Na stanowiskach i w zawodach, w których jest ich zauważalnie mniej niż mężczyzn wykorzystują płeć jako dodatkowy czynnik awansotwórczy. Podobnie jest w przypadku formacji mundurowych. Same grupy dyspozycyjne – co wedle internautów zauważalne jest w przypadku wojska – stają się dla kobiet gwarancją atrakcyjnych warunków pracy: wysokich uposażeń, praw nabycia wcześniejszych świadczeń emerytalnych, posiadania władzy. Pomimo faktu, że służba niesie za sobą zagrożenie zdrowia i życia, kobiety faktycznie tym dysfunkcjom nie podlegają. Wszak – poza wskazanymi powyżej okresami niepełnienia służby (zwolnienia lekarskie, urlopy macierzyńskie,

itp.) – dodatkowo w strukturach instytucji zajmują najczęściej takie stanowiska służbowe, które niwelują zagrożenia personalnego bezpieczeństwa.

*Za dużo, na brutalnym polu walki to stracone etaty.... ale pewnie lubią siedzieć w ciepłych gabinetach wysokich dowództw tam fajnie i miło.*_XYZ- 08.03 (07:37)

Już wcześniej pojawił się problem różnic biologicznych kobiet i mężczyzn, przekładających się w przypadku armii na odmienne wymogi dotyczące sprawności fizycznej. Ten aspekt pojawia się także w kontekście dyskryminacji mężczyzn i preferencji dla kobiet. Prowadzi to do sytuacji, że kobietom jest łatwiej przejść procedury rekrutacyjne, ale także usytuawia je właśnie na wysokich, atrakcyjnych i sensu stricto „bezpiecznych” stanowiskach w instytucjach bezpieczeństwa.

*(...). Mają taryfę ulgową ze względu na płeć. Nie przechodzą takich samych testów sprawnościowych. w sytuacji zagrożeni życia na misjach częściej wpadają w panikę i nie podejmują racjonalnych decyzji. Chronią swój tyłek.*_trep- 08.03 (10:21)

Nierównościowe traktowanie obu płci w wojsku odnosi się wedle internautów nie tylko do tego, że od kobiet oczekuje się mniejszej i niższej sprawności fizycznej, ale także rozmaitych koligacji rodzinnych które stymulują rozwój ich karier. Owej dyskryminacji mężczyzn winne są same instytucje promujące służbę mundurową kobiet, ale także ich kadry awansujące wedle enigmatycznych reguł kobiety.

Posty krytykujące obecność kobiet w Siłach Zbrojnych RP ogniskujące się wokół kwestii podejmowanych w ostatnim okresie przez ruch feministyczny i językoznawców⁶², ale trafiających także do dyskursu publicznego odnosiły się do stosowania żeńskich nazw i określeń językowych. Feminatywy to formalne wykładniki żeńskości tytułów i zawodów. Zainteresowanie nimi wyłania się w lingwistyce feministycznej czy lingwistyce płci, gdzie punktem wyjścia jest konstatacja o nierównym traktowaniu przez język kobiet i mężczyzn, zaś stosowanie wyłącznie męskich określeń jest przejawem androcentryzmu, czy nawet seksizmu w języku⁶³.

Żeńskie określenia od wielu lat funkcjonują w języku polskim w obrębie rozmaitych profesji zarówno tych poddanych silnej feminizacji środowiskowej (pielęgniarka, nauczycielka, przedszkolanka), jak i tych w których trudno mówić o wyraźnej przewadze kobiet (lekarka, kelnerka, kucharka). w aktach normatywnych odnoszących się do grup dyspozycyjnych w III RP

⁶² M. Wtorkowska, o żeńskich formach nazw zawodów, tytułów i stanowiska w języku polskim, „Slavistična revija”, 67(2), 2019, s. 223-232, s. 226.

⁶³ Z. Kubiszyn-Mędrala, Żeńskie nazwy tytułów i zawodów w słownikach współczesnego języka polskiego, „LingVaria”, Rok II (2007) nr 1 (3), s. 31-40, s. 32.

stosuje się form żeńskich⁶⁴, choć w tym zakresie Polska ma pewne tradycje⁶⁵. w polskim dyskursie publicznym kwestia ta stała się obecna, w odniesieniu do żeńskich form polityka, posła, ministra, rektora, prezesa, itp. w ten sposób także w przypadku mniej eksponowanych funkcji i profesji rozpoczęła się dyskusja odnosząca się do stosowania adekwatnego dla płci nazewnictwa (socjolożka, politolożka, żołnierka, itp.). Znalazło to swój wymiar także komentarzach obecnych na forum, gdzie owe modyfikacje tradycyjnego nazewnictwa poddawano krytyce. Zastanawiano się nad nazwaniem kobiety-marynarza, albo kobiety-majora. Zwracano też uwagę na dylematy stosowania feminatywów już wchodzących do obiegu kulturowego:

Żołnierka, to w tradycyjnym języku polskim, żona lub konkubina żołnierza. Więc używanie tego określenia dla kobiet samych wykonujących ten zawód, jest nieadekwatne. Bardziej pasującym byłoby nazywanie ich żołnierzkami. Jest to zgodne z tworzeniem zawodu żeńskiego, przez dodanie końcówki ka do zawodu męskiego. Wiem, że zaraz ktoś wyskoczy ze stwierdzeniem, że od kucharza wyprowadzona jest kucharka a nie kucharzka, ale nigdy kucharką nie nazywano żony kucharza. w przypadku żołnierzki musi być zrobiony wyjątek. ~Żołnierz- 08.03 (10:38)

O ile zatem osiągnięcia tzw. pierwszej i drugiej fali feminizmu poddawane są krytyce przez internautów „na serio”, o tyle to co wiąże się z kwestiami podejmowanymi przez określone środowiska kobiece w ostatnich latach i miesiącach raczej zbywane jest żartem. Niemniej – i w jednym i w drugim przypadku – służy do krytyki feminizacji polskiej armii i artykułowania negatywnych opinii o obecności kobiet w Siłach Zbrojnych RP.

Wyłaniający się z postów stereotyp kobiety-żołnierza

Od czasu wejścia do obiegu naukowego, społecznego, językowego i publicznego terminu „stereotyp” minął ponad wiek⁶⁶, stąd też w obrębie nauk humanistycznych i społecznych pojęcie to oraz jego konotacje było i jest podejmowane bardzo często. Zachowując świadomość istnienia wielu definicji i ujęć⁶⁷ zaczniemy od najbardziej elementarnego określenia, gdzie stereotyp to „podzielane społecznie wiedza, poglądy oraz oczekiwania względem danej grupy społecznej”⁶⁸.

⁶⁴ Dla przykładu, obecnie obowiązująca Ustawa o Policji (stan prawny na dzień 14.06.2021 Ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 roku o Policji) mówi o „funkcjonariuszu-kobiecie” (art. 121a, ust. 3). Analogicznie jest w przypadku Ustawy o Służbie Więziennej (stan prawny na dzień 22.06.2021, Ustawa z dnia 9 kwietnia 2010 roku o Służbie Więziennej, art. 60a, ust. 3)

⁶⁵ W przypadku więziennictwa w okresie II RP wprowadzono w aktach normatywnych rozróżnienie na dozorców oraz dozorczyńnię. Por. K. Dojwa-Turczyńska, Funkcjonariuszki Służby Więziennej. Wybrane aspekty socjologiczne, Wyd. Oficyna Wydawnicza Atut, Wrocław 2019, s. 41 i in.

⁶⁶ J. Tambor, *Stereotyp i prototyp – znaczenia terminów*, „Postscriptum Polonistyczne”, 1(1) /2008, s. 23-29, s. 23.

⁶⁷ Por. m.in. W. Nowak, *Teoretyczne i metodologiczne problemy badań stereotypów*, „Rocznik Socjologii Rodziny”, UAM, IX/1999, s. 99-112.

⁶⁸ *Stereotyp*, Encyklopedia PWN, źródło: <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/3979617>

Jest to konstrukcja myślowa oparta na schematycznym i upraszczającym postrzeganiu rzeczywistości, zazwyczaj powszechna wśród członków określonej grupy społecznej. Stereotyp często ma określone zabarwienie wartościujące, wynikające z niepełnej wiedzy i bazujące na uprzedzeniach⁶⁹. Jest on systemem uproszczonych przekonań, częściej budowanych na bazie wtórnych przekazów społecznych, nie zaś własnych doświadczeń. Cechują go wyraźne konotacje emocjonalne i oceniające oraz to, że często jest przez jednostki wyrażany jest w komunikacji symbolicznej, werbalnej i pozawerbalnej⁷⁰. Punktem wyjścia kreacji stereotypu kobiety pełniącej służbę wojskową jest przede wszystkim płeć. To cecha widoczna, dystynktywna, uniwersalna, związana z określoną rolą społeczną⁷¹. Stereotypy płci mają charakter złożony, mogą odnosić się do rozmaitych wymiarów i części składowych (cech osobowości, ról społecznych, wyglądu, zawodów)⁷². „Mimo iż współcześnie nauka opisuje różnice między płciami jako plastyczne i uwarunkowane jednostkowo, to dychotomizowanie kobiecego i męskiego kapitału jest oczywistością w wielu przestrzeniach (...)”⁷³. w literaturze przedmiotu wskazuje się na szereg cech konstruujących stereotypy kobiecości⁷⁴. Osobowościowo kobiety są emocjonalne, skłonne do poświęceń, czułe, delikatne i troskliwe. Występując w rolach i relacjach społecznych stają się źródłem wsparcia emocjonalnego dla innych, umiejscawiane są w sferze domowej (opieka nad dziećmi). w wymiarze wizualnym są schludne, obdarzone wdziękiem, miękkością ruchów oraz delikatnym głosem. Stąd też w wymiarze zawodowym automatyzm społeczny przyporządkowuje je do koherentnych względem cech wskazanych powyżej ról: nauczycielek w szkole podstawowej, pielęgniarek, itp.⁷⁵. Obecność kobiet w armiach świata stała się faktem już w XX wieku, niemniej istniały i istnieją nadal pewne ograniczenia dotyczące ich obecności na stanowiskach bojowych. Również w kontekście stereotypów uzasadniane to było ochroną kobiet przed możliwością dostania się w ręce przeciwnika i maltretowania, różnic w wydolności fizycznej obu płci, czyli de facto predyspozycjach psychofizycznych oraz ciąży i macierzyństwie jako czynnikom utrudniającym służbę oraz ograniczającym dyspozycyjność⁷⁶. Pomimo zmian formalnych

⁶⁹ K. Olechnicki, P. Załęcki, *Słownik Socjologiczny*, Wyd. Graffiti BC, Toruń 1997, s. 204.

⁷⁰ Krzysztof Mudyń, *Stereotyp*, [w:] *Encyklopedia Socjologii*, T. 4 (S-Ż), Oficyna Naukowa, Warszawa 2002, s. 119-123.

⁷¹ J. Miluska, *Stereotypy i uprzedzenia jako determinanty jakości życia kobiet*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny”, 55, 1993, z. 2, s. 145-156, s. 145

⁷² S. Królikowska, *Rola stereotypów płci w kształtowaniu się postaw kobiet i mężczyzn wobec zdrowia*, „Nowiny Lekarskie”, 80, 5, 2011, s. 387-393, s. 388.

⁷³ I. Przybylska, *Kobiecość, męskość i emocjonalność – wątki redefinicji*, „Edukacja dorosłych”, 2/2018, s. 175-183, s. 176.

⁷⁴ Por. m.in. A. Biały, *Stereotyp kobiecości w opiniach studentek i ich babć*, „Pedagogika szkoły wyższej”, nr 2/2013, s. 127-149.

⁷⁵ Por. W. Mandrysz, *Płeć: między biologią a kulturą*, „Pisma humanistyczne”, 5/2003, s. 182-198, s. 194-195

⁷⁶ A. Dębska, *Kobieta w mundurze*, Wyd. Adam Marszałek, Toruń 2004, s. 108.

w armiach oraz realiów falsyfikujących powyższe założenia⁷⁷, ów schemat poznawczy zdaje się w wypowiedziach internautów być nadal obecny.

Wylaniający się z internetowych postów stereotyp kobiet pełniących służbę wojskową zdaje się być zgodny z zarysowanym powyżej schematem, sensu stricto dla kobiet pełniących służbę - nader niekorzystnym. Właściwie można zaryzykować twierdzenie, iż jego zręby kreślą przypisywane kobietom cechy i zachowania, które można było uznać za dominujące w okresie społeczeństwa przemysłowego, nie zaś społeczeństwa postindustrii. Esencjalizm biologiczny zdywersyfikuje płcie na kobiety i mężczyzn, co jest widoczne zarówno w kontekście ich ról rodzinnych, jak i społecznych realizowanych poza rodziną. Różnice płci są naturalnymi konsekwencjami biologicznymi, wynikającymi z natury. Stąd też naturalne wydaje się przejście – jeśli jesteśmy w sferze instytucji bezpieczeństwa narodowego – do androcentryzmu, czyli określanie tego co męskie jako standardu, zaś tego co żeńskie – jako odchylenia⁷⁸. Kobiety w wojsku tego standardu nie realizują, wnoszą do wojska szereg swoich „przyrodzonych” cech, a to jest dla instytucji destrukcyjne. z wpisów internautów wylania się świat profesji, który jest nadal ściśle podzielony na zawody męskie i żeńskie. Wojsko i wojowanie to zdecydowanie sfera aktywności męskiej, wszak ani ze względu na cechy fizyczne, ani też psychiczne kobiety nie mają do niego wstępu. Kobiety w służbie liniowej są nieprzydatne, a ta właśnie służba stanowi kwintesencję armii i jej funkcji. w owym męskim świecie kobiety mogą pełnić funkcje służebne (przede wszystkim seksualne) względem żołnierza-macho którym jest mężczyzna. Sferą kobiet jest sfera domowa, bo kobieta to żona podporządkowana swojemu mężowi, ale także matka rodząca i wychowująca potomstwo. o ile tę pierwszą rolę można względnie połączyć z żołnierskim życiem poprzez świadczenie przez kobiety określonych usług, o tyle rola druga obecność w armijnym świecie kobiet eliminuje. Obowiązujące współcześnie rozwiązania normatywne oraz praktyka życia społecznego dopuściły służbę wojskową kobiet, co poddawane jest krytyce. Kobieta-żołnierz nie może równać się z mężczyzną-żołnierzem, wszak jest gorzej wykształcona, mniej sprawna fizycznie i motorycznie, przedkłada rolę rodzicielską nad rolę zawodową. Nawet jeśli w sytuacji konfliktu zbrojnego będzie dyspozycyjna i podejmie służbę, faktycznie jej wartości bojowej nie można porównywać do wartości mężczyzny. Jej obecność w armii, ewentualne awanse i zajmowanie eksponowanych stanowisk to pochodna stworzenia systemu rozmaitych

⁷⁷ Por. D. Becmer, *Stereotyp kobiecości w aspekcie wybranych konfliktów zbrojnych*, [w:] K. Dojwa, J. Maciejewski (red.), *Kobiety w grupach dyspozycyjnych społeczeństwa. Socjologiczna analiza udziału i roli kobiet w wojsku, policji oraz innych grupach dyspozycyjnych*, Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2007, s. 29-40, s. 37 i dalsze.

⁷⁸ Więcej na ten temat: S. Lipsitz Bem, *Męskość, Kobiecość. O różnicach wynikających z płci*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2000.

preferencji, które de facto dyskryminują mężczyzn. Są one pochodną współczesności i aktywności środowisk feministycznych, nie zaś realnych potrzeb instytucji w kontekście wykonywania jej zasadniczych funkcji. Przez obecność kobiet w wojsku sama instytucja ulega osłabieniu, oddala się od realizacji pryncypiów i tego do czego jest powołana, grzęznąc w gąszczu dylematów i problemów, które są nieistotne.

Zarówno w pracach naukowych przywoływanych wcześniej, jak i w szeregu innych prac podejmujących obecność kobiet w instytucjach bezpieczeństwa natrafiamy na wiele argumentów falsyfikujących zręby opisanego powyżej stereotypu. Patrząc na obecność kobiet w sferze bezpieczeństwa możemy odnieść się do przytoczonych powyżej argumentów i przykładów historycznych. Zdają się one być atrakcyjne również obecne, kiedy mamy za sobą lata, a nawet dekady obecności kobiet w rozmaitych formacjach mundurowych, w tym także w wojsku. z perspektywy bardziej współczesnej możemy odnieść się do argumentów równościowych, feministycznych, antydyskryminacyjnych. Nie można też pominąć faktu, że poszczególne grupy dyspozycyjne, a wśród nich armia funkcjonują jako organizacje o złożonych funkcjach, zadaniach, budowie. Oznacza to, że istnieje w nich szereg stanowisk w których siła i sprawność fizyczna – tak krytykowane u kobiet przez część osób wypowiadających się na forum - nie odgrywają zasadniczej roli. Tym bardziej, że w dobie XX i XXI wieku pojawia się szereg rozwiązań technicznych znaczenie tych atrybutów ograniczających. Nie negując znaczenia interwencji bezpośrednich i istnienia stanowisk liniowych w instytucjach bezpieczeństwa warto wskazać, że przy współczesnej złożoności ich funkcji i zadań, zsuwanych technologiach, dodatkowo imperatywie zbliżenia do społeczeństwa, ich udział zdaje się być mniejszy niż miało to miejsce wcześniej. Kwestia krytyki kobiet-matek i ich absencji w służbie, w świetle kryzysu demograficznego w Polsce, ale i innych krajach Zachodu zdaje się nie wymagać komentarza. Niemniej warto jest zwrócić uwagę na uwzględnione już przez ustawodawcę możliwości zastępstw kadr⁷⁹, kiedy jest to konieczne dla funkcjonowania instytucji i realizacji jej zadań. Trudno jest także podjąć próbę racjonalnej odpowiedzi na argumenty mizoginiczne pojawiające się we wpisach. Można jedynie poprzestać na stwierdzeniu, iż znaczący w tym zakresie okazał się materiał wtórny na którym prowadzono badania: z jednej strony powstający w warunkach poczucia anonimowości, z drugiej – obecny w miejscu, w którym anonimowość może skutkować publikowaniem nieprawdziwych informacji, czy hejtem.

⁷⁹ Por. art. 60b, ustawy o Służbie Więziennej (*Ustawa z dnia 9 kwietnia 2010 roku o Służbie Więziennej*, Dz. U. z 2021, poz. 1064).

Podsumowanie

Od wieków i pokoleń, w rozmaitych społeczeństwach i kręgach kulturowych natrafiamy na przykłady aktywności kobiet związanych ze sferą bezpieczeństwa. Nawet jeśli nasz obszar dociekań ograniczymy do historii Polski, owych postaci kobiecych zaangażowanych w walkę z wrogiem, sytuacji, kiedy kobiety odegrały ważne role w sferze bezpieczeństwa, wydarzeń, w których partycypowały i na przebieg których wywarły wpływ jest wiele. Kobiety udowodniły zatem swoje zaangażowanie, patriotyzm, ale też przydatność dla sfery bezpieczeństwa. w XX wieku, w okresie dwudziestolecia międzywojennego, służyły w mundurach Policji Państwowej i więziennictwa, ponieważ pełniły tam istotne funkcje (zwalczanie prostytucji i handlu ludźmi, strażniczki więzienne zajmujące się osadzonymi kobietami). w symbolicznych mundurach, lub też pozbawione owych symbolicznych emblematów, partycypują w wielu rozmaitych rolach w czasie I i II Wojny Światowej. Nie stanowi to ewenementu, wszak już wcześniej – w czasie walk o niepodległość Polski – ich udział okazał się istotny. Współcześnie obecne są we wszystkich formacjach mundurowych, zajmują różne stanowiska, mają rozmaite zadania i sprawdzają się w wielu rolach. Biorą udział w patrolach policji i straży miejskich/gminnych, weryfikują ruch graniczny w Straży Granicznej, ochraniają ważne osoby w państwie jako funkcjonariuszki Służby Ochrony Państwa, pracują z osadzonymi w Służbie Więziennej, w przypadku armii były obecne na misjach poza granicami kraju, czy też pełniły role dowódcze. w przypadku niektórych stanowisk, typów służby, jednostek organizacyjnych jest ich więcej lub mniej. Ale to zdaje się świadczyć nie o ich nieprzydatności do służby, ale o szerokim rozumieniu ról kadr mundurowych we współczesnych instytucjach odpowiedzialnych za zapewnienie bezpieczeństwa

Argumentów przemawiających za służbą kobiet w formacjach mundurowych jest wiele, choć nasuwa się tu prosta konkluzja co do tego, że zdają się one mało istotne wobec dowodów płynących z praktyki życia społecznego. Podobnie jednak jak dekady obecności kobiet wśród żołnierzy Sił Zbrojnych RP są one dla niektórych drugoplanowe względem upraszczających kalek poznawczych jakimi są stereotypy ugruntowywane od dekad. Oczywiście przeprowadzona i opisana w artykule analiza nie pozwala na określenie frekwencji owych schematów w społeczeństwie polskim, niemniej ujawnia stereotypy ukryte, kreśląc ich zręby oparte na dychotomicznym i kategorycznym podziale płci strukturyzującym społeczeństwo i całość społecznego świata. w tym społecznym świecie kobiety jako słabsze fizycznie i motorycznie istoty, niesione subiektywnymi uczuciami i podlegające stanom afektywnym są przeznaczone do kontynuacji gatunku i realizacji wszelakich potrzeb mężczyzny. Nic więc dziwnego, że świat

tradycyjnie pojmowanych konfliktów i wojen, oraz jeszcze bardziej tradycyjnie widzianego wojska dla kobiet zostałyby zamknięty, gdyby to większość internautów, których wpisy analizowano była decydentami.

Nie wiemy z jaką częstotliwością opisane w artykule stereotypy kobiet w wojsku występują w polskim społeczeństwie, czy też jaka jest ich siła. Enigmatyczna jest też – bo inaczej być nie może przy tego typu analizie – sylwetka socjodemograficzna, tych którzy je kreślili w swoich postach, nie możemy nic powiedzieć o motywach które ich skłoniły do wypowiedzi, tego czy te wypowiedzi operują pewnymi kalkami po to, aby zdobyć większy poklask dzięki swemu radykalizmowi, czy też czy odzwierciedlają one faktyczne poglądy. Możemy założyć, że w badaniach reaktywnych (realizowanych np. z zastosowaniem technik wywiadów, ale nawet i ankietowych) mogłyby się one nie pojawić, bądź też pojawić się w bardziej stonowanej formie. Stąd też poza samą warstwą poznawczą, to czyni je atrakcyjnymi i wartymi zaprezentowania. Tym bardziej – że znając elementy tworzące krzywdzące kobiety w mundurach stereotypy – możemy przedstawiać kontrargumenty, pokazywać ich nietrafność, bezzasadność i ułomność – czyli de facto próbować je eliminować.

Bibliografia

1. Biały A., *Stereotyp kobiecości w opiniach studentek i ich babć*, Pedagogika szkoły wyższej, nr 2, 2013.
2. Becmer D., „Stereotyp kobiecości w aspekcie wybranych konfliktów zbrojnych”, [w:] K. Dojwa, J. Maciejewski (red.), *Kobiety w grupach dyspozycyjnych społeczeństwa. Socjologiczna analiza udziału i roli kobiet w wojsku, policji oraz innych grupach dyspozycyjnych*, Wrocław 2007.
3. Bourdieu P., *Męska dominacja*, Warszawa 2004.
4. Chmielarz A., *Wojskowa służba kobiet*, Biuletyn Informacyjny. Miesięcznik Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej, Rok XXX, nr 7 (361), 2020.
5. *Czy kobieta powinna walczyć na froncie (Rozmowa z kobietą żołnierzem)*, Dziennik Ludowy, nr 214, 1920.
6. Dębska A., *Kobieta w mundurze*, Toruń 2004.
7. Dojwa K., *Kobiety w grupach dyspozycyjnych. Wydanie drugie poprawione i rozszerzone*, Wrocław 2013.
8. Dojwa K., *Kobiety w mundurze. Wybrane aspekty służby kobiet w wojsku, policji i straży granicznej*, Polityka Społeczna, R. 36, nr 1, 2009.

9. Dojwa K., „W drodze na wojnę...” kobiety w amerykańskich siłach zbrojnych: aspekty historyczne i współczesne”, [w:] M. Bodziany i inni (red.), *Spółczesność a wojna: paradoks wojny we współczesnym ładu międzynarodowym*, Wrocław 2013.
10. Drapikowska B., *Kobiety w polskiej armii – ujęcie historyczne*, Czasopismo naukowe Instytutu Studiów Kobiety, nr 1, 2016.
11. Fedorowicz A., Żubr J., *Pierwsza kobieta z Virtuti Militari*, <https://wielkahistoria.pl/joanna-zubr-pierwsza-kobieta-z-virtuti-militari/>.
12. *Ile kobiet służy w polskiej armii?* <https://www.polsatnews.pl/wiadomosc/2021-03-08/ile-kobiet-sluzy-w-polskiej-armii/>.
13. Jagiełło A., „Kobieta żołnierz – dyskusja internetowa”, [w:] M. Baran-Wojtachnio i inni (red.), *Spółeczne aspekty zawodu wojskowego*, Toruń 2010.
14. Jarmoszko S., Stępień R. (red.), *Humanistyczne kompetencje oficerów wobec wyzwań współczesności*, Wyd. AON, Warszawa 2015.
15. Jarmoszko S., „Polska transformacja a wojskowa emancypacja kobiet”, [w:] M. Frąckowiak-Sochańska, S. Królikowska (red.), *Kobiety w polskiej transformacji 1989-2009. Podsumowania, interpretacje, prognozy*, Toruń 2010.
16. Jarmoszko S., *Wojsko polskie pierwszej dekady transformacji*, Toruń 2003.
17. Jarmoszko S., Korczak M., „Wojskowa partycypacja kobiet w perspektywie historycznej, prawnej i socjologicznej”, [w:] F. Seweryn (red.), *Od samarytanek do kobiet – żołnierzy, „Wojsko i Wychowanie”*, Warszawa 2000.
18. *Joanna Żubr: pierwsza dama Orderu Virtuti Militari*, <http://polska-zbrojna.pl/home/articleshow/23128?t=Joanna-Zubr-pierwsza-dama-Orderu-Virtuti-Militari#>.
19. *Historia portalu Interia.pl*, <http://www.komputer.cuprum.pl/historia/291-historia-portal-interiapi.html>.
20. Kałużny R., „Kobiety w Wojsku Polskim. Motywy wyboru zawodu i oczekiwania”, [w:] R. M. Kalita, P. Łapiński (red.), *Kobieta jako funkcjonariusz porządku publicznego*, COSSW, PTNKF, Kalisz 2008.
21. *Kobiety w wojsku*, CBOS, BS 11/2000, Warszawa 2000.
22. *Kobiety w WOT*, <https://media.terytorialsi.wp.mil.pl/informacje/651073/kobiety-w-wot>.
23. *Kościuszko. Listy, odezwy, wspomnienia*, zebrał Henryk Mościcki, Warszawa 1917.
24. *Korzystanie z Internetu*, CBOS, 83/2021, lipiec 2021.
25. *Korzystanie z Internetu*, CBOS, 85/2020, lipiec 2020.

26. Kowalewska K., „Kobiecy mózg w nowoczesnej armii”, [w:] J. Maciejewski, M. Bodziany, K. Dojwa (red.), *Grupy dyspozycyjne w obliczu Wielkiej Zmiany. Kulturowe i społeczne aspekty funkcjonowania w świetle procesów integracyjnych*, Wrocław 2010.
27. Królikowska S., *Rola stereotypów płci w kształtowaniu się postaw kobiet i mężczyzn wobec zdrowia*, Nowiny Lekarskie, nr 5, 2011.
28. Kubiszyn-Mędrala Z., *Żeńskie nazwy tytułów i zawodów w słownikach współczesnego języka polskiego*, LingVaria, nr 1 (3), 2007.
29. Lipsitz Bem S., *Męskość, Kobiecość. O różnicach wynikających z płci*, Gdańsk 2000.
30. Markert A. E., *Przysposobienie wojskowe kobiet 1922-1939. Zarys historii, dokumenty i materiały*, Warszawa 2002.
31. Marki, <https://www.ringieraxelspringer.pl/marki/>.
32. Maciejewski J., Dojwa K., *Uczestnictwo kobiet w Siłach Zbrojnych, Straży Granicznej i Policji. Analiza socjologiczna*, Wrocław, 2012.
33. Maciejewski J., *Oficerowie Wojska Polskiego w okresie przemian społecznej struktury i wojska. Studium socjologiczne*, Wrocław 2002.
34. Maciejewski J., *Oficerowie w drodze do profesjonalizacji*, Kwartalnik Bellona, nr 3, 2008.
35. Mandrysz W., *Płeć: między biologią a kulturą*, Pisma humanistyczne, nr 5, 2003.
36. Marcinkiewicz-Gołaś A., *Ochotnicza Legia Kobiet 1918–1922*, Warszawa 2006.
37. Marcinkiewicz-Kaczmarczyk A., *Życie codzienne w oddziałach Ochotniczej Legii Kobiet (1918–1922)*, Acta Universitatis Lodzensis. Folia Historica, nr 101, 2018.
38. Miluska J., *Stereotypy i uprzedzenia jako determinanty jakości życia kobiet*, Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny, nr 55, 1993.
39. Mudyń K., *Stereotyp*, [w:] *Encyklopedia Socjologii*, T. 4 (S-Ż), Oficyna Naukowa, Warszawa 2002, s. 119-123.
40. Nałęcz T., „Kobiety w walce o niepodległość w czasie I wojny światowej”, [w:] A. Żarnowska, A. Szwarc (red.), *Kobieta i świat polityki. Polska na tle porównawczym w XIX i na początkach XX wieku*, Warszawa 1996.
41. Nowak W., *Teoretyczne i metodologiczne problemy badań stereotypów*, Rocznik Socjologii Rodziny, nr 9, 1999.
42. Obuchowska K., „Armia – organizacja męskiej dominacji”, [w:] K. Dojwa, J. Maciejewski (red.), *Kobiety w grupach dyspozycyjnych społeczeństwa. Socjologiczna analiza udziału i roli kobiet w wojsku, policji oraz innych grupach dyspozycyjnych*, Wrocław 2007.

43. Olechnicki K., Załęcki P., *Słownik Socjologiczny*, Toruń 1997.
44. *Opinie o służbie wojskowej kobiet*, CBOS, BS 21/2007, Warszawa, luty 2007.
45. Pietrowicz A., *W oczach wroga... Kobieta polska w opinii Niemców w latach wojny 1939–1945 – dwa przykłady*, Pamięć i Sprawiedliwość, nr 2, 2015.
46. *Poland. Top brands, Digital News Raport 2020*,
<https://www.digitalnewsreport.org/survey/2020/poland-2020/>.
47. *Polsat kupuje Interię za 422 mln zł. "Kolejna strategiczna inwestycja"*,
<https://www.wirtualnemedial.pl/artykul/grupa-polsat-kupuje-interia-pl-jaka-cena-warunki-umowy>.
48. Przybylska I., *Kobiecość, męskość i emocjonalność – wątki redefinicji*, Edukacja dorosłych, nr 2, 2018.
49. *Raport Reuters Institute o zaufaniu do mediów w Polsce. TVN w czołówce*,
<https://tvn24.pl/biznes/z-kraju/z-jakich-zrodel-informacji-korzystamy-ktore-media-ogladamy-ktorym-ufamy-najbardziej-ranking-reuters-institute-2021-5128807>.
50. *Raport Służba wojskowa kobiet w Siłach Zbrojnych PR – 2005*, opracowanie MON, Warszawa 2005.
51. Rotter T., *Służba zawodowa kobiet w wojsku polskim (problemy psychologiczne)*, Bezpieczeństwo. Teoria i praktyka, nr 4, 2012.
52. Sadurska W., *Kobiety w łączności Komendy Głównej i Okręgu Warszawskiego ZWZ – AK*, Warszawa 2002.
53. Sawicki R., *Tadeusz Kościuszko bohater dwóch Narodów i kontynentów*, Opracowania tematyczne, Kancelaria Senatu, Biuro Analiz, dokumentacji i korespondencji, OT-657, Warszawa 2017.
54. Skrabacz A., „Uwarunkowania historyczne służby kobiet w formacjach mundurowych”, [w:] A. Skrabacz (red.), *Służba kobiet w formacjach mundurowych w XXI wieku*, Centralna Biblioteka Wojskowa, MON, Warszawa 2008.
55. *Stereotyp*, Encyklopedia PWN, źródło: <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/3979617>.
56. Szubińska B., „Kobiety w systemie edukacji w wojsku”, [w:] W. Horyń, K. Klupa, L. Wełyczko (red.), *Edukacja w Siłach Zbrojnych RP w dobie profesjonalizacji*, Wrocław 2010.
57. Tambor J., *Stereotyp i prototyp – znaczenia terminów*, Postscriptum Polonistyczne, nr 1, 2008.

58. *W polskiej armii służy 8 tys. 259 kobiet*, 8.03.2021, https://wydarzenia.interia.pl/polska/news-w-polskiej-armii-sluzy-8-tys-259kobiet,nId,5093729#utm_source=paste&utm_medium=paste&utm_campaign=firefox.
59. Wawrzykowska-Wierciochowa D., *Rycerki i samarytanki*, Warszawa 1988.
60. Wawrzykowska-Wierciochowa D., *Sercem i orężem ojczyźnie służyły*, Warszawa 1982
61. *Wyniki badania Mediapanel za marzec 2021*, <https://pbi.org.pl/badanie-mediapanel/wyniki-badania-mediapanel-za-marzec-2021/>.
62. Wtorkowska M., *O żeńskich formach nazw zawodów, tytułów i stanowiska w języku polskim*, *Slavistična revija*, nr 67(2), 2019.
63. Zagórski Z., „Podmiotowość a demokracja „spóźnionego” społeczeństwa narodowo-obywatelskiego. Przypadek Polski a wyzwania demokracji cywilizacyjnej”, [w:], Z. Kurcz, I. Taranowicz (red.), *Okolice socjologicznej tożsamości. Księga poświęcona pamięci Wojciecha Sitka*, Wrocław 2010.

Abstract: The participation of women in the sphere of security has a rich tradition both in the world and in Poland. Despite this, it has aroused and seems to be still arousing some controversy. The aim of the research presented in the publication is to look at the opinions expressed by Internet users about the military service of women in Poland. In anonymous statements, the presence of women in the military is strongly stereotyped. Women - soldiers are considered less useful for service than men, are subjected to strong sexualization (perceived as sexual objects), and finally, in equality on the labor markets and in the professional sphere (including uniformed professions) discrimination against men.

Key words: women in the military, military service, stereotype

Katarzyna Dojwa-Turczyńska

Absolwentka kierunków Socjologia i Politologia Uniwersytetu Wrocławskiego i od tego czasu związana zawodowo z uczelnią. Od roku 2006 doktor nauk humanistycznych (obecnie społecznych) w dyscyplinie Socjologia (socjologia polityki) i pracownik naukowo-dydaktyczny Instytutu Socjologii UW. Rok później laureatka ogólnopolskiego konkursu „Samorządu Terytorialnego” na najlepsze rozprawy doktorskie obronione w 2006 roku. Od tego czasu łączy

problematykę socjologii polityki i samorządu terytorialnego z wybranymi zagadnieniami nauk o bezpieczeństwie (Public Relations i kreowanie wizerunku instytucji bezpieczeństwa, postrzeganie grup dyspozycyjnych przez społeczeństwo, poszczególne formacje w systemie bezpieczeństwa państwa, obecność kobiet w profesjach mundurowych). Od roku 2015 doktor habilitowany nauk społecznych w dyscyplinie socjologia (socjologia wojska), obecnie kierownik Zakładu Socjologii Sfery Publicznej IS (od 2016) i profesor Uniwersytetu Wrocławskiego. Autorka lub współautorka blisko dziewięćdziesięciu publikacji naukowych, w tym takich monografii jak: *Uczestnictwo kobiet w Siłach Zbrojnych, Straży Granicznej i Policji. Analiza socjologiczna* (we współpracy z Janem Maciejewskim), Wyd. Wyższej Szkoły Oficerskiej Wojsk Lądowych im. gen. Tadeusza Kościuszki, Wrocław 2012; *Public Relations instytucji bezpieczeństwa (współautor: Marek Bodziany)*, Wyd. Wyższej Szkoły Oficerskiej Wojsk Lądowych im. gen. Tadeusza Kościuszki, Wrocław 2013 oraz *Funkcjonariuszki Służby Więziennej. Wybrane aspekty socjologiczne*, Oficyna Wyd. Atut, Wrocław 2019.

Agnieszka Kojło

Szkoła Doktorska Uniwersytetu Pedagogicznego im. KEN w Krakowie

Rezolucja RB ONZ nr 1325 – kobiety jako aktywne działaczki na rzecz pokoju i bezpieczeństwa

Abstrakt: Rezolucja nr 1325 została podpisana 31 października 2000 roku przez Radę Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych. Dotyczy ona kobiet, pokoju i bezpieczeństwa. Niniejsza rezolucja wyróżnia się spośród innych, ponieważ ściśle skupia się kobietach zarówno w aspekcie oddziaływania jakie mają na nie konflikty zbrojne, jak i na zaznaczeniu potrzeby pełnego i aktywnego udziału kobiet w działaniach na rzecz pokoju i bezpieczeństwa. Celem artykułu analiza treści Rezolucji nr 1325 oraz omówienie działań stanowiących jej cztery główne filary. Przedstawiono również działania podejmowane przez organizację NATO na rzecz respektowania rezolucji oraz to jak realizowane są one w praktyce przez Polskę w wyniku podpisanego w 2018 roku trzyletniego Krajowego Planu Działania w tym zakresie.

Słowa kluczowe: Kobieta, rezolucja nr 1325, bezpieczeństwo, pokój, przemoc seksualna, płeć, dyskryminacja

Wstęp

Organizacja Narodów Zjednoczonych (ONZ) stanowi jedną z najbardziej znanych oraz najbardziej licznych struktur działających na rzecz budowania właściwej i nie zakłóconej niebezpieczeństwem przyszłości na arenie międzynarodowej w oparciu o zasady, normy, reguły, standardy oraz praktyki mające za zadanie określenie poprawności działań i zachowań wśród państw członkowskich. Na przestrzeni lat od roku 1945, w którym została ona utworzona, do struktury dołączyło wiele państw. Obecnie liczebność państw wchodzących w skład ONZ wynosi 193 państwa⁸⁰. Podstawą wszystkich podejmowanych przez organizację działań jest postępowanie zgodne z Kartą Narodów Zjednoczonych⁸¹. Opisane na jej kartach cele główne oraz cele szczegółowe warunkują podstawy do podejmowania wszelkich działań

⁸⁰ Na podstawie UN Press Release OGR/1469 (dokument z dnia 02.07.2006r.).

⁸¹ J. Pawłowski, B. Zdrodowski, M. Kulickowski, *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń, 2020, str. 92.

organizacji. Do czterech celów głównych jakie wymienione zostały w Karcie Narodów Zjednoczonych zalicza się:

1. Utrzymywanie międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa. Cel ten osiągany jest poprzez zapobieganie występowaniu zagrożeń oraz usuwaniu ich skutków w sytuacji, kiedy one wystąpią. Kluczowym aspektem dążeń prowadzących do osiągnięcia niniejszego celu jest usuwanie i niwelowanie wszelkiego rodzaju aktów agresji oraz naruszeń pokoju. Działania podejmowane są zawsze na drodze pokojowej, zgodnie z obowiązującymi zasadami prawa międzynarodowego oraz sprawiedliwości.
2. Rozwijanie przyjaznych stosunków między narodami. Kontrola nad tym, by proces ten był przeprowadzany zgodnie z poszanowaniem zasady równouprawnienia i samostanowienia narodów. Dobre stosunki pomiędzy narodami, mają na celu dążenie do wzmacniania powszechnego pokoju oraz sprzyjają osiągnięciu pierwszego celu.
3. Doprowadzenie do współdziałania międzynarodowego w rozwiązywaniu problemów o charakterze m. in. gospodarczym, społecznym, humanitarnym. Cel ten szczegółowo wyróżnia również kwestie dotyczące poszanowania praw człowieka i podstawowych wolności wszystkich ludzi bez względu na rasę, wyznanie, język czy płeć. Odpowiedzią na te starania się - osiągnięcia tego celu jest między innymi Rezolucja RB ONZ nr 1325 „Kobiety, pokój i bezpieczeństwo”, której zastosowanie będzie omówione w dalszej części niniejszego artykułu.
4. Jako ośrodek uwzględniający działalność międzynarodową w aspekcie osiągania wspólnych celów⁸².

Karta Narodów Zjednoczonych zawiera również opis wraz z ogólnymi zadaniami sześciu głównych organów. Są nimi: Zgromadzenie Ogólne, Rada Gospodarcza i Społeczna, Rada Powiernicza, Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości, Sekretariat oraz Rada Bezpieczeństwa. Do zakresu działań Rady Bezpieczeństwa należy dążenie do utrzymywania międzynarodowego pokoju oraz reagowanie na wszelkie naruszenia związane z zakłóceniem bezpieczeństwa krajów oraz żyjących na ich terenach ludzi⁸³.

⁸² Karta Narodów Zjednoczonych z 24.09.1973r., Rozdział I – cele i zasady, Artykuł 1.

⁸³ O. Wasiuta, R. Klepka, R. Kopeć, *Vademecum bezpieczeństwa*, Wydawnictwo Libron – Filip Lohner, Kraków 2018, str. 568.

Przyjęcie rezolucji nr 1325

Rada Bezpieczeństwa reagując na problemy zachodzące w środowisku bezpieczeństwa międzynarodowego wydaje rezolucje, których zadaniem jest wprowadzenie zasad oraz norm, do których respektowania zobowiązane są wszystkie państwa członkowskie. Wiele z nich dotyczy sposobów reagowania na pojawiające się formy agresji lub przemocy wobec innych osób. Rezolucje warunkują konieczność równego traktowania wszystkich. Nie powinno się wykluczać nikogo ze względu na jego kolor skóry, płeć czy wyznanie. Niedozwolone jest szykanowanie osób ze względu na ich poglądy polityczne. Nie wolno umniejszać roli kobiet w życiu społecznym oraz zawodowym.

W roku 2000 Organizacja Narodów Zjednoczonych ogłosiła Rezolucję Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 1325 pt. „Kobiety, pokój i bezpieczeństwo”, która ma za zadanie unaocznić problem dyskryminowania kobiet w aspekcie ich działań w dziedzinie budowania wspólnego bezpieczeństwa, jak i zwrócić uwagę na problemy jakie dotyczą kobiet podczas konfliktów oraz wojen. Dodatkowo wymieć można następujące rezolucje, których postulaty ściśle wiążą się z dyspozycjami zawartymi w Rezolucji nr 1325, są nimi między innymi:

- Rezolucja nr 1820 stosująca o przemocy na tle seksualnym w czasie konfliktów zbrojnych;
- Rezolucja nr 1888, która uprawnia misje pokojowe do ochrony kobiet oraz dzieci przed przemocą seksualną w czasie konfliktów zbrojnych;
- Rezolucja nr 1889 polecająca realne zwiększenie obecności kobiet w działaniach pokojowych;
- Rezolucja nr 2122 mająca na celu wzmocnienie roli kobiet w procesie zapobiegania konfliktom⁸⁴.

W rezolucji nr 1325 dotyczącej roli kobiet zwrócono olbrzymią uwagę na ich potrzeby, które z wielu względów różnią się od potrzeb mężczyzn w aspekcie pokoju i bezpieczeństwa. Pierwszy raz w historii ONZ potrzeby te zostały formalnie omówione i uznane poprzez podpisanie przez Radę Bezpieczeństwa ONZ w dniu 31 października 2000 roku Rezolucji pt. „Kobiety, pokój i bezpieczeństwo”. w 2020 roku obchodzono dwudziestolecie nieprzerwanego obowiązywania rezolucji, niestety dziś, po 21 latach obowiązywania, nadal nie została ona w pełni zrealizowana oraz nie jest respektowana w całości przez wiele krajów członkowskich. Kraje

⁸⁴ A. Niedbała, *Status prawny kobiet żołnierzy w standardach Sojuszu Północnoatlantyckiego i w wybranych państwach członkowskich*, str. 1; http://bip.us.edu.pl/sites/bip.us.edu.pl/files/autoprezentacja_a._niedbala.pdf (06.06.2021).

członkowskie ONZ oraz NATO podejmują szereg działań mających na celu realizację rezolucji w pełni, w każdym miejscu na ziemi, w każdym czasie oraz w każdych warunkach.

Główne cele oraz założenia rezolucji nr 1325

Założenia rezolucji nr 1325 można podzielić na założenia dotyczące dwóch aspektów mających to samo podłoże jakim jest zwrócenie uwagi na kobiety w aspekcie szeroko pojętego bezpieczeństwa. Pierwszym z nich, zgodnie ze słowami zawartymi w rezolucji jest: „potrzeba pełnego udziału kobiet, jako aktywnych działaczek na rzecz pokoju i bezpieczeństwa”⁸⁵, czyli zwrócenie szczególnej uwagi przez wszystkie państwa będące członkiem ONZ na to, aby kobiety mogły mieć możliwość zajmowania stanowisk oraz realizacji zadań, w tak samo przystępny sposób jak mężczyźni. Rezolucja tym samym zwraca uwagę na fakt, iż kobiety mają takie samo prawo jak mężczyźni do podejmowania działań mających na celu zwiększenie pokoju oraz bezpieczeństwa. Na uwagę zasługuje, że niejednokrotnie działania, ~~które są~~ podejmowane przez kobiety mają większą skuteczność oraz dają dłuższe szanse na przetrwanie i realizację porozumień pokojowych. Drugim ujęciem dotyczącym kobiet w kwestiach związanych z bezpieczeństwem jest zwrócenie uwagi na fakt „nieproporcjonalnego i wyjątkowego wpływu konfliktów zbrojnych na kobiety”⁸⁶.

Przemoc seksualna od zawsze towarzyszy konfliktom zbrojnym. Ma ona niezliczoną liczbę rodzajów oraz przejawów. Wśród nich najczęściej pojawiającymi się formami są: gwałty, wykorzystania seksualne, handel ludźmi, zmuszanie dzieci do wykonywania czynności seksualnych, molestowanie, zmuszanie do prostytucji, zmuszanie do wykonywania różnego rodzaju zabiegów takich jak między innymi obrzezanie, okaleczenie narządów płciowych, aborcja na każdym, nawet zaawansowanym etapie ciąży, zmuszanie do zamążpójścia, naruszanie nietykalności cielesnej poprzez dotykanie miejsc intymnych, rejestrowanie np. w formie nagich zdjęć, zmuszanie do obcowania z treściami pornograficznymi etc. Są to jedynie przykłady tego w jaki sposób przejawiać się może przemoc seksualna wobec kobiet i dzieci. Lista ta, niestety nie ma końca, ponieważ poprzez rozwój cywilizacyjny istnieją coraz to nowe jej przejawy. Wydawać się może, że przemoc seksualna dotyczy tylko krajów Afryki lub Bliskiego Wschodu, jednak nie jest to prawdą, ponieważ w każdym miejscu na Ziemi, w którym występuje konflikt niemalże pewne jest to, że jego przejawem będzie przemoc wobec słabszych, co jednoznacznie wiąże się z przemocą seksualną wobec kobiet i dzieci. Postęp

⁸⁵ Rezolucja nr 1325 „Kobiety, pokój i bezpieczeństwo” z dnia 30.10.2000r.

⁸⁶ *Ibidem*.

cywilizacyjny oraz coraz większa świadomość ludzi nie zmniejsza przemocy seksualnej występującej podczas trwania współczesnych konfliktów zbrojnych, fakt ten podkreśla wiele raportów między innymi informacja dotycząca tego aspektu pojawia się w sprawozdaniu Sekretarza Generalnego ONZ, który zaznacza, że „Wiele krajów jest zagrożonych przez przemoc seksualną, ale w roku 2016 przypadki jej wykorzystania i wpływu zostały szeroko udokumentowane w 19 krajach w Afryce, Azji, Europie i Ameryce Południowej”⁸⁷. Przemoc seksualna najczęściej dotyczy kobiet, jednak nie należy pomijać faktu, że nierzadko występuje ona również wobec osób starszych, dzieci, w tym chłopców oraz mężczyzn, co uwzględnione zostało w wielu rezolucjach. Fakt, że Rezolucja nr 1325 skupia się wyłącznie na kobietach oraz zwraca uwagę na to, że wojna i przemoc seksualna ma szczególny wpływ na nie, świadczy o nowoczesnym podejściu do zrozumienia różnic pomiędzy kobietami i mężczyznami oraz ich potrzebami.

Ogólne założenia Rezolucji nr 1325 można podzielić na kilka różnych grup, które zobowiązują wszystkie strony zaangażowane w konflikt do:

- zwiększenia udziału kobiet w działaniach zmierzających do osiągnięcia pokoju poprzez możliwość ich czynnego udziału w takich przedsięwzięciach jak mediacje lub negocjacje pokojowe;
- wzmocnienia reprezentacji kobiet na wysokich stanowiskach w strukturach mających na celu zapewnianie bezpieczeństwa. w odniesieniu do Paktu Północnoatlantyckiego (NATO) zakresem tych działań jest między innymi zwiększenie liczebności kobiet w strukturach sił zbrojnych lub w ramach operacji wojskowych;
- ochrony dziewcząt i kobiet przed wszelkimi formami przemocy seksualnej związanej z występowaniem konfliktów oraz podejmowanie działań mających na celu pomoc pokrzywdzonym osobom;
- wprowadzenia odpowiednich środków ochronnych dla kobiet po zakończeniu konfliktu oraz pomoc w przywracaniu ich sytuacji do normalności;
- włączenia polityki gender do polityki oraz uwzględnianie jej podczas planowania oraz prowadzenia operacji. Uwzględnianie równości płci jest istotne oraz i powinno być respektowane na każdym szczeblu podejmowanych działań w celu osiągnięcia pokoju. Polityka gender powinna być uznawana zarówno na płaszczyźnie związanej

⁸⁷ Sprawozdanie Sekretarza Generalnego ONZ w sprawie przemocy seksualnej związanej z konfliktami, kwiecień 2017r.

z dowodzeniem operacjami np. obsadzanie kobiet i mężczyzn na stanowiskach dowodzenia, jak i na każdej innej płaszczyźnie dotyczącej budowania wspólnego i trwałego pokoju i bezpieczeństwa.

Realizacja rezolucji nr 1325 w organizacjach międzynarodowych

Najbardziej powszechnie znaną organizacją międzynarodową jest NATO, w jej strukturze oraz założeniach uwzględnione zostały treści zasugerowane przez rezolucję nr 1325 należy do nich między innymi:

- reagowanie na pojawianie się przejawów przemocy fizycznej wobec kobiet oraz zwalczanie ich wszelkimi dostępnymi sposobami;
- obowiązek uwzględniania przez dowództwo przemocy seksualnej podczas konfliktu i traktowanie jej na równi ze wszystkimi innymi zagrożeniami;
- systematyczna organizacja szkoleń dla żołnierzy obojga płci, przygotowujących do odpowiedniego reagowania w tego typu sytuacjach zarówno w aspekcie użycia siły i broni, jak i psychologicznego, mającego kluczowe znaczenie przy udzielaniu pomocy ofierze;
- zapewnienie równości płci w strukturach NATO. Równoprawne uczestnictwo oraz reprezentacja kobiet na wszystkich szczeblach podejmowania decyzji;
- dopuszczenie większej ilości liczby kobiet do prowadzenia negocjacji oraz mediacji pokojowych;
- zwiększenie ilości liczby kobiet w uczestniczących w misjach i operacjach NATO;
- dążenie do przewyższania niewystarczającej liczby kobiet w siłach zbrojnych.

Powyżej wymienione działania stanowią jedynie część podjętych przez NATO starań w zakresie włączania kobiet w procesy budowania i kształtowania wspólnego bezpieczeństwa. Podejmowane działania zmieniają się i zależą od aktualnych potrzeb oraz są one rozwijane i zwiększane z uwagi na widoczne pozytywne skutki.

Struktury inne niż NATO, mające za swoją misję dbanie o pokój oraz bezpieczeństwo w swoich działaniach również uwzględniają założenia zasugerowane przez rezolucję nr 1325. Jedynie zintegrowane działania wszystkich tego rodzaju struktur państwowych i międzynarodowych pozwolić może mogą na realizację w pełni wszystkich założeń rezolucji. Najnowszy raport ONZ dotyczący realizacji wdrażania rezolucji podkreślił fakt coraz większej świadomości oraz poszanowania praw kobiet. Zostało to osiągnięte poprzez zorganizowanie licznych szkoleń poszerzających wiedzę dotyczącą znaczenia kobiet w budowaniu bezpieczeństwa,

jak i skupiających się na pokazaniu sposobów reagowania na przemoc wobec nich. Zwrócono również uwagę na stworzenie odpowiednich norm prawnych pozwalających na wyciągnięcie konsekwencji wobec osób, które dopuściły się tego rodzaju przemocy. w raporcie odnotowano fakt, iż zauważalne jest to, że wzrasta liczba porozumień pokojowych w sytuacji, kiedy kobiety biorą w nich czynny udział. Dodatkowo kobiety coraz częściej sprawują wysokie stanowiska w strukturach działających na rzecz bezpieczeństwa, a ich droga do awansów zawodowych jest coraz łatwiejsza⁸⁸.

Realizacja rezolucji nr 1325 w Polsce

Realizację rezolucji 1325 w Polsce warunkuje wprowadzony w życie w październiku 2018 roku Krajowy Plan Działania na rzecz realizacji Agendy ONZ dotyczącej kobiet, pokoju i bezpieczeństwa na lata 2018-2021. Niniejszy plan został utworzony, zaakceptowany oraz przyjęty do realizacji przez: Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Ministerstwo Obrony Narodowej, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz Pełnomocnika Rządu do Spraw Równego Traktowania. w planie można wyróżnić trzy główne części. Pierwsza z nich przedstawia: jakie kwestie zawarte w agendzie należy zrealizować oraz przedstawia stan faktyczny kraju w aspekcie założeń agendy. Następną część stanowi dokładny opis zadań, które powinny zostać wprowadzone i zrealizowane w przeciągu lat okresu od 2018 roku do 2021 roku w obrębie Polski. Zadania zostały podzielone na cztery grupy:

1. Udział kobiet w działaniach na rzecz zapobiegania konfliktom oraz utrzymania pokoju realizowany poprzez: zwiększenie liczby kobiet w misjach i operacjach pokojowych poza granicami państwa, wzmocnienie pozycji kobiet w służbach mundurowych, obsadzanie kobiet na stanowiskach kierowniczych oraz dowódczych, wprowadzenie reformy sektora bezpieczeństwa, tak aby kobiety miały możliwość odgrywania w nim znaczącej oraz propagowanie udziału kobiet w mediacjach pokojowych⁸⁹.

2. Agenda kobiet, pokoju i bezpieczeństwa w działaniach polskiej pomocy humanitarnej oraz rozwojowej. Zadanie to opierać ma się na budowie współpracy międzynarodowej i wspólnych działaniach na rzecz realizacji agendy, przeciwdziałaniu przemocy seksualnej wobec kobiet

⁸⁸ <https://www.nato.int/docu/review/pl/articles/2018/11/09/trwalosc-i-sila-rezolucji-nr-1325/index.html> (dostęp: 26.07.2021r.).

⁸⁹ *Krajowy Plan Działania na rzecz realizacji Agendy ONZ dotyczącej kobiet, pokoju i bezpieczeństwa na lata 2018-2021*, Warszawa, 22 październik 2018r., str. 23, 24.

podczas konfliktów zbrojnych, a w sytuacji, kiedy takowa przemoc zaistnieje, zapewnienie ochrony i wsparcia ofiar przemocy seksualnej⁹⁰.

3. Ochrona i wsparcie ofiar przemocy seksualnej ze względu na płeć w konfliktach zbrojnych. Podejmowanie walki z bezkarnością sprawców, prowadzenie szkoleń dotyczących tego: w jaki sposób należy przeciwdziałać bezkarności sprawców przemocy na tle seksualnym, wspieranie ofiar, które przebywają na terenie Polski⁹¹.

4. Promocja i rozwój Agendy kobiet, pokoju i bezpieczeństwa w Polsce oraz w ramach współpracy międzynarodowej, realizowane poprzez: podejmowanie działań mających na celu zwiększenie świadomości obywateli na temat treści oraz zasad przedstawionych w rezolucji 1325 między innymi za pomocą mediów oraz zaangażowanie polskich naukowców i studentów w niniejszą tematykę⁹².

Końcowa część Krajowego Planu Działania na rzecz realizacji Agendy ONZ stanowi opis ewaluacji podejmowanych działań oraz przedstawia cele, działania i wskaźniki potrzebne do realizacji planu. Na końcu znaleźć można wiele przydatnych linków dotyczących wdrażania krajowego planu. Na szczególną uwagę zasługują również zdjęcia, które znajdują się w Krajowym Planie Działania na rzecz realizacji Agendy ONZ, ponieważ przedstawiają one kobiety w różnych momentach realizowania założeń planu. Zdjęcia są dokładnie opisane, co stanowi źródło istotnych informacji na temat zaangażowania kobiet w proces wdrażania Agendy ONZ.

Podsumowanie

Woman, Frau, mujer, femme, женщина, kvinna, donna, žena, kobieta, Słowo „kobieta” pojawia się w każdym języku. Za tym słowem kryją się miliardy ludzi, osób płci żeńskiej - kobiet. To słowo stanowi filar każdego języka, tak samo jak kobieta stanowi filar każdego państwa. Tego słowa nie da się usunąć z żadnego słownika, tak samo jak nie można usunąć kobiety ze świata, ponieważ bez niej przestałby on istnieć. Nie można o tym nigdy zapomnieć. Należy wspierać kobiety podejmując wszystkie możliwe działania w celu usuwania przeciwności jakie mogą napotkać na swojej drodze jedynie ze względu na swoją płeć. Usuwanie dyskryminacji kobiet w aspekcie bezpieczeństwa powinno być respektowane przez każde państwo. Nikt nie ma prawa krzywdzić kobiet poprzez nadużycia seksualne oraz niewyciąganie konsekwencji wobec sprawców przestępstw. Kobietom należy dawać możliwość podejmowania działań na rzecz budowania

⁹⁰ *Ibidem*, str. 24, 25.

⁹¹ *Ibidem*, str. 25, 26, 27.

⁹² *Ibidem*, str. 27.

bezpieczeństwa i pokoju, ponieważ jak pokazuje doświadczenie, ich działalność w tym aspekcie jest niezwykle skuteczna.

Od przyjęcia rezolucji 1325 zaszło bardzo wiele zmian na lepsze. Rozszerzono rozumienie pokoju i bezpieczeństwa, tak by skupiało się ono również na perspektywie kobiet. Od tego czasu zdążono wprowadzić kilka nowych rezolucji, które dlatego, że były mniej przekrojowe oraz ściśle ukierunkowane na dany aspekt, w lepszym stopniu umożliwiały dokładną analizę i propozycje rozwiązania konkretnego problemu. Monitorowanie oraz prowadzenie ewaluacji przeprowadzonych działań pozwala na przedstawienie stanu faktycznego, który jest punktem wyjścia do wprowadzenia kolejnych zmian oraz planów konkretnego działania na rzecz jeszcze skuteczniejszej realizacji pierwotnych założeń rezolucji.

Głównym celem rezolucji nr 1325 jest zauważenie problemów z jakimi spotykają się kobiety w aspektach związanych z budowaniem pokoju oraz wynikających z bycia uczestniczkami wojny. Zauważenie i uznanie problemu za istotny do rozwiązania prowadzi do wielu zmian i transformacji skutkujących działaniami na rzecz polepszenia obecnej sytuacji kobiet. Niewątpliwie pierwszym krokiem ku poprawie było podpisanie i wprowadzenie w życie rezolucji nr 1325, która warunkuje szereg zmian, do których wprowadzenia zobowiązane są wszystkie państwa członkowskie ONZ. We współczesnych czasach wprowadzenie nowych rozwiązań jest niezbędne, ponieważ jest to istotne, aby ustabilizować społeczność międzynarodową m.in. poprzez wprowadzenie ogólnych i jednolitych norm obowiązujących wszystkie państwa.

Rezolucja stanowi narzędzie polityczne, które pozwala na respektowanie jej postanowień oraz wyciąganie konsekwencji, od podmiotów które je lekceważą lub ignorują a co za tym idzie krzywdzą kobiety poprzez ich dyskryminację je na wielu płaszczyznach. Nowe umocnienie kwestii praw kobiet zmieniło koncepcję dotyczącą bezpieczeństwa oraz położyło większy nacisk na silniejsze zaangażowanie i zainteresowanie się respektowaniem wprowadzonych praw⁹³.

Potrzeba ciągłego respektowania rezolucji 1325 jest niezbędna. Na przestrzeni 21 lat wprowadzono szereg zmian, jednak wciąż zauważalna jest potrzeba kontynuowania podejmowania działań w jej zakresie jej implementowania. Pomimo wielu zmian na lepsze, nadal zauważalne jest wyzwanie dotyczące dalszego wdrażania zasad zawartych w rezolucji nr 1325 w celu osiągnięcia stanu, w którym wszystkie postulaty zawarte w programie „Kobiety, pokój i bezpieczeństwo” zostaną w pełni zrealizowane w całym środowisku międzynarodowym.

⁹³ <https://www.nato.int/docu/review/pl/articles/2018/11/09/trwalosc-i-sila-rezolucji-nr-1325/index.html> (dostęp: 26.07.2021r.)

Słowa rezolucji nr 1325 należy zamienić w czyn, a tym samym doprowadzić do jeszcze większego zwrócenia uwagi na potrzeby oraz możliwości kobiet, które są nieograniczone, jeżeli tylko dostaną szansę na ich realizację.

Bibliografia

Źródła normatywne:

1. UN Press Release OGR/1469 (dokument z dnia 02.07.2006r.).
2. Karta Narodów Zjednoczonych z 24.09.1973r.
3. Rezolucja nr 1325 pt. „Kobiety, pokój i bezpieczeństwo” z dnia 31.10.2000r.
4. Rezolucja nr 1820 stosująca o przemocę na tle seksualnym w czasie konfliktów zbrojnych.
5. Rezolucja nr 1888, która uprawnia misje pokojowe do ochrony kobiet oraz dzieci przed przemocą seksualną w czasie konfliktów zbrojnych.
6. Rezolucja nr 1889 polecająca realne zwiększenie obecności kobiet w działaniach pokojowych
7. Rezolucja nr 2122 mająca na celu wzmocnienie roli kobiet w procesie zapobiegania konfliktom.
8. Sprawozdanie Sekretarza Generalnego ONZ w sprawie przemocy seksualnej związanej z konfliktami, kwiecień 2017r.
9. Krajowy Plan Działania na rzecz realizacji Agendy ONZ dotyczącej kobiet, pokoju i bezpieczeństwa na lata 2018-2021, Warszawa, 22 październik 2018r.

Publikacje zwarte

10. Niedbała A., *Status prawny kobiet żołnierzy w standardach Sojuszu Północnoatlantyckiego i w wybranych państwach członkowskich*,
http://bip.us.edu.pl/sites/bip.us.edu.pl/files/autoprezentacja_a._niedbala.pdf
11. Pawłowski J., Zdrodowski B., Kulickowski M., *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń, 2020.
12. Wasiuta O., Klepka R., Kopeć R., *Vademecum bezpieczeństwa*, Wydawnictwo Libron – Filip Lohner, Kraków 2018.

Źródła internetowe:

13. <https://www.nato.int/docu/review/pl/articles/2018/11/09/trwalosc-i-sila-rezolucji-nr-1325/index.html> (dostęp: 26.07.2021r.).
14. <https://www.nato.int/docu/review/pl/articles/2018/11/09/trwalosc-i-sila-rezolucji-nr-1325/index.html> (dostęp: 26.07.2021r.).

Abstract: Resolution 1325 was signed on October 31 in 2000 by the United Nations Security Council. It is about women, peace and security. This resolution stands out from the others because it strictly focuses on women, both in terms of impact on them of armed conflicts and highlighting the need for their full and active participation in peace and security efforts. The paper will discuss the content of the Resolution 1325 and what its four main pillars imply. The actions taken by NATO organizations to respect the resolution will be also presented and how they are implemented in practice by Poland, as the result of the three-year National Action Plan signed in 2018.

Key words: Woman, resolution 1325, security, peace, sexual violence, gender, discrimination

Waldemar Zakrzewski

Akademia im. Jakuba z Paradyża w Gorzowie Wlkp.

KOBIETY W WOJSKACH INŻYNIERYJNYCH - Z DOŚWIADCZEŃ AUTORA - DOWÓDCY 2. BRYGADY SAPERÓW

Abstrakt: W artykule Autor omawia problematykę wojskowej służby kobiet widzianą oczami doświadczonego dowódcy. W pierwszej części Autor prezentuje specyfikę służby w wojskach inżynieryjnych. W dalszej części zaprezentowany został udział kobiet w formacjach zbrojnych na przestrzeni dziejów. Wskazane są przykłady kobiet zaangażowanych w walki narodowo-wyzwoleńcze oraz działania kobiet na rzecz ochotniczego szkolenia wojskowego pań. Szeroko autor prezentuje działanie kobiet w patrolach saperskich w podziemnych strukturach Armii Krajowej w okresie niemieckiej okupacji. Autor ukazuje także działania kobiecego plutonu saperów w składzie 1.Samodzielnego Batalionu Kobięcego 1.Armii Wojska Polskiego. W dalszej części Autor opisuje służbę kobiet w wojskach inżynieryjnych w oparciu o własne doświadczenia.

Słowa kluczowe: kobiety, bezpieczeństwo, obronność, wojska inżynieryjne,

Wstęp

Problematyce służby wojskowej kobiet, poświęcono już wiele opracowań. W większości przypadków opracowania te mają charakter bardzo ogólny. Nie przygotowano jednak żadnego opracowania dotyczącego kobiet, które wykonują swe zadania służbowe w wojskach inżynieryjnych, w obliczu licznych wyzwań dla bezpieczeństwa państwa. Myślą przewodnią autora niniejszego opracowania jest zwrócenie uwagi na potencjał ludzki armii, ze szczególnym uwzględnieniem kobiet służących w Siłach Zbrojnych RP. Kobiety wnoszą ogromny wkład w budowanie potencjału wojsk inżynieryjnych. Kobiety od wieków wraz z mężczyznami oraz wielokrotnie samodzielnie pełniły służbę wojskową. Pomimo przykładów bohaterstwa i wojowniczości kobiet w minionych wiekach, nadal w naszym społeczeństwie pokutuje pogląd o ograniczonej przydatności i roli kobiet w działaniach na rzecz bezpieczeństwa i obronności. Te utrwalone stereotypy utrudniają często kobietom służbę i rozwój zawodowy. Odwołując się do własnych doświadczeń zawodowych związanych ze służbą w jednostkach wojsk inżynieryjnych, Autor wskazuje jednoznacznie, że wszelkie uprzedzenia odnośnie jakości służby kobiet mają charakter przesądów i uprzedzeń. Warto zauważyć, że w wojskach inżynieryjnych służą kobiety,

dla których służba wojskowa jest powołaniem. Kobiety służące w wojskach inżynieryjnych wyróżniają się pożądanymi w wojsku walorami psychofizycznymi. Kobiety służące w jednostkach dowodzonych przez Autora cenione były za dysponowanie ogromną wiedzą ekspercką, specjalistycznymi umiejętnościami, zdolnościami mentalno-manualnymi. Te cechy pozwalały tym kobietom na szybkie przyswajanie wiedzy i nowych zdolności. Reasumując, kobiety w istotnym stopniu wzbogacają potencjał wojsk inżynieryjnych, a tym samym zwiększają potencjał obronny naszego kraju i w znaczący sposób wspomagają system bezpieczeństwa narodowego Polski.

Wojska inżynieryjne – w krótkim ujęciu

Wojska inżynieryjne to jeden z najstarszych rodzajów wojsk. To te wojska budowały twierdze i zamki warowne, trakty komunikacyjne oraz kanały żeglowne.

Wojska inżynieryjne to ten rodzaj wojsk, który wspiera inne wojska w działaniach bojowych, zaś najczęściej społeczeństwo w sytuacji wystąpienia niemilitarnych zagrożeń bezpieczeństwa.

Służba w wojskach inżynieryjnych jest bardzo trudna i niebezpieczna, ale przynosi wiele satysfakcji. Żołnierze tych wojsk to saperzy, którzy rozbrajają ładunki wybuchowe, mineryzy minujący obiekty, to pontonierzy urządzający przeprawy przy użyciu sprzętu pontonowego, to żołnierze budujący drogi i mosty, naprawiający uszkodzone pasy lotniskowe, to żołnierze wydobywający i uzdatniający wodę, to patrole saperskie podejmujące codziennie na terenie kraju niewybuchy i materiały niebezpieczne pochodzenia wojskowego.

Z kolei w sytuacji wystąpienia klęsk żywiołowych i innych niemilitarnych zagrożeń bezpieczeństwa państwa, saperzy wspomagają społeczeństwo w działaniach ratunkowo-ewakuacyjnych, odbudowują zniszczoną lub uszkodzoną infrastrukturę drogowo-mostową, zaopatrują w wodę i energię elektryczną.

Najczęściej działania saperów zauważalne są podczas codziennych działań związanych z podejmowaniem i neutralizacją niewybuchów i niewypałów, w trakcie likwidacji skutków klęsk żywiołowych, ewakuacji ludzi i mienia z zagrożonych terenów, usuwania zatorów lodowych na rzekach i zbiornikach wodnych, wsparcia służb cywilnych podczas katastrof i awarii technicznych oraz pożarów wielkoprzestrzennych.

W działaniach wsparcia układu pozamilitarnego, szczególnie w przypadku wystąpienia klęsk żywiołowych⁹⁴, realizują następujące zadania:

- współudział w monitorowaniu zagrożeń;
- wykonywanie zadań związanych z oceną skutków zjawisk zaistniałych na obszarze występowania zagrożeń;
- wykonywanie zadań poszukiwawczo-ratowniczych;
- ewakuowanie poszkodowanej ludności i mienia;
- wykonywanie zadań mających na celu przygotowanie warunków do czasowego przebywania ewakuowanej ludności w wyznaczonych miejscach;
- współudział w ochronie mienia pozostawionego na obszarze występowania zagrożeń;
- izolowanie obszaru występowania zagrożeń lub miejsca prowadzenia akcji ratowniczej;
- wykonywanie prac zabezpieczających, ratowniczych i ewakuacyjnych przy zagrożonych obiektach budowlanych i zabytkach;
- prowadzenie prac wymagających użycia specjalistycznego sprzętu technicznego lub materiałów wybuchowych, będących w zasobach Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej;
- usuwanie materiałów niebezpiecznych i ich unieszkodliwianie z wykorzystaniem sił i środków będących na wyposażeniu Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej;
- likwidowanie skażeń chemicznych oraz skażeń i zakażeń biologicznych;
- usuwanie skażeń promieniotwórczych;
- wykonywanie zadań związanych z naprawą i odbudową infrastruktury technicznej;
- współudział w zapewnieniu przejezdności szlaków komunikacyjnych;
- udzielanie pomocy medycznej i wykonywanie zadań sanitarnohigienicznych i przeciwepidemicznych⁹⁵.

Pododdziały wojsk inżynieryjnych są codziennie gotowe do wsparcia społeczeństwa w sytuacjach kryzysowych związanych z występowaniem niemilitarnych zagrożeń bezpieczeństwa państwa. Ta gotowość jest także zapewniana dzięki działaniom wielu kobiet.

⁹⁴ Ustawa z dnia 18 kwietnia 2002 r. *o stanie klęski żywiołowej* Dz.U. 2002 nr 62 poz. 558.

⁹⁵ Ustawa *o zarządzaniu kryzysowym* z 26 kwietnia 2007 r., Dz. U. z 2013 r., poz. 1166.

Kobiety wojowniczkі w ujęciu historycznym

Stałe zainteresowanie opinii społecznej służbą wojskową kobiet sprawia, że często odnosimy wrażenie, iż kobiety pojawiły się w szeregach armii stosunkowo niedawno. Jednakże obecność kobiet w siłach zbrojnych sięga odległej przeszłości. Możemy wskazać wiele przykładów kobiet, które zdobywały uznanie jako odważne wojowniczki i dobre przywódczynie.

Już w Starożytności, w kulturze helleńskiej spotykamy mityczne Amazonki, których państwo opierało się na matriarchacie. Tu można wspomnieć Artemizję, która rządziła wyspami Kos, Nisyros, Kalydyna oraz Halikarnasem⁹⁶.

İnną wyjątkowo odważną i utalentowaną wojowniczką była Amage, która w imieniu swego męża władała sarmackim plemieniem Roksolanów w IV wieku p.n.e.⁹⁷.

Z kolei rzymski historyk Ammianus Marcellinus pisze o Barbarzyńskich kobietach Galijkach, które walczyły ramię w ramię z mężczyznami, skutecznie rażąc legionistów z proc, a w walce wręcz wykazując się dzikością. W walce używały czegokolwiek, co wpadło im w ręce, na własnych pięściach i kopnięciach kończąc.⁹⁸

Natomiast Plutarch⁹⁹ wspomina o kobietach germańskich, które z toporem lub mieczem siałły spustoszenie na polach bitew. Wspomina również kobiety z barbarzyńskich krajów, które walczyły nawet na rzymskich arenach¹⁰⁰. Słynna płaskorzeźba znajdująca się w Halikarnasie przedstawia walkę pomiędzy półnagimi kobietami, które dzierżą w swych dłoniach tarcze i miecze.

W epoce wczesnego średniowiecza warto zwrócić uwagę na społeczność wikingów, w której kobiety brały udział w walkach zbrojnych i licznych wojennych wyprawach¹⁰¹.

Na uwagę zasługuje także postać królowej Melizandy władającej królestwem Jerozolimy. Kobieta ta sprawnie zmagala się z wrogami wewnętrznymi i zewnętrznymi w świecie zdominowanym przez mężczyzn. Z jej inicjatywy doszło do drugiej wyprawy krzyżowej¹⁰²

⁹⁶ *Amazonki nie są mitem*, <https://kobieta.interia.pl/uczucia/news/-amazonki-nie-sa-mitem,nld,400656> [dostęp 30.04.2021].

⁹⁷ A. Zielińska, „Rola kobiety w plemionach koczowniczych, czyli w poszukiwaniu prawdziwych Amazonek”, [w:] W. Blajer (red.), *Peregrinatines archeoloicae in Asia et Europa Joani Chochorowski dedikate*, Kraków 2012, s. 427-434.

⁹⁸ D. Brodka, *Państwo rzymskie wobec początków wędrówki Ludów w oceanie Ammiana Marcelina*, Meander R. 48, 1993, s. 325-337.

⁹⁹ Plutarch z Cheronei (ur. ok. 50 n.e., zm. ok. 125 n.e.) – jeden z największych pisarzy starożytnej Grecji, historyk, filozof-moralista oraz orator.

¹⁰⁰ P. Matyszak, *Wrogowie Rzymu*, Warszawa 2007, s. 156-166.

¹⁰¹ K. Kowalski, *Kobiety też walczyły w szeregach wikingów*, <https://www.rp.pl/Archeologia/309219900-Kobiety-tez-walczyly-w-szeregach-wikingow.html> [dostęp 25.04.2021].

¹⁰² M. Sałański, *Elita władzy w Królestwie Jerozolimskim (1174-1185)*, Promohistoria, Warszawa 2014, s. 85.

Inna znana z waleczności władczyni to Izabela Kastylijska, która miała swój udział w wyparciu Maurów z Hiszpanii. To dzięki jej działaniom Królestwo Hiszpanii w ciągu kilku dekad zyskało status światowego imperium¹⁰³.

Krwawa Lwica lub Lwica z Bretanii to kolejna kobieta wojownicza. Swymi działaniami wzbudzała popłoch na morzach. Przez kilkanaście lat nękała francuskie statki w akwenie kanału La Manche. Jej działania charakteryzowały się wyjątkową okrutnością, mordowała większość załóg zdobytych okrętów, pozostawiając jedynie kilku świadków jej okrucieństw. Jej flota zwana była „Czarną Flotą”¹⁰⁴.

Z kolei w erze podbojów kolonialnych kobiety przewijają się na kartach historii znacznie częściej. Szczególną uwagę zwracają postacie Greace O’ Malley, która zdobyła miano Królowej Piratów oraz Anne Bonny i Mary Read. Wszystkie panie wiodły awanturniczy tryb pirackiego życia¹⁰⁵.

Także w historii Polski spotykamy waleczne Polki. Zapisali się one na kartach naszej historii poczynając od czasów I Rzeczypospolitej po rozbiory Polski. Jedną z najsłynniejszych była Teofila Chmielnicka żona Stefana Chmielnickiego. Nie tylko znosiła niewygody życia żołnierskiego towarzysząc mężowi w czasie wypraw wojennych i toczonych walk, ale także wykazywała się szczególnym okrucieństwem wobec wrogów. Była stawiana za wzór żony żołnierza broniącego kresowych rubieży Rzeczypospolitej a przez współczesnych określana mianem „kresowej wilczycy”¹⁰⁶.

Wśród walecznych Polek należy wymienić również Annę Dorotę Chrzanowską, która wspierała swego męża kapitana Jana Chrzanowskiego podczas oblężenia zamku w Trembowli. W chwilach zwątpienia stanowczo przeciwstawiła się poddaniu twierdzy przeważającym wojskom tatarskim. Chrzanowska miała również dowodzić jednym z wypadów zbrojnych obrońców poza mury oblężonej twierdzy¹⁰⁷.

Kolejną Polką, która zapisała się w historii walk o wyzwolenie Polski jest Emilia Plater. Wstąpiła się ona w licznych walkach w czasie powstania listopadowego. Za swoje bojowe zasługi awansowała nawet do stopnia kapitana. Dzięki swej walecznej i patriotycznej postawie zbudowała

¹⁰³ H. Kamen, *Imperium hiszpańskie. Dzieje rozkwitu i upadku*. Warszawa 2008, s. 27-71.

¹⁰⁴ T. Robbins, *Wild Irish Roses; Tales of Brigits, Katheleens, and Warrior Quens*, Conari Press 2004, s. 115-116.

¹⁰⁵ A. Konstam, *Pirates, Terror on the High Seas*, Military Book Club, Oxford 2001.

¹⁰⁶ Z. Kuchnowicz, *Żywoty niepospolitych kobiet polskiego baroku*, Łódź 1989, s. 41-43.

¹⁰⁷ <https://www.kuriergalicyjski.com/index.php/reportage/1008-pamieci-zofii-ktora-uratowala-miasto>, [dostęp 25.04.2021].

swój żołnierski autorytet, który ułatwił jej samodzielne sformowanie oddziału składającego się z dwustu osiemdziesięciu strzelców, kilkudziesięciu chłopów i sześćdziesięciu kawalerzystów.

Z coraz szerszym udziałem kobiet w zmaganiach wojennych mamy do czynienia w okresie kolejnych rewolucji społecznych, które poprzez industrializm prowadziły do rodzenia się monarchii konstytucyjnych i państw demokratycznych¹⁰⁸. Kobiety były członkiniami Polskiej Organizacji Wojskowej (POW). Odegrały w niej niepoślednią rolę. Jako agentki i łączniczki bardzo często osiągały lepsze wyniki od mężczyzn, gdyż nie wzbudzały podejrzeń niemieckich czy rosyjskich żandarmów.

W okresie międzywojennym kobiety zaangażowane w sprawy obronności i bezpieczeństwa kraju doprowadziły do umożliwienia szkolenia wojskowego dla kobiet ochotniczek. Kobiety kombatanek z okresu I wojny światowej oraz okresu walk o ustabilizowanie granic polskich widziały potrzebę powszechnego udziału kobiet w obronie kraju w przypadku zewnętrznego zagrożenia bezpieczeństwa państwa. Postulowały one, by przygotowaniem wojskowym kobiet zajmowała się Ochotnicza Legia Kobiet (OLK), którą jednak z powodu problemów finansowych wojska rozwiązano w 1922 roku. Problematyka przygotowania obronnego kobiet spadła na barki organizacji społecznych i paramilitarnych.

W 1928 r. utworzono Organizację Przysposobienia Kobiet do Obrony Kraju (OPKdoOK). Było to uwieńczenie starań kobiet o uzyskanie prawa do pełnienia pomocniczej służby wojskowej przez kobiety. Wiele kobiet, które były członkiniami tej organizacji zaangażowało się w walce z okupantem niemieckim.

Kobiety walczące w okresie II wojny światowej

W czasie II wojny światowej kobiety uczestniczyły w działaniach zbrojnych Armii Polskiej Państwa Podziemnego, były żołnierzami 1 i 2 Armii Wojska Polskiego oraz Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie. Jak wynika ze statystyk stanowiły ok.10% stanów oddziałów armii podziemnej. Przeważnie pełniły funkcje medyczne, łącznościowe, logistyczne, administracyjne. Ale również były członkiniami oddziałów bojowych. Z udziałem kobiet przeprowadzono wiele akcji bojowych.

Kobiety - żołnierze wojsk inżynierskich okresu wojny to minerki z KEDYWU oraz członkinie plutonu saperów 1. Samodzielnego Batalionu Kobiecego w 1 Armii Wojska Polskiego.

¹⁰⁸ T. Szczurek, *Wyzwania dla bezpieczeństwa- niepewna przyszłość-między zagrożeniami a szansami*, Warszawa 2019, s. 12-22.

KEDYW, czyli Kierownictwo Dywersji Komendy Głównej Armii Krajowej to oddział zajmujący się przeprowadzaniem i organizacją akcji bojowych, zamachów, sabotażu oraz dywersji wymierzonej w rząd Generalnego Gubernatorstwa, niemiecką, nazistowską administrację okupacyjną, policję oraz wojsko stacjonujące na terytorium Generalnego Gubernatorstwa. W opinii dowództwa AK w akcjach dywersyjnych kobietom znacznie łatwiej było dotrzeć do obiektów ataku niż dywersantom mężczyznom.

Wiosną 1940 roku powołano kobiecy patrol dywersyjny. Na jego dowódcę wyznaczono Zofię Franio pseudonim „Doktór”, która prowadziła praktykę lekarską w Szpitalu Zakaźnym przy ul. Wolskiej w Warszawie a w konspiracji była instruktorką Przysposobienia Wojskowego Kobiet w stopniu porucznika. Poza nią w skład tego pierwszego oddziału bojowego kobiet weszły: Antonina Mijał-Bartoszewska pseudonim „Tosia”, Kazimiera Olszewska pseudonim „Mira”, Kazimiera Skoszkiewicz-Lubańska pseudonim „Kazika” oraz Janina Rudomino pseudonim „Nina”¹⁰⁹.

Wszystkie Panie były doświadczonymi instruktorkami PWK, posiadającymi już przeszkolenie wojskowe, a także przygotowanie do pełnienia służby różnych pomocniczych oddziałach wojskowych. W maju 1940 roku został zorganizowany specjalny kurs minerski, na którym przyszłe saperki dywersantki poznały zasady obchodzenia się z materiałami wybuchowymi, zapalnikami i środkami zapalającymi. Jednocześnie kobiety dywersantki poznały konstrukcje mostów oraz zasady funkcjonowania linii kolejowych – głównych celów ich przyszłych działań dywersyjnych. Po przeszkoleniu pierwszej piątki, każda z Pań utworzyła własny patrol, który zwerbowane ochotniczki szkoliła już samodzielnie¹¹⁰.

W ten sposób w okresie 1940–1943 powstało dziewięć patroli kobiecych. Pod koniec roku 1943 patrole minerskie liczyły 50 kobiet, z których ponad 30 miało za sobą przeszkolenie i służbę w przedwojennym Przysposobieniu Wojskowym Kobiet¹¹¹. Późną jesienią 1942 roku minerskie patrole kobiece przydzielono do Kedywu Okręgu Warszawskiego. Jeden z patroli kobiecych wziął wtedy udział w pierwszej dużej akcji bojowej AK, noszącej kryptonim „Wieniec” i wymierzonej w linie kolejowe wokół Warszawy. W nocy z 7 na 8 października 1942 roku saperki pod dowództwem Antoniny Mijał wysadziły tory pod przejeżdżającą lokomotywą na trasie Okęcie – Piaseczno w pobliżu stacji Pyry¹¹².

¹⁰⁹ Zarząd Główny Armii Krajowej, *Łączność, Sabotaż, Dywersja. Kobiety w Armii Krajowej*, Londyn, s.193-194.

¹¹⁰ *Ibidem*.

¹¹¹ *Ibidem*, s.195-197.

¹¹² *Ibidem*, s.200.

Patrole minerskie zrealizowały wiele akcji dywersyjnych, które destrukcyjnie oddziaływały na działania okupanta zaś podnosiły na duchu społeczność okupowanej Polski. Do najbardziej spektakularnych należą:

- akcja „Wieniec”, przeprowadzona jednocześnie na wszystkich kolejowych liniach wylotowych wokół Warszawy w nocy 7/ 8 października 1942r. W trakcie akcji uszkodzono tory kolejowe na głównych kierunkach wyjazdowych z Warszawy;
- akcja „Odwet kolejowy” przeprowadzona w nocy 16/17 listopada 1942r. Polegała na zniszczeniu torów kolejowych na odcinku Dęblin – Łuków – Brześć w odwecie za niemiecki terror i powieszenie 50 więźniów z Pawiaka;
- akcja na magazyny niemieckie w czerwcu 1943r. przeprowadzona na terenie całej Warszawy. Patrole minerskie dokonały ataków na wytypowane obiekty przy użyciu ładunków termitowych;
- napad na Arbeitsamt¹¹³ w sierpniu 1943r., którego celem było spalenie kartotek Polaków;
- konstruowanie miniaturowych ładunków wybuchowych i przesyłanie ich pocztą do wysokich dostojników niemieckich w Warszawie i Krakowie. Ładunki miały wymiary i wygląd pudełek od cygar - bombonierki. Akcja ta wywołała potworną panikę wśród Niemców¹¹⁴.

Patrole minerskie nie tylko uczestniczyły w akcjach bojowych. W maju 1944r. minerki z patrolu IX wykonały wyrok na konfidentce, który doniósł do Niemców na Jadwigę Kuberską – dowódcę patrolu IX. Cała rodzina Jadwigi Kuberskiej została aresztowana zaś dwaj oficerowie AK przebywający w jej mieszkaniu rozstrzelani przez Niemców w publicznej egzekucji¹¹⁵.

Kobiety minerki zorganizowały również pomoc dla żydowskich formacji wojskowych szykujących się do powstania w getcie warszawskim na początku 1943 roku. Do ich obowiązków należała między innymi koordynacja przerzutów amunicji i środków zapalających z magazynów Kedywu do getta. Centralny punkt przerzutowy znajdował się na Krakowskim Przedmieściu 4. Punktem kierowała Kazimiera Olszewska. Wraz z Marią Piotrowicz „Zonią” i Michaliną Petrykowską „Miecią”, przenosiły „wybuchowe pakunki” do sklepu przy Marszałkowskiej 77, skąd przekazywano je do getta¹¹⁶.

¹¹³ Arbeitsamt - urząd pracy, organ administracji niemieckiej na okupowanych ziemiach polskich. Zajmował się głównie egzekwowaniem narzuconego Polakom przymusu pracy oraz kierowaniem polskich obywateli na przymusowe roboty przymusowe do nazistowskich Niemiec.

¹¹⁴ Zarząd Główny Armii Krajowej, *op. cit.*, s. 197-212.

¹¹⁵ *Ibidem*, s. 199-200.

¹¹⁶ *Ibidem*, s. 212-213.

W kwietniu 1942 roku powołano jeszcze jeden kobiecy zespół sabotażowo-dywersyjny podległy bezpośrednio komendzie Związku Odwetu. Komendantką nowego oddziału kobiecego, który otrzymał nazwę „Disk” (skrót od nazwy Dywersja i Sabotaż Kobiet) została charyzmatyczna por. Wanda Gertz pseudonim „Lena”. Większość członkiń pierwszego składu „Dysku” miała za sobą przeszkolenie w PWK lub była jego instruktorkami. Należały do nich między innymi: Władysława Macieszyna „Sława”, Maria Jankowska „Margerita”, dr Jadwiga Bekowa „Jaga”, Janina Szymańska „Wiga”, Hanna Bielik „Filipina” i Maria Zielonka „Zofia”. W sumie patrole „Dysku” liczyły pod koniec 1943 roku według różnych źródeł od 74 do 130 kobiet. W patrolach „Disku” działały specjalistki o bardzo dobrym przygotowaniu technicznym. Dzięki znajomości budowy i zasad działania maszyn i urządzeń dokonywały sabotażu na elementach, które najczęściej ulegały awariom z przyczyn naturalnego zużycia. I tak wstrzykiwały kwas solny do smarownic i łożysk, który powodował szybką korozję, ale nie pozostawiał śladów niszczenia. Do zbiorników z benzyną wrzucały „cygara” - pływakowe zapalniki czasowo-chemiczne. W transportach wojskowych umieszczały miniaturowe urządzenia zapalające z zapalnikami czasowo-chemicznymi¹¹⁷.

Przygotowanie saperów kobiet zostało wykorzystane w trakcie Powstania Warszawskiego. Patrole minerskie dr Franio w dniu 20 sierpnia 1944 roku dokonały za pomocą ładunków wybuchowych dwóch wyłomów w gmachu Polskiej Akcyjnej Spółki Telefonicznej (PAST), przez które wdarły się szturmowe oddziały powstańcze i zdobyły ten budynek.

Kobiety zapisały się także na kartach historii Wojska Polskiego maszerującego ze wschodu. W 1. Armii Wojska Polskiego tworzonego w Związku Radzieckim utworzono 1. Samodzielny Batalion Kobiecy. W strukturach tego batalionu powstał pluton saperów. 1 września 1943 1 kompania fizylierek wyruszyła wraz z 1 Dywizją Piechoty na front. W czasie bitwy pod Lenino kompania ta pełniła służbę wartowniczą przy sztabie dywizji; jedną drużynę przydzielono do plutonu sanitarnego 2 pułk piechoty dla wynoszenia rannych z pola walki, udzielania pierwszej pomocy oraz eskortowania jeńców.

W lipcu 1944r. batalion kobiecy wkroczył na obecne ziemie polskie. Od 17 lipca pełnił służbę wartowniczą w jednostkach tyłowych armii, od 12 października służbę garnizonową na Pradze w Warszawie, a po wyzwoleniu stolicy objął posterunki w lewobrzeżnej Warszawie. 14 września 1944 została wyzwolona prawobrzeżna Warszawa. Nasiliło się bezprawie i kradzież, w związku z czym przy komisariatach milicji obywatelskiej dowództwo garnizonu utworzyło

¹¹⁷ *Ibidem*, s. 218-219.

komendy wojskowe – celem utrzymania porządku publicznego, zabezpieczenia mienia publicznego i zapewnienia bezpieczeństwa. Do tej trudnej wartowniczej służby został wyznaczony 1 Samodzielny Batalion Kobiety im. Emilii Plater. Fizylierki tego batalionu 17 stycznia 1945 r. – tuż po wyzwoleniu – w godzinach popołudniowych zaciągnęły wartę przed Grobem Nieznanego Żołnierza w Warszawie zaś żołnierki z plutonu saperów przystąpiły do rozminowywania stolicy oraz odbudowy zniszczonych obiektów.

Kobiety we współczesnych wojskach inżynieryjnych

Pojawienie się kobiet w wojsku stanowiło pewnego rodzaju wyzwanie dla polskiej armii, zwłaszcza w sferze organizacyjnej, a także dawało szansę na zmianę stereotypów myślenia na temat roli kobiet i mężczyzn w życiu społecznym. Pojawienie się kobiet w wojsku wymusiło także wprowadzenie dodatkowych przepisów w ustawie o służbie wojskowej żołnierzy w zakresie ochrony macierzyństwa, wynikających z prawa pracy. Ponadto dla dobra pożycia małżeńskiego i życia rodzinnego ustawodawca wprowadził także wiele zapisów chroniących małżeństwa żołnierzy zawodowych przed tworzeniem sytuacji niesprzyjających umacnianiu więzi rodzinnych. Żołnierzy zawodowych, którzy pozostają w związku małżeńskim z osobą również służącą, jako żołnierze zawodowi, wyznacza się na stanowiska służbowe w tym samym garnizonie lub w miejscowościach pobliskiej.

Rzeczywistość, w jakiej żyjemy charakteryzuje się różnorodnością, istnieniem rozmaitych zjawisk, które wcześniej nie miały szans bytu. Dlatego w tym kontekście obecność kobiet w wojsku nie jest już bulwersującym zjawiskiem, choć nadal wzbudza liczne kontrowersje. Wynikają one często z zakorzenionych stereotypów myślenia oraz wskazywanych przez naukowców różnic psychologicznych płci.

W artykule *Psychologiczne różnice płci*, Bogdan Wojciszke wskazuje trzy najczęściej spotykane w literaturze naukowej przyczyny ich powstawania. Jednocześnie Autor zastrzega, że żadna ze wskazanych przyczyn nie została jednoznacznie potwierdzona jako najtrafniejsza, a zatem wszystkie należy traktować w kategorii hipotez częściowo zweryfikowanych, a nie tez wchodzących w szeroko rozumiany obszar wiedzy nauk społecznych¹¹⁸.

Pierwszą ze wskazywanych przyczyn jest odmienna i uwarunkowana przez określoną kulturę socjalizacja dzieci w zależności od płci. Takie podejście wynika z często spotykanych w różnych kulturach odmiennych wzorców bycia mężczyzną i kobietą. Innymi słowy, zgodnie

¹¹⁸ B. Wojciszke, *Psychologiczne różnice płci*, *Wszechświat* t. 113, nr 1-3, 2012, s. 16–17.

z tym podejściem za różnice mentalne odpowiada zarówno wychowanie w domu przez rodzinę, jak i proces funkcjonowania w szerszym kontekście społecznym właściwym danej kulturze.

Drugą podawaną przyczyną psychologicznych różnic płci jest wynik ewolucji społecznej, czyli zmieniającej się na przestrzeni setek pokoleń specjalizacji mężczyzn i kobiet stosownie do wykonywanych w grupie zadań (zaczynając od mężczyzn w roli myśliwych i kobiet, jako odpowiedzialnych za zbieractwo).

Trzecią przyczyną jest odmiennność ról społecznych wynikających wprost z różnic biologicznych, np. tylko kobiety mogą rodzić i karmić dzieci. W opinii zwolenników tej koncepcji różnice fizjologiczne wpływają na percepcję rzeczywistości, a zatem również na osobowość kobiet i mężczyzn¹¹⁹.

Z kolei Według Graya¹²⁰ mężczyźni wyróżniają się siłą, kompetencją, skutecznością i osiąganiem założonych celów, a kobiety pięknem, miłością, umiejętnością nawiązania porozumienia i utrzymywania związków¹²¹. Ponadto, kobiety wykazywałyby się skłonnością do nieustannego ulepszania otoczenia, co mężczyźni mieliby traktować jako podważanie ich kompetencji. Kobięce dążenie do budowania i pielęgnowania związków miałoby również swoje odbicie w ciągłym poszukiwaniu bliskości, a niekoniecznie pytaniu o rozwiązania bieżących problemów¹²².

Służba w wojskach inżynieryjnych jest bardzo ciężka, lecz zaszczytna. Pomimo wielu uciążliwości służby napotykanych w tym rodzaju wojsk, kobiety chętnie decydują się na nią. Pełnią służbę w korpusie oficerskim, podoficerskim oraz korpusie szeregowych. Spotykamy kobiety w pododdziałach inżynieryjnych wojsk lądowych, sił powietrznych i marynarki wojennej. Zajmują kluczowe stanowiska służbowe w pododdziałach pontonowych, drogowo – mostowych, saperów, minowania, wydobywania i oczyszczania wody, pododdziałach likwidacji zniszczeń lotniskowych. Coraz więcej kobiet zgłasza się do służby wojskowej. Jednak mimo podejmowanych działań integracja kobiet w wojsku polskim odbywa się dość wolno. Składa się na to kilka powodów w tym tzw. kultura organizacyjna wojska, często podtrzymywana dzięki stereotypom i sposobem myślenia o armii, jako miejscu wyłącznie dla mężczyzn. Musimy jednak pamiętać, że jeśli chcemy wzmacniać personel armii to musimy także wykorzystywać potencjał kobiet chcących służyć

¹¹⁹ *Ibidem*.

¹²⁰ John Gray – amerykański terapeuta rodzinny, wykładowca akademicki oraz pisarz.

¹²¹ J. Gray, *Mężczyźni są z Marsa, kobiety z Wenus*, Poznań 2019, s. 23 i 25.

¹²² *Ibidem*, s. 29.

krajowi. Jednak dowódcy każdego szczebla muszą traktować wszystkich żołnierzy jednakowo. Jednocześnie dowódca musi stwarzać warunki do przełamywania stereotypów, takich jak:

- „Wcielenie kobiet do jednostek spowoduje całkowite załamanie dyscypliny i spójności jednostek”;
- „Kobiety nadają się tylko do funkcji pomocniczych”;
- „Kobiety czują się dobrze tylko w swoim towarzystwie”.

Takie stereotypowe myślenie często nadal spotykane jest w życiu wojskowym a przecież służba i rywalizacja powinny być oparte na jednakowych standardach i wymogach. Wszyscy żołnierze muszą być również traktowani z szacunkiem i godnością.

Zdarza się, że kobiety w wojsku często oczekują specjalnego traktowania i z powodzeniem osiągają swój cel. Generalnie kobiety nie powinny spotykać się ze szczególnym traktowaniem. Jeśli kobieta zostaje zwolniona z pewnych obowiązków z powodu płci to jest to błąd dowódcy a nie tej kobiety. Dowodzenie i wymagania muszą być jednakowe i bezstronne dla obu płci.

Osobnym problemem jest traktowanie kobiet przez wyższych przełożonych spoza jednostki. Często nie widzą oni żołnierza a tylko kobietę.

Zróżnicowane są także postawy podwładnych wobec kobiet dowódców. Od macho, którzy nie mogą pogodzić się z faktem dowodzenia pododdziałem przez kobietę do żołnierzy dumnych z faktu, że dowodzi nimi kobieta i robiących wszystko, aby zespół, którego są członkami był najlepszy. Ćwiczenia, w trakcie których pododdziały były poddane praktycznemu sprawdzianowi umiejętności z realizacji zadań zabezpieczenia inżynieryjnego działań bojowych. Dowódcą jednego z plutonów saperów była pani podporucznik, świeżo promowana absolwentka Wyższej Szkoły Oficerskiej. Były to jej pierwsze ćwiczenia w roli dowódcy plutonu i pierwszy sprawdzian wyszkolenia dowodzonego plutonu. Pani porucznik bardzo przeżywała ten sprawdzian. Swoje obowiązki w roli dowódcy plutonu wykonała na najwyższym poziomie a reszta zadania zależała od działania podległych jej żołnierzy. Żołnierze ci byli bardzo dumni, że dowodzi nimi kobieta. Jeden z rośłych saperów chcąc uspokoić sytuację powiedział „pani porucznik się nie martwi, zadanie będzie na pięć”. Następnie zwrócił do żołnierzy swego plutonu słowem „słyszeliście”. Gdy pluton przystąpił do wykonywania zadania wszyscy żołnierze działalni z pełnym zaangażowaniem i pluton wykonał je na ocenę bardzo dobrą z dużym zapasem czasowym.

Oczywiście państwo ponosi liczne koszty w związku z pełnieniem służby wojskowej przez kobiety. Sprawy ciąży i opieki nad dziećmi są często przytaczane, jako jedne z kluczowych

przeszkód służby kobiet w jednostce wojskowej. A przecież kobiety pracują w różnych zawodach i tam pracodawcy też ponoszą te koszty. Od umiejętności i sposobu dowodzenia dowódcy zależy, jak będzie kreowana polityka wobec kobiet żołnierzy.

Kobiety pododdziałów inżynieryjnych realizowały liczne zadania wsparcia społeczeństwa w sytuacjach kryzysowych czy też wsparcia władz terenowych w realizacji różnorodnych uroczystości patriotycznych czy religijnych. Kobiety dowódcy plutonów i drużyn a także specjaliści wojsk inżynieryjnych spotykane były przy budowie mostów tymczasowych w trakcie remontu Trasy Toruńskiej w Warszawie, przy budowie przepraw mostowych w trakcie Dni Morza oraz Złotu Żaglowców w Szczecinie czy organizacji kampusu na Światowe Dni Młodzieży w Krakowie. Swoje zadania zawsze wykonywały na najwyższym poziomie.

Na uwagę zasługuje fakt, że kobiety żołnierze w podległych autorowi jednostkach wojskowych uczestniczyły we wszystkich misjach zagranicznych wojska polskiego:

- w misji humanitarnej w Pakistanie plutonem saperów dowodziła kobieta;
- w misji stabilizacyjnej w Iraku i w Afganistanie kobiety służyły na stanowiskach dowódców drużyn i szeregowych saperów;
- w misji na Bałkanach i w Libanie dowodziły patrolami saperskimi prowadzącymi rozminowanie terenu;
- w misji w Czadzie kobieta dowodziła plutonem inżynieryjnym.

Do wszystkich zadań misyjnych panie przygotowywały się z ogromną starannością. Przykładem może być pani podporucznik wyjeżdżająca na misję do Czadu. Jednym z zadań pododdziału inżynieryjnego było wydobywanie i uzdatnianie wody. Zadanie bardzo trudne w tamtych warunkach geograficznych. Pani porucznik jeszcze przed wyjazdem przygotowała sobie wszystkie niezbędne dane geologiczne rejonu misji, co znaczne ułatwiło jej pododdziałowi realizację zadania wydobywania wody.

Innym przykładem może być działanie pani kapral przygotowującej się do wyjazdu na misję na Bałkany w składzie patrolu saperskiego realizującego zadania rozminowania terenu. Misje w strefach działań wojennych obciążone są dużym ryzykiem. Pani kapral przygotowała się do możliwości realizacji wszystkich zadań i zastąpienia każdego żołnierza patrolu. Przed wyjazdem ukończyła kursy: uprawniający do kierowania pojazdami ciężarowymi, upoważniający do przewożenia materiałów niebezpiecznych, ratownika medycznego. Pani kapral była na tyle dobrze

zorganizowana, że nie musiała przerywać studiów na czas trwania misji. Egzaminy zaliczyła w trakcie urlopu spędzanego w kraju.

Oczywiście nie wszystkie sytuacje związane ze służbą kobiet były bezproblemowe. Kobiety są bardzo ambitne i między nimi często dochodziło do niezdrowej rywalizacji. Kiedy w dowodzonej jednostce służyło tylko kilkanaście kobiet, prosiły, aby nie było między nimi zależności służbowej, a tego nie zawsze da się uniknąć.

Innym problemem wojskowej służby kobiet są małżeństwa wojskowe. Trudno jest małżonkom pogodzić opiekę nad dziećmi i realizację zadań szkoleniowych zwłaszcza tych realizowanych na poligonach. Małżonkowie nie mogą również wyjechać wspólnie na misje zagraniczne. Dyskomfortową dla dowódcy jest sytuacja, gdy dowiaduje się, że dwoje żołnierzy skierowanych do udziału w misji stabilizacyjnej w Afganistanie zawarło związek małżeński bezpośrednio przed wyjazdem w rejon misji bez informowania o tym fakcie przełożonych.

Saper swą Babę ma, czyli coś o wojskach inżynieryjnych na wesoło.

Rodzaj żeński zawsze był ważnym elementem w wojskach inżynieryjnych. Wiele elementów saperskiego wyposażenia, bez których saperzy nie wykonają swych kluczowych zadań posiada nazwy w rodzaju żeńskim. **Mina** jest wielokrotnie uzbrajana i rozbrajana przez saperów. Bez pomocy **macki saperskiej** saper nie rozminuje pola minowego. Także nowoczesny, sterowany zdalnie trał przeciwminowy nosi imię **Bożena**. **Łopata** jest podstawowym narzędziem do prac ziemnych. **Łódka i kładka** umożliwiają przeprawę na drugi brzeg. Nawet potężny most pontonowy w wojskach inżynieryjnych nazywany jest **wstęgą**. Dzięki **amfibiom** możliwe jest przeprowianie ludzi i sprzętu na drugi brzeg przeszkód wodnych. W czasie powodzi przy użyciu amfibii ewakuowani są ludzie i ich mienie.

Z kolei **siatki maskujące** oraz **makiety** sprzętu zapewniają realizację zadań maskujących i dezinformacyjnych. Dzięki **koparkom i spycharkom** saperzy wykonują rozbudowę fortyfikacyjną terenu. Z kolei głównym elementem kafaru, czyli urządzenia do wbijania pali w grunt jest **baba**.

Baba w języku polskim jest synonimem słowa kobieta. W wojskach inżynieryjnych urządzenie służące do ręcznego pobijania wbijanego w grunt pala nosi nazwę „**Baba saperska**”. Waży jak drobna kobieta ok. 50 kg. Bez jej pomocy nie można zbudować mostu. A że saperzy tę swoją babę uwielbiają to Zenon Friedwald w 1936r. napisał piosenkę saperską pt. „Saper swą babę ma”. Muzykę skomponował Jerzy Jurand. Treść piosenki brzmi następująco:

„Piechur ma karabin, Pilot samoloty
Ułan ma konika, A saper ma młoty
Druciarz ma druciki, Kanonier armatę
Saper ma swą babę I swoją łopatę
Saper taką babę ma, babę ma, babę ma
Co wszystkiemu radę da, Radę da, hej
Baba silna, jak ze stali,
Wszystko wbija, wszystko wali
I zadziwia siłą lwią.
Saper kocha babę swą
Baba to maszyna Do wbijania pali
Praca jej nie zmęczy Ani nie rozwali
Przy budowie mostów, Przy budowie drogi
Baba silnie stoi, Bo ma zdrowe nogi”.

W dęblińskiej twierdzy praktycznie od odzyskania niepodległości stacjonują jednostki wojsk inżynieryjnych. Głównym trzonem tych jednostek były i są pododdziały drogowo-mostowe posiadające na swym wyposażeniu „Baby saperskie”. Ta saperska miłość do Bab spowodowała, że w saperskim garnizonie Dęblin funkcjonuje stowarzyszenie miłośników „Baby saperskiej”, któremu przewodzi im Onufry Starybabiarcz.

Na zdjęciu pomnik saperów wbijających pal przy użyciu „Baby Saperskiej” znajdujący się w Warszawie w miejscu forsowania Wisły przez pododdziały 1. Armii Wojska Polskiego, niosące pomoc Powstańcom Warszawskim.

Fot. 1 Pomnik Saperów w Warszawie

Źródło: domena publiczna

Podsumowanie

Służbowe doświadczenia Autora ze środowiskiem żołnierskim mieszanym płciowo rozpoczęły się już w latach 90-tych XX wieku i są bardzo pozytywne. Wówczas w 12 Szczecińskiej Dywizji Zmechanizowanej kobiety pełniły służbę głównie na stanowiskach medycznych oraz psychologów. W 2. Stargardzkim batalionie saperów kobiety pełniły służbę w plutonie medycznym. Wzorowo wykonywały swoje obowiązki służbowe i potrafiły je pogodzić z obowiązkami żon i matek. Uczestniczyły w codziennym szkoleniu oraz w misjach zagranicznych. W 1. Dęblińskim pułku drogowo-mostowym kobiety dowodziły plutonami inżynieryjnymi. Ze swoimi pododdziałami budowały drogi i mosty. W 1. Brygadzie Saperów kobieta dowodziła plutonem saperów w misji humanitarnej w Pakistanie. Z kolei w 2. Brygadzie Saperów kobiety służyły w pododdziałach bojowych we wszystkich korpusach osobowych (oficerowie, podoficerowie, szeregowi). Kobiety w wojskach inżynieryjnych wyróżniają się odwagą, poświęceniem i zaangażowaniem w służbie. Są dobrymi specjalistkami wojsk inżynieryjnych. Potrafią łączyć uzdolnienia wojskowe z typowo kobiecymi zdolnościami społecznymi. Największą trudnością związaną z wojskową służbą kobiet jest sytuacja, gdy ktoś ze „starej gwardii” pokazuje swoją prawdziwą twarz. W pamięci pozostaje rozmowa z podwładnym, starszym o 10 lat od autora, który w 2005r zameldował dowódcy pułku, że na niego już czas na emeryturę, skoro plutonami zaczynają dowodzić kobiety. Był to dowódca batalionu, do którego zostały skierowane trzy absolwentki Wojskowej Akademii Technicznej. Inne podejście było młodszej kadry. Ci żołnierze szybko akceptowali kobietę, jeśli pokazała, że potrafi wykonać zadanie.

Należy zauważyć, że kobiety służące w korpusie inżynieryjnym nie naruszają spójności oddziałów, ich wydajności oraz skuteczności. Kobiety w wojsku wpływają również na poprawę kultury słowa. W pododdziałach mieszanych znacznie zmniejsza się ilość używanych wulgaryzmów

Każdy dowódca powinien podejmować działania stwarzające jednakowe szanse rozwoju zawodowego dla kobiet i mężczyzn. Wykorzystanie predyspozycji kobiet w służbie wojskowej wymaga czasu oraz otwartego spojrzenia na problematykę obu płci. Należy zaprzestać wartościowania odmiennych sposobów reagowania i zachowania się kobiet i mężczyzn.

Obecność kobiet w wojsku przyczynia się do zmiany wizerunku armii w społeczeństwie. Kobiety w wojskach inżynieryjnych mogą pełnić służbę wszędzie, istotne jest jednak to, by posiadały odpowiednie predyspozycje fizyczne i psychiczne. Należy zauważyć, że tak jak w innych dziedzinach życia społecznego – kobiety w armii są coraz lepiej wykształcone i świadome swoich możliwości.

Integracja kobiet w wojskach inżynieryjnych odbywa się dość wolno. Mimo, że kobiety służą w armii w pełni profesjonalnej, nadal w wielu jednostkach i pododdziałach funkcjonują stereotypy i sposoby myślenia o wojsku, jako instytucji wyłącznie dla mężczyzn. W wojskach inżynieryjnych służy wiele kobiet, które swą wiedzą, zaangażowaniem w szkolenie czy predyspozycjami dowódczo-sztabowymi udowodniły, że są wysokiej klasy profesjonalistami. Nadal jednak żadna kobieta w wojskach inżynieryjnych nie dowodzi batalionem (choć Autor zna osobiście kilka, które mogłyby te stanowiska zajmować). Ponadto nie spotkał dotychczas kobiety-oficera w strukturach Sztabu Generalnego WP.

Wykorzystanie potencjału, jaki drzemie w kobietach służących w wojskach inżynieryjnych może służyć przemianom, jakie zachodzą w armii. Przede wszystkim żołnierze bez względu na płeć muszą być traktowani równo. Wojska inżynieryjne zmieniają się tak jak i zmienia się nasze społeczeństwo. Zmiany kulturowe umożliwiają kobietom zajmowanie kolejnych stanowisk w hierarchii wojskowej i są one skutecznymi liderami w dowodzonych pododdziałach.

Na podstawie osobistych doświadczeń autora można stanowczo stwierdzić, że należy dostarczać wiedzy wszystkim żołnierzom z obszaru świadomości kulturowo-płciowej. Pozwoli to na lepsze budowanie zespołów oraz stawianie czoła przyszłym szansom, wyzwaniom i zagrożeniom. Wojska inżynieryjne uczestniczą we wszystkich misjach Wojska Polskiego. Ponadto, najczęściej ze wszystkich rodzajów sił zbrojnych wspierają społeczeństwo podczas klęsk żywiołowych, katastrof naturalnych bądź spowodowanych działalnością człowieka. Rola kobiet w tych działaniach jest nieoceniona i często przyczynia się do powodzenia działań.

Realizacja działań stwarzających jednakowe szanse rozwoju zawodowego dla kobiet i mężczyzn, wykorzystanie ich predyspozycji w pracy wymaga czasu oraz otwartości w spojrzeniu na problem obu płci, zaprzestania wartościowania odmiennych sposobów reagowania i zachowania się kobiet i mężczyzn.

Obecność kobiet w mundurach wojskowych przyczynia się do zmiany wizerunku armii w społeczeństwie. Kobiety w wojskach inżynieryjnych mogą pełnić służbę wszędzie, istotne jest jednak to, by posiadały odpowiednie predyspozycje fizyczne i psychiczne.

Kobiety w wojsku - podobnie jak w innych dziedzinach życia społecznego – są coraz lepiej wykształcone i świadome swoich możliwości. Posiadają ogromny potencjał do wykorzystania w sferze obronności i zarządzania kryzysowego.

Bibliografia

Akty prawne

1. Ustawa z dnia 18 kwietnia 2002 r. o stanie klęski żywiołowej Dz.U. 2002 nr 62 poz. 558.
2. Ustawa o zarządzaniu kryzysowym z 26 kwietnia 2007 r., Dz. U. z 2013 r., poz. 1166.

Literatura

3. Brodka D., *Państwo rzymskie wobec początków wędrówki Ludów w oceanie Ammiana Marcelina*, Meander, R. 48, 1993.
4. Gray J., *Mężczyźni są z Marsa, kobiety z Wenus*, Poznań 2019.
5. Kamen H., *Imperium hiszpańskie. Dzieje rozkwitu i upadku*. Warszawa 2008.
6. Konstam A., *Pirates, Terror on the High Seas*, Military Book Club, Oxford 2001.
7. Kuchnowicz Z., *Żywoty niepospolitych kobiet polskiego baroku*, Łódź 1989.
8. Matyszak P., *Wrogowie Rzymu*, Warszawa 2007.
9. Robbins T., *Wild Irish Roses; Tales of Brigits, Katheleens, and Warrior Quens*, Conari Press 2004.
10. Sałański M., *Elita władzy w Królestwie Jerozolimskim (1174-1185)*, Promohistoria, Warszawa 2014.
11. Szczurek T., *Wyzwania dla bezpieczeństwa- niepewna przyszłość - między zagrożeniami a szansami*, Warszawa, 2019.
12. Wojciszke B., *Psychologiczne różnice płci*, Wszechświat t. 113, nr 1-3, 2012.

13. Zarząd Główny Armii Krajowej, *Łączność, Sabotaż, Dywersja. Kobiety w Armii Krajowej*, Londyn 2003
14. Zielińska A, „Rola kobiety w plemionach koczowniczych, czyli w poszukiwaniu prawdziwych Amazonek”, [w:] W. Blajer (red.), *Peregrinatines archeoloicae in Asia et Europa Joani Chochorowski dedikate*, Kraków 2012.

Źródła internetowe

15. *Amazonki nie są mitem*, *interia.pl*, <https://kobieta.interia.pl/uczucia/news/-amazonki-nie-sa-mitem,nld,400656>.
16. <https://www.kuriergalicyjski.com/index.php/reportage/1008-pamieci-zofii-ktora-uratowala-miasto>.
17. Kowalski K., *Kobiety też walczyły w szeregach wikingów*, <https://www.rp.pl/Archeologia/309219900-Kobiety-tez-walczyly-w-szeregach-wikingow.html>.

Abstract: In the article, the author discusses the issues of women's military service as seen through the eyes of an experienced commander. In the first part, the author presents the specificity of service in engineering troops. Later, the participation of women in armed formations throughout history is presented. There are examples of women involved in national liberation struggles and women's activities for the voluntary military training of women. The author presents the activity of women in engineer patrols in the underground structures of the Home Army during the German occupation. The author also presents the activities of the women's platoon of sappers in the 1st Independent Women's Battalion of the 1st Polish Army. Further on, the author describes the service of women in engineering troops based on his own experience.

Keywords: women, security, defense, engineering troops.

Waldemar ZAKRZEWSKI – doktor inżynier, adiunkt na Wydziale Administracji i Bezpieczeństwa Narodowego Akademii im. Jakuba z Paradyża w Gorzowie Wlkp. Absolwent Wyższej Szkoły Oficerskiej Wojsk Inżynieryjnych we Wrocławiu, Uniwersytetu Szczecińskiego, studiów podyplomowych w zakresie zarządzania kryzysowego w Akademii Morskiej w Szczecinie, studiów podyplomowych w zakresie polityki obronnej w Akademii Obrony Narodowej oraz kursów w NATO, stopień doktora nauk o bezpieczeństwie uzyskał w Akademii Obrony Narodowej. Obszar zainteresowań naukowych to bezpieczeństwo narodowe, przeciwdziałanie terroryzmowi, obronność, zarządzanie kryzysowe oraz wsparcie układu pozamilitarnego przez siły zbrojne

w sytuacji wystąpienia zagrożeń niemilitarnych. Wielokrotnie brał udział w przeciwdziałaniu zagrożeniom niemilitarnym kraju i usuwaniu ich skutków. Autor wielu publikacji z zakresu bezpieczeństwa narodowego, zarządzania kryzysowego oraz wykorzystania potencjału wojska do wsparcia układu pozamilitarnego w sytuacjach kryzysowych.

Barbara Drapikowska

Akademia Sztuki Wojennej

SŁUŻBA WOJSKOWA KOBIET W POLSCE NA TLE PAŃSTW NATO

Abstrakt: Poniższy artykuł jest poświęcony służbie wojskowej kobiet w ujęciu globalnym. Zasadniczym celem jest przedstawienie udziału kobiet w armiach wybranych państw Sojuszu Północnoatlantyckiego, w tym także polskiej armii jako punktu odniesienia. Problem główny został zatem sformułowany w postaci pytania: jak przedstawia się udział kobiet w Wojsku Polskim na tle wybranych państw NATO? Badania obejmują wyniki uzyskane do roku 2018. W celu rozwiązania zdefiniowanego problemu wykorzystano metodę monograficzną.

W opracowaniu wykorzystano najbardziej aktualne zbiorcze zestawienie przygotowane przez NATO Committee on Gender Perspectives składające się z raportów państw członkowskich na temat kwestii służby wojskowej kobiet.

Słowa klucze: służba wojskowa kobiet, gender perspective, rola kobiet, postrzeganie kobiet

Wstęp

Już od czasów prehistorycznych role społeczne kobiet i mężczyzn były ściśle podzielone w oparciu o kryterium płci. Kobiety stały na straży domowego ogniska, podczas gdy mężczyźni angażowani byli do wszelkich aktywności zewnętrznych. Niezależnie od tego, czy chodziło o zdobywanie pożywienia, czy udział w walce przeciw wrogiemu plemieniu, główną cechą takich wypraw było niebezpieczeństwo, czyli stan, od którego zawsze starano się chronić kobiety. Tak naturalnie powstały porządek mogły zakłócić jedynie nadzwyczajne okoliczności, wśród których, jak pokazuje historia, główny prym wiodła konieczność zastąpienia licznie ginącego męskiego personelu w czasie wieloletnich konfliktów zbrojnych. W wyniku rosnącego zapotrzebowania na siłę walczącą, powstało społeczne przyzwolenie na obecność w strukturach armii słabszej płci.

O status regularnego członka armii kobiety, po raz pierwszy, zaczęły się ubiegać jako siostry miłosierdzia w XV i XVI wieku. W 1653 r. w Wielkiej Brytanii pojawił się pierwszy szpital wojskowy, w którym personel współtworzyły kobiety. Pierwsze oddziały kobiece zaczęły

powstawać dopiero w czasie pierwszej wojny światowej¹²³. Kobiety zaczęły się wtedy angażować jako sanitariuszki, pielęgniarki, pełniły także funkcje pomocnicze w administracji oraz brały bezpośredni udział w walce. Od tego czasu można mówić o zorganizowanym udziale kobiet w walce, który był widoczny z różnym zaangażowaniem w wielu formacjach wojskowych świata.

Podczas drugiej wojny światowej w każdej armii państwa zaangażowanego w działania zbrojne, prędzej, czy później dopuszczono kobiety do służby. Wiele z nich udowodniło swoje predyspozycje w obszarze wojskowym, o czym zapomniano niezwłocznie po asygnowaniu powojennym porozumień, powracając do wcześniejszych przyzwyczajień. Zbagatelizowane zostały liczne apele samych kobiet, a także ówczesnych autorytetów społecznych i naukowych. Nie pomogła nawet aproba generała D.D. Eisenhowera, który przekonywał o przydatności kobiet do żołnierskiego rzemiosła: „Sprzeciwiałem się służbie kobiet w wojsku do czasu, gdy zetknąłem się z nią w Londynie, przekonałem się wówczas, jak świetnie spisują się na różnych stanowiskach [...] pod koniec wojny nawet najbardziej zakute łby dały się przekonać, co znalazło wyraz w żądaniu o liczniejsze kontyngenty kobiet”¹²⁴. Pamięć o skuteczności kobiet w działaniach wspierających siły zbrojne odświeżyły dopiero w latach 70-tych amerykańskie feministki, które jako pierwsze „chwyciły za broń”, dając tym samym początek nowej ery w służbie wojskowej kobiet.

Wojsko polskie z kolei doceniło przydatność kobiet do regularnej służby dopiero u progu XXI. Oczywiście trudno dziś stwierdzić, w jakim stopniu wynikało to z łamania wewnętrznych stereotypów, a w jakim, z wymogów standaryzacyjnych Sojuszu Północnoatlantyckiego, które nie dopuszczały dyskryminacji kobiet przy ubieganiu się o indeks do uczelni wojskowych. Wejście w struktury NATO spowodowało otwarcie pilnie strzeżonych bram jednostek wojskowych dla kobiet, a im samym dało możliwość realizacji w zawodzie żołnierza. Co więcej, podpisanie postanowień traktatu wymusiło także stopniowe dostosowywanie dotychczasowego „zmaskulinizowanej” infrastruktury wojskowej do obecności i służby kobiet, jak również socjalizowania żołnierzy do koedukacyjnej armii.

Poniższy artykuł jest poświęcony służbie wojskowej kobiet w ujęciu globalnym. Zasadniczym celem jest przedstawienie udziału kobiet w armiach wybranych państw Sojuszu Północnoatlantyckiego, w tym także polskiej armii jako punktu odniesienia. Problem główny został

¹²³ H. Kaczorowski, „Socjologiczny kontekst funkcjonowania kobiet w wojsku”, [w:] K. Dojwa, J. Maciejewski (red.), *Kobiety w grupach dyspozycyjnych społeczeństwa. Socjologiczna analiza udziału i roli kobiet w wojsku, policji oraz w innych grupach dyspozycyjnych*, Wrocław 2006, s. 191.

¹²⁴ D. Eisenhower, *Krucjata w Europie*, Warszawa 1998, s. 131.

zatem sformułowany w postaci pytania: jak przedstawia się udział kobiet w Wojsku Polskim na tle wybranych państw NATO? Badania obejmują wyniki uzyskane do roku 2018. W celu rozwiązania zdefiniowanego problemu wykorzystano metodę monograficzną, która umożliwiła pozyskanie odpowiedzi na poniższe pytania:

- w których armiach państw NATO służba wojskowa kobiet ma najdłuższą tradycję?
- jaki jest współczynnik/poziom feminizacji w armiach państw NATO?
- jakie są różnice w służbie wojskowej kobiet i mężczyzn w państwach NATO?

Rozwiązania poszczególnych problemów szczegółowych stanowią części składowe poniższego artykułu. W opracowaniu wykorzystano najbardziej aktualne zbiorcze zestawienie przygotowane przez NATO Committee on Gender Perspectives składające się z raportów państw członkowskich na temat kwestii służby wojskowej kobiet¹²⁵.

Początki służby wojskowej kobiet w państwach NATO

Najwcześniejsze wzmianki o służbie wojskowej kobiet znaleźć można w historii Stanów Zjednoczonych. Amerykanie o przedmiotowym zagadnieniu donoszą już od wojny o niepodległość (1775-1783), a następnie wojny secesyjnej (1861-1865), gdzie kobiety służyły głównie jako personel medyczny. Niektóre z nich decydowały się na towarzyszenie swoim mężom w walce, obejmując na wypadek ich śmierci, przydzielone im zadania.

Najsukcesowniejszym i powszechnym na całym świecie sposobem dla kobiet na ominięcie barier związanych z doborem, było ukrycie płci i przyodzianie męskiego munduru. Kobiety bardzo skutecznie pozorowały inną płć, starając się tuszować cechy fizyczne, np. spłaszczwały piersi stosując specjalne obwiązania i bandaże, nosiły męskie fryzury itp. Ich fortele były najczęściej demaskowane dopiero w sytuacji odniesienia ran lub śmierci.

Możliwość pełnienia służby bez konieczności udawania mężczyzny przyszła wraz z wybuchem wspomnianej I wojny światowej, gdy wojsko zmuszone było wypełniać pojawiające się luki wśród rekrutów. Jednakże, kiedy wojna się skończyła armia amerykańska, jak wiele innych, wysłała kobiety do domu, bez przyznania im oficjalnych benefitów. W kolejnej wojnie, również konieczność spowodowała, że włączono kobiety do działań wojennych. Od tego momentu można mówić o regularnej służbie kobiet w amerykańskim wojsku, która nieprzerwanie trwa do dzisiaj¹²⁶.

¹²⁵ *Summary of the National Reports of NATO Member and Partner Nations to the NATO Committee on Gender Perspectives 2018*, NCGP, Bruksela 2018.

¹²⁶ *Early women soldiers*, <http://www.army.mil/women/history.html>, [dostęp: 25.04.2013].

Równie daleko w historii sięga militarna partycypacja kobiet w Turcji. Udział kobiet w czynie zbrojnym w szeregach tureckiej armii zaczął się jeszcze w XIX wieku, kiedy to kobiety uczestniczyły chociażby w wojnie osmańsko-rosyjskiej (1877-1878). Bohaterce tej wojny – N. Hatun, na pamiątkę odwagi wzniesiono pomnik w Erzurum (wsch. Turcja). Jednakże o regularnej służbie kobiet w wojskach tureckich możemy mówić dopiero od 1955 r., kiedy zostały one przyjęte do akademii wojskowych i rozpoczęły służbę po dwuletnim szkoleniu. Data jest i tak stosunkowo wczesna w porównaniu do innych zakątków globu ziemskiego. W praktyce jednak, do 1992 r. zrezygnowano z włączania kobiet do kadetów uczelni wojskowych, preferując ich rekrutację do uczelni cywilnych. Od 1992 r. kobietom w Turcji ponownie otworzono bramy uczelni wojskowych¹²⁷.

Dość dawno po broń sięgnęły również Kanadyjki. Literatura przedmiotu wskazuje, że jako pielęgniarki w 1885 r. uczestniczyły w działaniach zbrojnych w Northwest. Pod koniec XIX wieku utworzono nawet specjalny korpus pielęgniarek (*The Canadian Army Nursing Service*). W czasie I i II wojny światowej wachlarz stanowisk dla kobiet zaczął się rozszerzać, jednakże tylko do czasu ustania działań zbrojnych. Po wojnie ograniczono możliwość zatrudnienia kobiet w wojsku, a także zmniejszono ich dotychczasową liczbę. Z 50 000 pielęgniarek pełniących służbę w czasie wojny, w wojsku pozostawiono jedynie 50. Praktyki dyskryminujące zaczęły ustawać dopiero w czasie konfliktu koreańskiego, kiedy ponownie zniesiono ograniczenia w dostępności stanowisk dla kobiet w armii, jednakże również tylko na czas konfliktu. Tuż po jego ustaniu powróciły wcześniejsze obostrzenia, w wyniku których kobiety służyły jedynie w administracji, oddziałach personalnych oraz służbach medycznych. Ograniczenia zaczęto znosić dopiero w latach 70-tych, a proces ten trwał do końca lat 80-tych, kiedy za wyjątkiem służby na okrętach podwodnych, umożliwiono obejmowanie wszystkich stanowisk dla kobiet¹²⁸.

W Wielkiej Brytanii z kolei służba wojskowa kobiet rozpoczęła się wraz z wybuchem I wojny, w czasie której ok. 32 tys. z nich służyło w Królewskich Siłach Powietrznych. Podczas II wojny światowej, liczba ta zwiększyła się już do 250 tys., co spowodowało utworzenie w Wielkiej Brytanii Kobięcego Korpusu Królewskich Sił Powietrznych. Parę lat później jako dowód uznania zasług kobiet w dwóch wojnach światowych, utworzono Kobięcy Korpus Armii Królewskiej, który jednak dopiero w 1980 r. stał się integralną częścią sił zbrojnych NATO. Ostatecznie jednak korpus ten przestał istnieć, a kobiety zostały w pełni włączone do środowiska wojskowego.

¹²⁷ *Women in the NATO Armed Forces*, <http://www.nato.int/ims/1999/win/report99.pdf>, [dostęp: 31.08.2020].

¹²⁸ *Ibidem*.

W większości obecnych państw członkowskich NATO dopiero II wojna światowa przyniosła początki służby wojskowej kobiet, czego dowodzą takie kraje jak Holandia, Francja, Grecja, Czechy czy Niemcy. Wówczas po raz pierwszy zaczęto organizować żeńskie oddziały wojskowe, włączane do sił zbrojnych danego państwa lub sojusznicych, jak np. Holenderski Korpus Kobiety (*Dutch Women's Corps*), czy też francuski korpus kobiety (*Women's Corps*), oraz grecki Wojskowy Korpus Pielęgniarek (*Military Nursing Corps*). Co więcej, po zakończeniu wojny w Grecji powołano nawet specjalną wojskową szkołę pielęgniarską (*Military Nursing School*), po ukończeniu której kobietom przydzielano stopień oficerski.

Okresu II wojny światowej sięgają także początki służby kobiet w Czechach. Wcześniejsze przepisy zabraniały wcielania ich do wojska. O zmianach w tym zakresie na własną odpowiedzialność zdecydował jeden z ówczesnych pułkowników Ludvík Svoboda, wydając rozkaz o włączeniu kobiet w szeregi wojska czeskiego. Co ważne, po zakończeniu wojny nie zamknięto im możliwości służby w wojsku, jednakże w praktyce nie była to praca wybierana przez Czeszki. Sytuacja zmieniła się po 1980 r., kiedy w wyniku niedoborów kadrowych zaczęto prowadzić prokobietą politykę społeczną. Po tym czasie udział kobiet zauważalnie zwielokrotnił się – od 3% przed 1985 r.¹²⁹ do 13,6% w roku 2011¹³⁰.

W czynie militarnym II wojny światowej swój udział zaznaczyły także Francuzki, które w 1940 r. utworzyły korpus kobiety. Od tego momentu pełniły one służbę głównie jako personel medyczny, biorąc udział w kampaniach prowadzonych w Europie i Afryce. Po wojnie nie blokowano im możliwości podjęcia służby wojskowej. W 1973 r. zrównano ich status w służbie względem kolegów – żołnierzy. Natomiast w 1985 r. przyjęto szereg rozwiązań formalnych mających na celu ulepszenie dotychczasowej integracji kobiet w środowisku wojskowym¹³¹.

Po zakończeniu II wojny światowej, udział kobiet w wojsku był znikomy, a w niektórych państwach, zabroniono im wstępu w szeregi armii. W większości krajów miały one możliwość pełnienia służby, jednakże w oddziałach kobiecych, które nie były integrowane w środowisku męskim. Stąd też udział kobiet sprowadzał się głównie do służby w korpusie medycznym, gdzie z kolei mogły występować tylko w randze oficerskiej. Pełną integrację przyniosły dopiero lata 70-te, a była ona efektem postulatów wysuwanych ze strony ruchów feministycznych. Wówczas, w wielu państwach zaczęto przyjmować kobiety do korpusów podoficerskiego i szeregowego,

¹²⁹ *Women in the NATO Armed Forces*, <http://www.nato.int/ims/1999/win/report99.pdf>, [dostęp: 31.08.2013].

¹³⁰ *The National Report 2011 – Czech Republic*, http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50327.htm, [dostęp: 25.07.2012].

¹³¹ *Women in the NATO Armed Forces*, op. cit.

a także likwidować oddziały kobiece, na rzecz oddziałów mieszanych. Polityka taka była stosowana w Holandii, Belgii, Danii, Francji, czy choćby Grecji.

Państwem, w którym integracja kobiet do służby wojskowej przebiegała bardzo szybko jest Belgia. Kobiety uzyskały możliwość służby w belgijskich siłach zbrojnych dopiero w latach 70-tych. W 1975 r. zdecydowano o dopuszczeniu kobiet do służby w wojsku, rok później określono dla nich warunki rekrutacji, natomiast po dwóch latach, pierwsze z nich zaczęły zasilać szeregi belgijskiej armii. Już w 1981 r. zlikwidowano wszelkie ograniczenia w dostępności stanowisk dla kobiet¹³².

Dość „opornie” z kolei integracja kobiet w wojsku przebiegała w Niemczech. Tradycja wojskowej służby kobiet w tym państwie sięga już czasów II wojny światowej, gdy w Wermachcie służyło 450 tys. kobiet, ale nie otrzymały one żadnych odznaczeń, a o ich udziale w wojnie niewiele się mówiło, lub nawet zaprzeczało. Co jednak nie było wyjątkiem, jeśli chodzi o trendy w dyskursie publicznym. Po wojnie w sytuacji zagrożenia mogły one zostać poddane obowiązkowi poboru, co jednak nie było praktykowane. Służbę „reaktywowano” dopiero w roku 1975, jednakże jedynie w korpusach medycznym i muzycznym. Konstytucja niemiecka zabraniała kobietom pełnić służbę wojskową „z bronią w ręku”¹³³. Sytuacja ta zmieniła się dopiero po 2000 r., po przegranej sprawie z Tanją Kreil, która złożyła skargę do Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości pod zarzutem dyskryminacji ze względu na płeć. Akt oskarżenia poprzedzony był negatywną decyzją, co do odrzucenia podania T. Kreil do służby na stanowisku, dla którego posiadała wymagane kwalifikacje. Decyzja Trybunału przyznająca rację pozwanej stała się fundamentem otwarcia bram jednostek wojskowych dla kobiet w innych formacjach niż medyczne i muzyczne. W rezultacie dokonano modyfikacji w konstytucji niemieckiej, gdzie zmieniono zapis mówiący o tym, że kobiety nie mogą nosić broni, na zapis stanowiący, iż kobiety nie mogą być zmuszane do noszenia broni¹³⁴.

W Polsce pierwsze próby zorganizowanego udziału personelu żeńskiego miały miejsce przed I wojną światową, gdy kobiety przynależąc do różnych organizacji paramilitarnych otrzymały podstawowe wykształcenie wojskowe. Wówczas wykształcił się pogląd, że służba wojskowa kobiet może być realizowana w służbie medycznej, wywiadzie oraz łączności. I takie zadania pełniły one w Legionach, Polskiej Organizacji Wojskowej oraz Ochotniczej Legii Kobiet¹³⁵.

¹³² *Ibidem*.

¹³³ A. Skrabacz, *Wojskowa służba kobiet w wybranych armiach świata*, Warszawa 2000, s. 20-21.

¹³⁴ *Tanja Kreil v Bundesrepublik Deutschland*, <http://www.equalrightstrust.org/ertdocumentbank/Kreil%202.pdf>, [dostęp: 25.08.2020].

¹³⁵ *Wojskowa służba kobiet a restrukturyzacja Sił Zbrojnych*, Rada ds. Kobiet w Siłach Zbrojnych, Warszawa 2002, s. 22- 23.

W przededniu wybuchu II wojny światowej, uchwalono ustawę o powszechnym obowiązku wojskowym, w której znalazły się przepisy dotyczące wojskowej służby kobiet. Od tego czasu zaczęły się one pojawiać dość licznie w wojskowości, a funkcjonującym strukturom kobiecym nadano ostateczny kształt i przyjęły nazwę Organizacja Przysposobienia Obronnego Kobiet. W 1942 r. uformowano Pomocniczą Służbę Kobiet, którą niezwłocznie podniesiono do rangi Wojskowej Służby Kobiet, a w 1944 r. nadano wszystkim jej członkiniom stopnie wojskowe. W tym czasie płęć żeńska stanowiła 10% składu osobowego Armii Krajowej i była obecna we wszystkich jej strukturach¹³⁶. W największym zakresie jednak udział personelu żeńskiego, w czynie zbrojnym w II wojnie światowej, wiązał się z uformowaniem 1. Samodzielnego Batalionu Kobiecego im. Emilii Plater. Po zakończeniu wojny, Batalion Platerówek został rozformowany rozkazem Naczelnego Dowódcy – marszałka Michała Roli-Żymierskiego. Część kobiet została osiedlona w osadzie wojskowej Zaplinie Dolne, której z czasem nadano oficjalną nazwę administracyjną Platerówka¹³⁷.

Co więcej, Polki działały także aktywnie na frontach II wojny światowej, poprzez służbę w Pomocniczej Służbie Kobiet organizowanej przy Wojsku Polskim na obczyźnie, niezależnie od rejonu prowadzonych działań. W związku z tym polskie „pestki”¹³⁸ zaznaczyły swój ślad w ZSRR, Iraku, Wielkiej Brytanii, czy też we Włoszech. Kobiety świadczyły usługi medyczne, transportowały uzbrojenie, dostarczały rozkazy prosto na pole bitwy, gdzie niejednokrotnie poniosły śmierć.

W całym powojennym Wojsku Polskim kwestia służby wojskowej kobiet nie była podejmowana. Nowy rozdział rozpoczął się w 1988 r., kiedy w środowisku studentek akademii medycznych rozpoczęła się rekrutacja absolwentek do służb w korpusie medycznym na stanowiska lekarzy, farmaceutów i psychologów. Możliwość pełnej realizacji w zawodzie żołnierza przyszła dopiero z chwilą wejścia Polski do NATO, w marcu 1999 r., co wiązało się z przyjęciem standardów wojskowych obowiązujących w Sojuszu, w tym także dotyczących zwiększenia udziału kobiet w Siłach Zbrojnych.

Współczynnik feminizacji w wybranych armiach państw NATO

Udział kobiet w państwach NATO jest zróżnicowany ilościowo. Średni wskaźnik feminizacji w NATO wynosi 11,3%. Państwem posiadającym najwięcej kobiet w szeregach swojej armii od lat

¹³⁶ A. Jędro, „Zmiana pozycji zawodowej kobiet w służbie wojskowej w ciągu lat”, [w:] K. Dojwa, J. Maciejewski (red.), *op. cit.*, s. 187.

¹³⁷ *Ibidem*, ss. 181- 189.

¹³⁸ Potoczna nazwa, jaką określaną oddziały Pomocniczej Służby Kobiet.

są Węgry. Już w roku 2012 współczynnik feminizacji utrzymywał się na takim samym poziomie jak obecnie, tj. około 20%¹³⁹.

Następnie najbardziej sfeminizowanymi armiami w NATO są w kolejności: amerykańska, bułgarska, kanadyjska, grecka, łotewska i francuska, gdzie odsetek udziału kobiet przekracza 15%. Wspólnym elementem większości z tych państw jest wczesna integracja kobiet w armii, przypadająca na lata 70-te lub 80-te. Warto zauważyć, że w tych krajach są także nieliczne reprezentantki kobiet wśród oficerów z najwyższymi stopniami wojskowymi. Problem awansu zawodowego kobiet jest zagadnieniem złożonym, bowiem w armii amerykańskiej, pierwsza kobieta generał została mianowana już w 1970 roku¹⁴⁰, tymczasem w innych armiach proces awansowania kobiet nie przebiegał tak dynamicznie. Współczynnik feminizacji amerykańskiej armii był wysoki już w latach 80-tych, kiedy w większości państw NATO kobiet nie było w ogóle w wojsku, lub też występowały nielicznie. Tymczasem w USA, co dziesiąty amerykański żołnierz był kobietą. Na obecnym poziomie wskaźnik ten utrzymuje się już prawie dziesięć lat i charakteryzuje go bardzo mały wzrost – w 2003 r. wynosił 15%¹⁴¹ w 2012 – 15,7%¹⁴², natomiast w 2018 r. – 16,3%¹⁴³.

Wysokim współczynnikiem udziału kobiet cechują się także armie słoweńska (14,7%) i albańska (13%), co może dziwić z uwagi na niską pozycję zawodową kobiet w tych krajach. Dość duży współczynnik feminizacji, charakteryzuje również nadbałtyckie państwa sąsiadujące z Polską, takie jak Litwa (12,1%) i Łotwa (15,4%). Jednakże ewenementem w omawianym zakresie są Niemcy (12,1%), w których wzrost reprezentacji kobiet w armii jest największy w przeciągu ostatnich kilku lat. Warto pamiętać, że w Niemczech najpóźniej zdecydowano się na otwarcie bram jednostek wojskowych dla kobiet. Jeszcze na początku wieku kobiety mogły pełnić służbę tylko we wspomnianym korpusie medycznym i muzycznym – stanowiły wówczas zaledwie 0,4% ogólnego składu wojska. W przeciągu czterech lat (od 1999 r. do 2003 r.) zdołał on już osiągnąć wartość 4%¹⁴⁴, czego niestety Polska nie osiągnęła nawet w ciągu 15 lat przynależności do NATO. Aspiracją Bundeswehry jest osiągnięcie wskaźnika równego 15%. Środkiem do osiągnięcia tego

¹³⁹ *National Report [Hungary]*, http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50327.html, [dostęp: 25.07.2012].

¹⁴⁰ *Brig. Gen. Anna Mae Hays--The First Female Brigadier General*, https://www.army.mil/article/184170/brig_gen_anna_mae_hays_the_first_female_brigadier_general, [dostęp: 25.08.2020].

¹⁴¹ A. Skrabacz, *op. cit.*, s. 20-21 oraz *Udział kobiet w systemie bezpieczeństwa państwa*, Materiały z Konferencji pod patronatem Minister Izabeli Jarugi-Nowackiej, CBW, Warszawa 2003, s. 111.

¹⁴² *Women in the army. Background*, <http://www.armyg1.army.mil/hr/wita/default.asp>, [dostęp: 31.08.2020].

¹⁴³ *Women in the military. Where they stand*, 10th edition 2019, Service Women's Action Network, s. 17, <https://www.servicewomen.org/wp-content/uploads/2019/04/SWAN-Where-we-stand-2019-0416revised.pdf>.

¹⁴⁴ A. Skrabacz, *op. cit.*, s. 20-21 oraz *Udział Kobiet w Systemie...*, *op.cit.*, s. 111.

celu mają być przede wszystkim udogodnienia pozwalające na lepsze godzenie ról rodzinnych i zawodowych, do których zaliczyć można prężnie rozwijające się usługi przedszkolne przy jednostkach, a także akcje promocyjne skierowane do kobiet¹⁴⁵.

Podobne aspiracje ma armia brytyjska, która w 2020 roku planowała w swoich szeregach skupiać 14% personelu żeńskiego. Obecnie służby tam więcej kobiet niż w niemieckiej, tj. 10,4%¹⁴⁶. Współczynnik ten może się wydawać relatywnie niski, z uwagi na fakt, że Wielka Brytania ma dłuższą historię militarnej partycypacji kobiet niż wiele innych państw NATO. Nie bez znaczenia jest także fakt, że jest to jedno z państw, w którym w czasach II wojny światowej udział kobiet był najbardziej rozproszony i ustrukturalizowany pod kątem formalnym.

Poniżej średniej w NATO plasują się oprócz polskiej armii (6,4%) także kraje takie, jak: Holandia (9,8%), Belgia (8,2%), Rumunia (7,4%), Luksemburg (6,7%), Włochy (5,3%), Macedonia (5,1%) oraz Turcja (1,2%).

Co ciekawe, Polska przez lata pozostawała na ostatnim miejscu, jeśli chodzi o ogólny wskaźnik udziału kobiet w wojsku, jednakże w ostatnich latach odnotowała największy roczny wzrost reprezentacji kobiet (+1,4%). Drugimi pod tym kątem państwami w rankingach są Czarnogóra i Portugalia (+0,8%). Natomiast ujemne wskaźniki w omawianym zakresie odnotowano w Słowenii (-1,8), a następnie Francji (-0,2%), Albanii (-0,1%), i Rumunii (-0,1). Każda z tych armii jest jednak na tyle sfeminizowana, że pomimo spadku i tak znajdują się w czołówce pod kątem ogólnej liczby kobiet w swoim szeregach.

Nie bez znaczenia są także dane pod kątem rekrutacji kobiet do armii. Zgodnie z nimi odsetek kobiet, które zostały wcielone do sił zbrojnych jest największy na Łotwie (37,4%), w Grecji (29,2%) oraz Bułgarii (27,9%). W Polsce omawiany wskaźnik wynosił 13,6%. Spośród państw NATO najwięcej kobiet aplikuje do wojska w Grecji (40,9%), Kanadzie (34,9%), Łotwie (33,6%) oraz Rumunii (31%). Z kolei najmniejsze zainteresowanie służbą w wojsku ze strony kobiet występowało na Litwie (2,8%), w Luksemburgu (5,7%) oraz Albanii (8,5%)¹⁴⁷.

Ewenementem statystycznym jest Turcja, która w strukturze wojskowych posiada śladową ilość kobiet – 1,2%. Pomimo to większość z nich posiada wysokie rangi wojskowe. Ze wszystkich

¹⁴⁵ *Germany wants more female fighters*, <http://globalpublicsquare.blogs.cnn.com/2012/07/03/germany-wants-more-female-fighters/>, [dostęp: 25.08.2020].

¹⁴⁶ *UK armed forces biannual diversity statistics: 2018*, <https://www.gov.uk/government/statistics/uk-armed-forces-biannual-diversity-statistics-2018>, [dostęp: 25.08.2020].

¹⁴⁷ *Summary of the National Reports...*, *op. cit.*, s. 27.

państw NATO procentowo najwięcej tureckich kobiet pełni służbę w stopniach zaszeregowanych do grupy oficerów starszych (od majora do pułkownika). Korpus ten jest także silnie reprezentowany przez kobiety w takich państwach jak Albania, Chorwacja, Węgry i Belgia. Również procentowy udział kobiet w korpusie oficerów młodszych jest znaczący w takich krajach jak Słowacja, Rumunia, Albania, Belgia, Chorwacja, Macedonia, Portugalia. Największe procentowe wskaźniki dotyczą jednak udziału kobiet w grupie podoficerów oraz szeregowych i kaprali. W Hiszpanii w obu korpusach służy ponad 90% kobiet. Podobnie jest we Francji, gdzie łącznie wskaźnik ten wynosi prawie 85%, a także Luksemburgu – ponad 90%. Kobiety także dominują w omawianym zakresie w takich państwach jak Łotwa, Niemcy, Macedonia, Włochy – około 80% wszystkich kobiet służących w wojsku zasila korpus szeregowych i kaprali. Podobna tendencja utrzymuje się od kilku lat w Polsce.

Najwyższy odsetek kobiet (15%) służących w armiach państw NATO występuje wśród młodszych oficerów (porucznik i podporucznik), następnie 10,8% wśród szeregowych i kaprali, 9% wśród podoficerów (NCOs). Następnie 8,7% wśród oficerów starszych – od majora do pułkownika. Kobiety stanowią zaledwie 1,8% w grupie wysokich rang oficerskich (generałowie)¹⁴⁸.

Należy mieć na uwadze także zmiany w omawianej kwestii. Dla przykładu w grupie oficerów posiadających najwyższe stopnie wojskowe reprezentacja kobiet spadła z 9,7% w 2017 roku, do 1,8% w 2018. Podobna tendencja miała miejsce w grupie oficerów starszych, w której w ciągu roku odnotowano spadek udziału kobiet z 13,6% do 8,7%. Warto dodać, że odwrotna tendencja występuje natomiast wśród mężczyzn żołnierzy. Analogicznie w grupie generałów odsetek mężczyzn wzrósł o taką samą wartość procentową (z 90,3% w 2017 do 98,2% w 2018). W grupie oficerów starszych zanotowano także wzrost reprezentacji mężczyzn o +4,9%¹⁴⁹. Szczegółowe dane dotyczące procentowego udziału kobiet w oparciu o stopnie wojskowe przedstawione zostały w tabeli 1.

¹⁴⁸ Zob. szerzej: s. 53.

¹⁴⁹ Zob. szerzej: s. 54.

Tabela 1. Udział kobiet w armiach wybranych państw NATO według stopni wojskowych¹⁵⁰

Państwo	OF-6 i wyżej (%)	OF-3 – OF- 5 (%)	OF-1 – OF- 2 (%)	OR-5 – OR-9 (%)	OR-1 – OR-4 (%)	Ogółem (%)
Albania	0,1	16,2	24,6	44,5	14,6	100
Belgia	0,1	10,3	24,6	39,6	36,2	
Bułgaria	0	1,1	0,5	4,9	9,6	
Chorwacja	0,1	11,7	23,3	31	33,9	
Francja	0,1	6,6	8,5	46,5	38,4	
Grecja	0,1	8,9	23,2	67,8	0	
Hiszpania	0	2,8	6,7	9,4	81,2	
Kanada	0,1	9,1	22	33,2	35,6	
Litwa	0	4	19,4	38,3	38,3	
Luksemburg	0	3,8	5,8	44,2	46,2	
Łotwa	0	5,1	16,4	32,3	46,2	
Macedonia	0	1,3	20	18,7	60	
Niderlandy	0,1	10,9	18,6	36,5	34	
Niemcy	0	7,1	11,8	53,5	27,6	
Portugalia	0	6,6	25,9	24,4	43,2	
Rumunia`	0	8,9	33,4	39,7	18	
Słowacja	0	3,1	31,8	32,7	32,4	
Turecja	0	45,9	48,8	5,3	0	
Węgry	0	12,7	19,3	52,7	15,3	
Włochy	0	3,1	8,0	15,2	73,7	
Słowenia	0	4	28	4	64	

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Summary of the National Reports of NATO Member and Partner Nations to the NATO Committee on Gender Perspectives 2018, NCGP, Bruksela 2018.

¹⁵⁰ OR-1 – szeregowy; OR-2 – starszy szeregowy; OR-3 – kapral; OR-4 – starszy kapral plutonowy; OR-5 – sierżant; OR-6 – starszy sierżant; OR-7 – młodszy sierżant; OR-8 – chorąży; OR – 9 – chorąży, starszy chorąży sztabowy; OF-1 – porucznik; podporucznik; OF-2 – kapitan; OF-3 – major; OF-4 – podpułkownik; OF-5 – pułkownik; OF-6 – generał. Źródło: *Ranks and insignia of NATO armies officers*, http://en.wikipedia.org/wiki/Ranks_and_insignia_of_NATO_armies_officers [dostęp: 17.08.2020] oraz *Ranks and insignia of NATO armies enlisted*. Źródło: http://en.wikipedia.org/wiki/Ranks_and_insignia_of_NATO_Armies_Enlisted, [dostęp: 17.08.2020].

Jak zauważyć można analizując dane statystyczne, w niewielu państwach NATO kobiety zasilają korpus generałów, są to oprócz Stanów Zjednoczonych i Wielkiej Brytanii także Belgia, Francja, Kanada, Niderlandy, Albania, Chorwacja oraz Grecja. Jest to zadziwiające zwłaszcza w przypadku dwóch ostatnich z wymienionych z uwagi na niższą pozycję kobiety w społeczeństwie niż w krajach anglosaskich. W Polsce także żadna z kobiet nie doczekała się stopnia generalskiego w służbie czynnej¹⁵¹, aczkolwiek w 2017 roku w dyskursie publicznym pojawiła się informacja o takich zamierzeniach z podaniem nazwiska potencjalnej awansowanej. Rzeczywistość jednak nie zweryfikowała tych planów pozytywnie¹⁵².

Jeśli punkt rozważań przeniesiony zostanie na preferencję kobiet w zakresie służby wojskowej, to w całym NATO najbardziej sfeminizowanym rodzajem sił zbrojnych są Wojska Lądowe, które zasilają 43% całego personelu żeńskiego. Kolejne 16% wybiera siły powietrzne jako główny obszar służby, natomiast 9% siły morskie. Pozostałe kobiety – 32% zasilają inne struktury militarne funkcjonujące w narodowych klasyfikacjach¹⁵³. Szczegółowe dane w omawianym zakresie zaprezentowane zostały w Tabeli 2.

Warto zwrócić uwagę także na kategorię „inne”, zważywszy na to, że w wielu państwach jest ona znacząco zasilana przez kobiety, w Polsce w jej skład wchodzi jednostki logistyczne i medyczne oraz administracyjne (np. podległe Dowództwu Generalnemu Rodzajów Sił Zbrojnych). W Holandii obejmuje ona na przykład żandarmerię wojskową – gdzie służbę pełni aż 13% kobiet. W Albanii natomiast, gdzie odsetek kobiet również jest znaczący, w obszar tej kategorii zaliczany jest personel medyczny, żandarmeria, a także szeroko rozumiane „wsparcie” (TRADOC, Support Regiment, Regional Supporting Brigade). W Grecji z kolei w skład omawianej kategorii wchodzi obsługa prawna wojska jak i korpus zajmujący się rekrutacją.

¹⁵¹ Dwie uczestniczki II wojny światowej zostały mianowane do stopnia generała u schyłku swojego życia – gen. Maria Wittek (w wieku 92 lat) oraz gen. Elżbieta Zawacka (w wieku 97 lat).

¹⁵² *Będzie pierwsza kobieta – generał w Wojsku Polskim*, <https://www.fakt.pl/wydarzenia/polityka/agnieszka-sochan-bedzie-pierwsza-kobieta-w-stopniu-general/dzyxtvq>, [dostęp: 31.09.2020].

¹⁵³ *Summary of the National Reports...*, *op.cit.*, s. 49.

Tabela 2. Udział kobiet w armiach wybranych państw NATO według rodzajów wojsk

Państwo	Rodzaj wojsk (%)			
	WL	SP	MW	Inne
Albania	19	9	5	67
Belgia	40	28	9	23
Kanada	47	35	18	-
Węgry	20	21	-	57
Niemcy	19	10	7	64
Łotwa	85	9	6	-
Grecja	51	26	20	3
Włochy	47	10	10	33
Litwa	34	7	2	57
Niderlandy	32	19	26	23
Bułgaria	45	25	8	22
Chorwacja	43	8	9	40
Francja	39	27	17	16
Luksemburg	69	2	-	29
Macedonia	77	12	11	-
Portugalia	40	32	28	-
Rumunia	34	17	7	42
Słowacja	73	27	-	-
Hiszpania	58	19	18	5
Turcja	54	19	27	-
Polska	38	14	8	40

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Summary of the National Reports of NATO Member and Partner Nations to the NATO Committee on Gender Perspectives 2018, NCGP, Bruksela 2018.

Różnice w służbie w oparciu o płeć żołnierza w państwach NATO

Zasady służby dla kobiet i mężczyzn w większości państw NATO są takie same, podobnie jest z zasadami rekrutacji oraz programami szkoleniowymi, którym poddawani są żołnierze. W 77% państw stosowane są te same wymagania, co do zasad rekrutacji do wojska dla żołnierzy obu płci¹⁵⁴. W poczet tych państw zaliczyć należy Albanie, Belgię, Bułgarię, Kanadę, Węgry, Włochy, Łotwę, Luksemburg, Macedonię, Holandię, Polskę, Rumunię, Słowację, Słowenię oraz Hiszpanie. W niektórych armiach stosowane są rozróżnienia w zakresie cech fizycznych takich, jak wzrost i waga. Zasady takie praktykowane są między innymi w Grecji, Włoszech, Litwie, Portugalii, Rumunii oraz Turcji. Dla przykładu w Albanii wymagany wzrost dla mężczyzn to 165 cm, a dla kobiet 160 cm¹⁵⁵. W Bułgarii z kolei minimalny wzrost dla żołnierza bez względu na płeć to 150 cm, a waga – 48 dla kobiet i 50 kg dla mężczyzn¹⁵⁶.

Wyjątkiem w wielu państwach są inne kryteria oceny sprawności fizycznej, uwzględniające zróżnicowanie pomiędzy płciami w zakresie parametrów fizycznych. Państwa Sojuszu Północnoatlantyckiego stosują odmienną politykę w tym zakresie. Takie same konkurencje i wymagania muszą spełnić żołnierze w armiach kanadyjskiej, chorwackiej, greckiej, włoskiej, luksemburskiej, duńskiej oraz holenderskiej. W niektórych państwach występują takie same standardy, jednakże z innymi normami szczegółowymi dla kobiet i mężczyzn. W poczet państw realizujących podobne praktyki zaliczyć można Belgię, Włochy, Macedonię, Polskę, Rumunię, Słowację, Hiszpanię oraz Turcję. Niektóre armie natomiast posiadają odmienne konkurencje w ocenie sprawności fizycznej żołnierza w oparciu o jego płeć. Należą do nich Albania, Bułgaria, Francja, Węgry, Portugalia, Słowenia, Litwa oraz Łotwa, gdzie kobiety pokonują dystans biegu na 1,5 km, natomiast mężczyźni na 3 km. Podobne rozwiązania do niedawna stosowane były także w Polsce. Uszczegółowiając do 2018 roku różnica w dystansie biegu dla kobiet i mężczyzn wynosiła 2 km, tj. kobiety biegały na 1 km, mężczyźni na 3 km.

W Niemczech z kolei kobiety, po spełnieniu wymagań, mają pierwszeństwo przy obsadzaniu stanowisk w korpusach, które są najbardziej zmaskulinizowane. Znacząca różnica występuje jednak w Turcji, gdzie kobiety przyjmowane są na zasadzie dobrowolności, w odróżnieniu od mężczyzn, którzy podlegają obowiązkowemu poborowi.

¹⁵⁴ *Summary of the National Reports...*, *op. cit.*, s. 60.

¹⁵⁵ *Ibidem*, s. 99.

¹⁵⁶ *Ibidem*, s. 113.

Cechami różnicującymi armie NATO, co do zasad służby wojskowej kobiet są także kwestie związane z dostępnością stanowisk. Ograniczenia w tym zakresie stosowane są jednak w niewielu państwach. Przykłady stanowią Albania i Grecja, gdzie kobiety są wyłączone z Marynarki Wojennej oraz Wojsk Specjalnych. Podobnie jest w Turcji, gdzie kobiety nie mogą służyć na stanowiskach bojowych, okrętach podwodnych, w siłach specjalnych oraz jako nurkowie. Do niedawna obostrzenia w zakresie dostępności stanowisk istniały choćby w Holandii, czy Włoszech, jednakże zostały one wyeliminowane w ciągu ostatnich lat.

Największe ograniczenia istnieją jednak w państwach o dużym współczynniku feminizacji oraz długiej militarnej historii partycypacji kobiet, czyli w USA i Wielkiej Brytanii. W armii amerykańskiej, kobiety nadal nie są brane pod uwagę, przy obsadzaniu stanowisk związanych bezpośrednio z wykonywaniem zadań bojowych. Stosowaną przez Amerykanów zasadą w tym względzie, jest: „im bliżej działania bojowe tym dalej od nich kobiety”. Dla przykładu, w 2012 roku około 78% stanowisk w wojsku było dostępnych dla kobiet. Armia jednak stopniowo zwiększała ten wskaźnik, udostępniając wciąż nowe stanowiska, zbliżające kobiety do bezpośredniego udziału w walce¹⁵⁷. „Stuprocentowa dostępność” została osiągnięta w roku 2016, kiedy to zniesiono wszelkie ograniczenia dla kobiet służących w amerykańskiej armii¹⁵⁸.

Również Brytyjczycy są dość ostrożni w zwiększaniu wachlarza specjalności dla kobiet, choć aspirują do stuprocentowej dostępności stanowisk. Dla przykładu w 2012 r. o ile w siłach powietrznych aż 96% stanowisk stało dla nich otworem, o tyle w marynarce odsetek ten wynosił już 71%, a w wojskach lądowych 67%¹⁵⁹ [24]. W 2008 r. Marynarka Królewska po raz pierwszy powołała kobiety do kontroli (*control shopping*) w jednym z najbardziej ruchliwych portów w Wielkiej Brytanii¹⁶⁰. W 2011 r. z kolei wyznaczono po raz pierwszy kobietę na dowódcę fregaty, pomimo, że kobiety mogą tam służyć od 1994 r. i stanowią 10% składu¹⁶¹ [26]. Natomiast w 2013 r. dopuszczono pierwsze kobiety do służby na łodziach podwodnych. Ostatnie ograniczenia w tym

¹⁵⁷ *Women in the army. Background, op.cit.*

¹⁵⁸ „Skuteczność najważniejsza”. *Elitarne jednostki armii USA otwarte dla kobiet*, <https://tvn24.pl/swiat/usa-kobiety-moga-juz-sluzyc-na-wszystkich-stanowiskach-ra626733-3177613>, [dostęp: 31.09.2020].

¹⁵⁹ *Commite on gender perspectives – request for update of information – UK National Report 2012*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_132097.html, [dostęp: 25.08.2020].

¹⁶⁰ *First Navy women to control port*, http://news.bbc.co.uk/2/mobile/uk_news/england/hampshire/7473977.stm, [dostęp: 31.08.2020].

¹⁶¹ *Royal Navy appoints first female warship commander*, <https://www.theguardian.com/uk/2011/aug/08/royal-navy-first-female-commander>, [dostęp: 31.08.2020].

zakresie zostały zniesione w 2018 roku, kiedy to wyeliminowano obostrzenia istniejące w piechocie morskiej¹⁶².

W większości krajów, tj. 82% państw NATO¹⁶³ [3, p. 60], stosuje się politykę całkowitego otwarcia stanowisk dla kobiet, co w praktyce oznacza, że kobiety, o ile spełniają wymagania i przejdą pozytywnie kwalifikację, mogą służyć w wybranej przez siebie specjalności wojskowej. Warto zauważyć, że jest to wzrost od 12 punktów procentowych w porównaniu do roku 2014, kiedy to 70% państw realizowało politykę „szerokiego wachlarza” w zakresie dostępu do funkcji i stanowisk wojskowych. Obecnie niestosowane są żadne ograniczenia w państwach takich jak: Chorwacja, Francja, Niemcy, Węgry, Włochy, Łotwa, Litwa, Luksemburg, Macedonia, Holandia, Portugalia, Rumunia, Słowacja, Słowenia, Hiszpania. Warto także zauważyć, że ograniczenia w zakresie dostępności stanowisk stosowane są w czołowych armiach NATO, tj. Stanach Zjednoczonych oraz Wielkiej Brytanii

Podsumowanie

Udział kobiet w wojsku jest znakiem przemian zachodzących w samej armii. Początkowo była ona instytucją tradycyjną, gdzie liczba kobiet była niewielka, a ich rola sprowadzała się do działań zabezpieczających. W miarę upływu czasu armia zaczęła się zmieniać, a charakterem swoich zmian przypominać nowoczesne organizacje, czy też firmy wzorowane na modelach zachodnich korporacji. Zasady rekrutacji oraz „zepchnięcie” spraw płci pracownika na dalszy plan doprowadziło do zwiększenia liczby kobiet w armii. Coraz częściej mogły zajmować one stanowiska istotne z punktu widzenia sił zbrojnych i stały się także coraz bardziej widoczne¹⁶⁴ [28, pp. 78-79]. Obecnie w każdej armii Sojuszu Północnoatlantyckiego służą kobiety, co jednak w każdej z nich przebiegało w różnym tempie. Poniższy artykuł stanowi próbę podjęcia tych zagadnień, a jego celem jest zaprezentowanie różnych aspektów związanych z służbą wojskową kobiet w polskiej armii na tle innych armii NATO.

Nawiązując do pierwszego problemu szczegółowego ustalono, że swoją najdłuższą zanotowaną tradycję służba wojskowa kobiet ma w państwach takich, jak Stany Zjednoczone, Turcja i Kanada, gdzie zagadnienie to podejmowano już w XVIII wieku. Można jednak

¹⁶² *Kobiety na każdym stanowisku w brytyjskiej armii*, <https://www.defence24.pl/kobiety-na-kazdym-stanowisku-w-brytyjskiej-armii>, [dostęp: 31.09.2020].

¹⁶³ *Summary of the National Reports...*, *op. cit.*, s. 60.

¹⁶⁴ Ch. Moskos, *Soldiers and Sociology*, United States Army Research Institute for the Behavioral and Social Sciences, 1998, cyt. za: A. Dębska, M. Kloczkowski, „Kobieta w wojsku. Wyzwanie dla wojska i socjologii”, [w:] *Socjologiczne aspekty bezpieczeństwa narodowego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2001, s. 78 – 79.

przypuszczać, że kobiety mogły uczestniczyć w walce zbrojnej równie dobrze w innych państwach, jednakże, aby nie dewaluować udziału samych mężczyzn, wzmianki o nich nie były dość popularnymi doniesieniami z wojny. Natomiast o regularnym udziale kobiet w armii można mówić dopiero od czasów I i II wojny światowej. Również wtedy przypadają początki militarnej partycypacji kobiet w Polsce, gdzie pierwsze oddziały zaczęto formować już przed I wojną światową.

Zmiany w zakresie postrzegania służby wojskowej kobiet zainicjowane zostały od lat 70-tych. Jednakże w każdym państwie oddzielnie i o „własnym czasie”, likwidowane były ograniczenia, co do służby kobiet. Spośród wszystkich analizowanych państw, najwcześniej zaczęły się one w Stanach Zjednoczonych, gdzie kobiety w jednostkowych sytuacjach, zdążyły osiągnąć wysoką pozycję w wojsku. Najpóźniej z kolei bariery usunięte zostały w Niemczech, gdzie dopiero po 2000 r. udostępniono kobietom stanowiska spoza korpusu medycznego i muzycznego. W Polsce pełna realizacja zasad równouprawnienia przebiegała 10 lat, licząc od momentu wcielenia pierwszych kobiet w szeregi armii, co miało miejsce pod koniec lat 80-tych, do momentu otwarcie bram uczelni wojskowych dla kobiet, co nastąpiło w 1999 r. i było pochodną wejścia Polski w struktury NATO.

Biorąc pod uwagę drugi problem szczegółowy, ustalono, że do państw, które mają największy współczynnik feminizacji zaliczyć można Stany Zjednoczone, Węgry, Bułgarię, Kanadę, Litwę oraz Francję. W każdym z tych państw omawiany wskaźnik był równy bądź większy niż 15%. Z kolei najmniej kobiet zasila szeregi armii tureckiej, macedońskiej oraz włoskiej, a następnie polskiej. Warto jednak zauważyć, że w przypadku wielu armii, w tym także rodzimej, omawiany wskaźnik zwiększa się systematycznie, i dla całego sojuszu plasuje się na poziomie średniej 11,3%.

Przenosząc rozważania na trzeci problem szczegółowy dowiedziono, że zasady służby wojskowej w większości armii państw NATO są takie same dla żołnierzy obu płci, zarówno na etapie rekrutacji, programów szkoleniowych, jak również pełnienia służby. Główne różnice w tym zakresie dotyczą dwóch kwestii. Pierwszą z nich jest dostępność stanowisk – w Polsce, jak i w większości krajów NATO istnieje całkowita dostępność stanowisk dla kobiet w wojsku. Wyjątkiem są państwa, w których istnieje zakaz kierowania kobiet do służby na określonych stanowiskach w Marynarce Wojennej oraz Wojskach Specjalnych. Druga różnica związana jest ze standardami oceny sprawności fizycznej. W tym względzie armie NATO dzielą się na te, które stosują identyczne lub zróżnicowane standardy oceny sprawności fizycznej, przy czym są one

najmniej liczne. W większości państw, tak jak i w polskiej armii, żołnierze realizują te same konkurencje sportowe, jednakże podlegają innym parametrom oceny ze względu na płeć;

Podsumowując kwestie udziału kobiet w armiach państw NATO warto wyjść od opinii, że obecnie widok kobiety w mundurze, pomimo, że nadal budzi dyskusyjne emocje, nie jest obrazem niezwykłym i rzadko spotykanym. W wielu państwach kobiety są dość widoczne w szeregach żołnierzy i można przypuszczać, że będą jeszcze bardziej, nie tylko z uwagi na zainteresowanie kobiet armią, ale także zainteresowanie armii kobietami. Egzemplifikację stanowią akcje promocyjne skierowane do kobiet, współpraca ze środowiskiem cywilnym na rzecz wzmacniania pozycji zawodowej kobiet, a także działania mające na celu pomoc we współrealizacji społecznej roli kobiety – matki i członka rodziny z rolą żołnierza zawodowego. Biorąc pod uwagę rosnące wskaźniki udziału kobiet w różnych armiach można stwierdzić, że działania te odnoszą zamierzone rezultaty, co bez wątpienia pozostaje z korzyścią dla kobiet poszukujących drogi zawodowej, jak również dla armii, która jest w tym zakresie alternatywą.

Bibliografia

1. *Będzie pierwsza kobieta – generał w Wojsku Polskim*,
<https://www.fakt.pl/wydarzenia/polityka/agnieszka-sochan-bedzie-pierwsza-kobieta-w-stopniu-generalu/dzyxtvq>.
2. *Brig. Gen. Anna Mae Hays--The First Female Brigadier General*,
https://www.army.mil/article/184170/brig_gen_anna_mae_hays_the_first_female_brigadier_general.
3. *Commite on gender perspectives – request for update of information – UK National Report 2012*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_132097.htm.
4. Dębska A., Kloczkowski M., „Kobieta w wojsku. Wyzwanie dla wojska i socjologii”, [w:] *Socjologiczne aspekty bezpieczeństwa narodowego*, Wrocław 2001.
5. *Early women soldiers*, <http://www.army.mil/women/history.html>.
6. Eisenhower D., *Krucjata w Europie*, Warszawa 1998.
7. *First Navy women to control port*,
http://news.bbc.co.uk/2/mobile/uk_news/england/hampshire/7473977.stm.
8. *Germany wants more female fighters*,
<http://globalpublicsquare.blogs.cnn.com/2012/07/03/germany-wants-more-female-fighters/>.
9. *Greek National Report 2012*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_132097.html.

10. Jędro A., „Zmiana pozycji zawodowej kobiet w służbie wojskowej w ciągu lat”, [w:] K. Dojwa, J. Maciejewski (red.), *Kobiety w grupach dyspozycyjnych społeczeństwa. Socjologiczna analiza udziału i roli kobiet w wojsku, policji oraz w innych grupach dyspozycyjnych*, Wrocław 2006.
11. Kaczorowski H., „Socjologiczny kontekst funkcjonowania kobiet w wojsku”, [w:] K. Dojwa, J. Maciejewski (red.), *Kobiety w grupach dyspozycyjnych społeczeństwa. Socjologiczna analiza udziału i roli kobiet w wojsku, policji oraz w innych grupach dyspozycyjnych*, Wrocław 2006.
12. *Kobiety na każdym stanowisku w brytyjskiej armii*, <https://www.defence24.pl/kobiety-na-kazdym-stanowisku-w-brytyjskiej-armii>.
13. *National Report* [Hungary], źródło: http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50327.html.
14. *Poland – The National Report 2011*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_132097.html.
15. *Ranks and insignia of NATO armies enlisted*, http://en.wikipedia.org/wiki/Ranks_and_insignia_of_NATO_Armies_Enlisted.
16. *Ranks and insignia of NATO armies officers*, http://en.wikipedia.org/wiki/Ranks_and_insignia_of_NATO_armies_officers.
17. *Royal Navy appoints first female warship commander*, <https://www.theguardian.com/uk/2011/aug/08/royal-navy-first-female-commander>.
18. Skrabacz A., *Wojskowa służba kobiet w wybranych armiach świata*, Warszawa 2000.
19. „Skuteczność najważniejsza”. *Elitarne jednostki armii USA otwarte dla kobiet*, <https://tvn24.pl/swiat/usa-kobiety-moga-juz-sluzyc-na-wszystkich-stanowiskach-ra626733-3177613>.
20. *Summary of the National Reports of NATO Member and Partner Nations to the NATO Committee on Gender Perspectives 2018*, Bruksela 2018.
21. *Tanja Kreil v Bundesrepublik Deutschland*, C-285/98, <http://www.equalrightstrust.org/ertdocumentbank/Kreil%202.pdf>.
22. *The National Report 2011 – Czech Republic*, http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50327.html.
23. *The National Report 2012 Albania*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_132097.html.
24. *The Netherlands National Report 2012*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_132097.html.
25. *Udział kobiet w systemie bezpieczeństwa państwa*, Materiały z Konferencji pod patronatem Minister Izabeli Jarugi-Nowackiej, CBW, Warszawa 2003.

26. *UK armed forces biannual diversity statistics: 2018*,
<https://www.gov.uk/government/statistics/uk-armed-forces-biannual-diversity-statistics-2018>.
27. *Wojskowa służba kobiet a restrukturyzacja Sił Zbrojnych*, Rada ds. Kobiet w Siłach Zbrojnych, Agencja Wydawnicza ULMAK, Warszawa 2002.
28. *Women in the army. Background*, <http://www.armyg1.army.mil/hr/wita/default.asp>.
29. *Women in the military. Where they stand*, 10th edition 2019, Service Women`s Action Network, <https://www.servicewomen.org/wp-content/uploads/2019/04/SWAN-Where-we-stand-2019-0416revised.pdf>.
30. *Women in the NATO Armed Forces*, <http://www.nato.int/ims/1999/win/report99.pdf>.

Abstract: The article takes the global perspective to the issue of women military service in Poland. The main aim is to present the women`s engagement in military service in the selected NATO member states, including The Polish Army as a reference point. The main research problem is: what is women`s engagement in The Polish Army in comparison to other NATO member states. The research method adopted is a monographic method. The sources used are the reports and statistic data of NATO Committee on gender perspective.

Key words: women`s role, military service, gender perspective, perception of women.

Barbara DRAPIKOWSKA – doktor nauk o obronności, adiunkt w Akademii Sztuki Wojennej. Absolwentka socjologii, bezpieczeństwa narodowego, zarządzania oraz psychologii społecznej. Autorka publikacji dotyczących psychospołecznych aspektów bezpieczeństwa, w szczególności służby wojskowej kobiet. Zainteresowania naukowe: psychologia i socjologia bezpieczeństwa, komunikacja społeczna i medialna.

Paulina Zyzak

Piotr Swoboda

Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie

KOBIETA-ŻOŁNIERZ, CZYLI ZMIANY SYSTEMOWE W SIŁACH ZBROJNYCH RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ PO WSTĄPIENIU POLSKI DO ORGANIZACJI TRAKTATU PÓŁNOCNOATLANTYCKIEGO (NATO)

Abstrakt: Głównym celem artykułu jest zwrócenie uwagi na udział kobiet w procesie budowania pokoju i bezpieczeństwa. Od momentu przystąpienia Polski do Sojuszu Północnoatlantyckiego kobiety zyskały możliwość pełnienia służby wojskowej na tych samych zasadach, co mężczyźni. Rok 1999 zapoczątkował szereg licznych zmian w SZ RP, które wiązały się między innymi z wprowadzeniem zapisów dotyczących kobiet do ustaw regulujących służbę wojskową.

Ze względu, między innymi na stereotypowe podejście społeczeństwa względem kobiet w mundurze, uzasadnione stało się utworzenie Rady ds. Kobiet w SZ RP. Rada dba o równouprawnienie kobiet oraz zapobiega ich dyskryminacji ze względu na płeć. Ponadto współpracuje z Komitetem NATO ds. Równości Płci, aby na poziomie międzynarodowym zapewnić kobietom-żołnierzom ochronę prawną.

Kobiety w bezpieczeństwie stanowią istotne ogniwo, na co wskazuje przyjęcie Rezolucji RB ONZ 12325 w 2000 roku. W związku z tym, Polska jako członek NATO za swój priorytet uznała wdrażanie Agendy w celu zwiększenia obecności kobiet w działaniach na rzecz pokoju i bezpieczeństwa światowego. Udział kobiet w misjach pokojowych i stabilizacyjnych wpływa na ich efektywność. Kobiety przyczyniają się do minimalizacji użycia przemocy podczas konfliktów zbrojnych.

Słowa kluczowe: kobieta-żołnierz, Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej, Organizacja Traktatu Północnoatlantyckiego (NATO), zmiany systemowe, wojskowa służba kobiet, Sojusz, Rada do spraw Kobiet w Siłach Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej, Organizacja Narodów Zjednoczonych, rezolucja Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 1325 Kobiety, pokój, bezpieczeństwo; pokój, bezpieczeństwo, transformacja systemowa.

Wstęp

Przeobrażenia systemowe w Polsce w kierunku demokratycznego państwa prawa zapoczątkowane zmianą ustrojową w 1989 roku miały początkowo charakter rewolucyjny w tym sensie, że oznaczały fundamentalne i głębokie zmiany na wielu poziomach i w wielu obszarach funkcjonowania państwa i społeczeństwa¹⁶⁵. W wymiarze wewnętrznym oznaczały zmianę systemu z autorytarnego na demokratyczny (aspekt polityczny) oraz z systemu socjalistycznego na kapitalistyczny (aspekt ekonomiczny). W polityce zagranicznej naturalnym kierunkiem był demokratyczny świat zachodni, z istniejącymi i rozwijającymi się strukturami współpracy politycznej, militarnej i gospodarczej, zarówno w wymiarze zachodnioeuropejskim, jak również euroatlantyckim. To również była diametralna zmiana, jeżeli chodzi o partnerów i sojuszników na arenie międzynarodowej. Wszystkie te zmiany wiązały się również z głębokimi przeobrażeniami na poziomie świadomości społecznej (aspekt społeczno-kulturowy), który dotyczył percepcji m.in. nowych wzorców kulturowych, relacji społecznych, dystrybucji zasobów czy roli państwa w zaspokajaniu potrzeb społeczeństwa¹⁶⁶. Ten ostatni aspekt jest szczególnie istotny w kontekście ugruntowania się systemu demokratycznego z wszystkimi jego wartościami, tj. przyjęcia go przez społeczeństwo (w świadomości zbiorowej). Może to stanowić o pewnym powodzeniu transformacji systemowej – procesu, który nie został jeszcze w Polsce zakończony¹⁶⁷.

Warto w tym miejscu zwrócić uwagę na bezprecedensowy charakter zachodzących przemian oraz sformułowany przez Clausa Offe tzw. „problem jednoczesności” zachodzących zmian w Europie Środkowo-Wschodniej, który polegał na tym, że po raz pierwszy w historii państwa te musiały w niemal równocześnie i w krótkim czasie zmieniać i zaakceptować ustrój, prawo, system gospodarczy oraz nowe zasady integracji społecznej¹⁶⁸. Procesy te w państwach zachodnich demokracji przebiegały naturalnie, stopniowo przez poszczególne etapy i trwały stulecia¹⁶⁹. Z uwagi na poruszaną problematykę, jeszcze bardziej przydatna będzie koncepcja tzw. „dylematu trzech zegarów” Ralfa Dahrendorfa, która podkreśla różną dynamikę wszystkich tych procesów: zmiany ustrojowe i prawne są możliwe nawet w kilka miesięcy, na przemiany w zakresie funkcjonowania gospodarki potrzeba co najmniej kilku lat, natomiast

¹⁶⁵ Zob. P. Swoboda, *Wywiad i kontrwywiad w Polsce w procesie przemian systemowych (1989 – 2007)*, Avalon, Kraków 2016, s. 21-37.

¹⁶⁶ *Ibidem*.

¹⁶⁷ *Ibidem*, s. 32-33.

¹⁶⁸ C. Offe, „Kapitalizm wedle demokratycznego projektu?”, [w:] P. Śpiewak (red.), *Przyszłość demokracji. Wybór tekstów*, Warszawa 2005, s. 350.

¹⁶⁹ C. Offe, *Drogi transformacji. Doświadczenia wschodnioeuropejskie i wschodnioniemieckie*, Warszawa-Kraków 1999, s. 43.

zmiany społeczno-kulturowe w zakresie świadomości społecznej, „głęboko zakorzenionych stylów życia, postaw i wartości” mogą trwać nawet kilka pokoleń¹⁷⁰.

Problem służby kobiet w siłach zbrojnych w Polsce w okresie transformacji systemowej dotyczy właśnie – poza zmianami prawa oraz funkcjonowania instytucji systemu bezpieczeństwa państwa – przede wszystkim kwestii przemian społeczno-kulturowych. Starania Polski, a następnie akcesja do Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego (NATO) stanowiły swoisty akcelerator tych procesów. To również zmiany w postrzeganiu roli kobiet w społeczeństwie i możliwości ich rozwoju zawodowego w sferach, które zarezerwowane były wcześniej dla mężczyzn. Podkreślenia w tym kontekście wymaga znaczenie powszechnych systemów ochrony praw człowieka, szczególnie Organizacji Narodów Zjednoczonych (ONZ) dla zachodzących przemian (przede wszystkim Rezolucja nr 1325¹⁷¹). Do ONZ należy jednak większość państw na świecie. Organizacja ta wskazuje standardy dla ochrony praw człowieka, pokoju i bezpieczeństwa. Natomiast ich przyjęcie i respektowanie zależą od poszczególnych państw członkowskich.

Celem niniejszego opracowania jest wskazanie znaczenia wstąpienia Polski do NATO dla zmian w zakresie służby kobiet w Siłach Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej (SZ RP) oraz uwarunkowań towarzyszących tym procesom. Zasadniczym problemem badawczym dotyczy tego, jak zmieniały się możliwości służby kobiet w Wojsku Polskim w okresie transformacji systemowej oraz jaką rolę w tym zakresie odegrała akcesja do NATO? Szczegółowe pytania badawcze obejmują kwestie politycznych, społeczno-kulturowych oraz międzynarodowych konotacji tych procesów, jak również atrakcyjności służby w SZ RP dla kobiet i motywacji im towarzyszących oraz – z drugiej strony – wartości, jakie kobiety wnoszą w realizację zadań sił zbrojnych, a także tego, jakie konkretne rozwiązania prawne i instytucjonalne zostały wprowadzone w związku z uczestnictwem Polski w NATO w celu ułatwienia kobietom służby w wojsku?

Teza opracowania opiera się na założeniu, że zmiany w postrzeganiu służby kobiet w siłach zbrojnych są wynikiem pewnej ewolucji w dziedzinie praw człowieka i jedną z wartości państw demokratycznych. Najbardziej powszechny na świecie system w tym zakresie (ONZ) wskazał zalecenia i standardy w tym przedmiocie. NATO jako instytucja współpracy polityczno-militarnej – sojusz państw demokratycznych – przyjął wskazania ONZ i uczynił z nich

¹⁷⁰ P. Sztompka, *Socjologia zmian społecznych*, Znak, Kraków 2005, s. 139.

¹⁷¹ United Nations, Security Council, *Resolution 1325 (2000)*, *Adopted by the Security Council at its 4213th meeting, on 31 October 2000*, S/RES/1325 (2000), https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/SC_ResolutionWomenPeaceSecurity_SRES1325%282000%29%28english_0.pdf, [dostęp: 26.07.2021].

istotny element organizacji i wytycznych dla państw członkowskich, w tym Polski, która od 1999 roku jest członkiem Sojuszu. Stanowiło to jednocześnie istotny czynnik wpływający na zmiany społeczno-kulturowe w tym zakresie w ramach przebiegającej od 1989 roku transformacji systemowej w Polsce.

Wykorzystane w opracowaniu metody i techniki badawcze opierają się głównie o analizę literatury przedmiotu oraz aktów prawnych i dokumentów źródłowych dotyczących transformacji systemowej, rozwoju SZ RP oraz współpracy międzynarodowej w ramach ONZ i NATO.

Motywacje kobiet do służby ojczyźnie

Silnie zakorzenione w społeczeństwie stereotypy płci narzucają kobietom wzorce postępowania i tym samym przypisują im zawody, jakie powinny wykonywać. Według stereotypowego myślenia wojsko jawi się jako środowisko męskiej dominacji¹⁷². Aczkolwiek kobiety dążą do przełamania tego stereotypu, ponieważ służba ojczyźnie od zawsze była dla nich ważna, czego dowodzi ich historyczny udział w powstaniach i wojnach. Ponadto, zmiany społeczne i postępujący feminizm sprawia, że zatrudnienie w wojsku jest atrakcyjne dla kobiet.

Wśród powodów, dla których kobiety decydują się założyć mundur możemy wymienić: patriotyzm, zainteresowania militarne, tradycje rodzinne związane z wojskiem, feminizm, kwestie materialne jak zadowalające wynagrodzenie¹⁷³, prestiż zawodu żołnierza¹⁷⁴, pewność pracy, szansa sprawdzenia się w trudnych sytuacjach, możliwość rozwoju i szkoleń oferowanych w wojsku¹⁷⁵.

W związku z tym, kobiety posiadają wiele motywacji do służby i zdecydowanie nie wybierają wojska przypadkowo, bowiem są to ich świadome decyzje¹⁷⁶. Dowodem na ich determinację do służby jest fakt, że z roku na rok odnotowujemy wzrost liczby kobiet służących

¹⁷² B. Drapikowska, „Ewolucja roli kobiety w obronności kraju”, [w:] E. Waśko-Owsiejczuk (red.), *Kobiety w polskich służbach mundurowych. Role, zadania i wyzwania*, Warszawa 2018, s. 31.

¹⁷³ E. Wolska-Liśkiewicz, *Dlaczego w polskiej armii nie ma kobiet-generałów?*, Bezpieczeństwo. Teoria i Praktyka, nr 2, 2015, s. 50.

¹⁷⁴ J. Maciejewski, „Socjograficzna sylwetka kobiety-żołnierza w Wojsku Polskim na początku XXI wieku”, [w:] A. Skrabacz (red.), *Służba kobiet w formacjach mundurowych w XXI wieku*, Ministerstwo Obrony Narodowej. Centralna Biblioteka Wojskowa im. Marszałka Józefa Piłsudskiego, Warszawa 2008, s. 65.

¹⁷⁵ M. Piotrowska-Trybull, *Problematyka aspiracji zawodowych kobiet żołnierzy w kontekście sprawnej realizacji zadań*, „Zeszyty Naukowe AON” 2016, nr 2, s. 80.

¹⁷⁶ A. Odrowąż-Coates, A. Perkowska-Klejman, *Kobiety przestworzy. Refleksyjność biograficzna kobiet służących w Siłach Powietrznych Polski i Wielkiej Brytanii*, Warszawa 2016, s. 143.

w Siłach Zbrojnych RP¹⁷⁷. Należy podkreślić, że przystąpienie Polski do NATO nie narzuciło kobietom służby, ponieważ jest ona dobrowolna, natomiast dało im sposobność do umacniania swojego patriotyzmu i realizacji swoich marzeń oraz pasji.

Akcesja Polski do Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego jako szansa dla rozwoju służby kobiet w Siłach Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej

W 1988 roku kobiety zyskały możliwość służby w korpusie medycznym¹⁷⁸. Z tego tytułu rekrutowano do służby kobiety po studiach cywilnych i były to głównie takie zawody jak: farmaceuta, lekarz czy psycholog¹⁷⁹. W tamtym okresie udział kobiet w wojsku wynosił zaledwie 0,30 %¹⁸⁰. Dopiero na przełomie XX i XXI wieku rozpoczął się proces rozwoju służby kobiet w Siłach Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w pełnym wymiarze¹⁸¹. Stało się to za sprawą akcesji Polski do Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego w 1999 roku, ponieważ członkostwo w Sojuszu zapoczątkowało szereg przeobrażeń systemowych w SZ RP¹⁸².

Polska przystępując do NATO musiała dostosować się do standardów organizacji. Wobec tego zobowiązała się również do zwiększenia liczby kobiet w SZ RP oraz na misjach zagranicznych, a także do umożliwienia kobietom dostępu do szerszego zakresu stanowisk, w tym na szczeblach dowodzenia¹⁸³. Wówczas bramy szkół i akademii wojskowych zostały otwarte dla kobiet i od tego momentu mają możliwość kształcenia się i zdobywania specjalności wojskowych wraz z mężczyznami¹⁸⁴.

177 Polskieradio24.pl, *W polskiej armii służy już ponad 8 tys. kobiet. To wzrost o prawie 100 proc.*, <https://www.polskieradio24.pl/5/1222/Artykul/2692863,W-polskiej-armii-sluzy-juz-ponad-8-tys-kobiet-To-wzrost-o-prawie-100-proc>, [dostęp: 20.05.2021].

178 B. Drapikowska, *op. cit.*, s. 42.

179 M. Palczewska, B. Drapikowska, *Służba wojskowa kobiet wyzwaniem dla Sił Zbrojnych RP*, *Obronność – Zeszyty Naukowe Wydziału Zarządzania i Dowodzenia Akademii Sztuki Wojennej*, nr. 3, 2014, s. 98.

180 *Ibidem*, s. 98.

181 B. Szubińska, „Kobiety w wojsku - role, zadania i wyzwania”, [w:] E. Waśko-Owsiejczuk (red.), *Kobiety w polskich służbach mundurowych. Role, zadania i wyzwania*, Warszawa 2018, s. 318.

182 T. Rotter, *Służba zawodowa kobiet w Wojsku Polskim (problemy psychologiczne)*, *Bezpieczeństwo. Teoria i Praktyka*, nr 4, 2012, s. 87.

183 Gov.pl, *Służba wojskowa kobiet w Siłach Zbrojnych RP wczoraj i dziś*, <https://www.gov.pl/web/obrona-narodowa/sluzba-wojskowa-kobiet-w-silach-zbrojnych-rp-wczoraj-i-dzis>, [dostęp: 10.07.2021].

184 B. Szubińska, *op. cit.*, s. 318.

Wpływ rezolucji Rady Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych nr 1325 *Kobiety, pokój i bezpieczeństwo* na zmianę postrzegania roli kobiet w procesie budowania pokoju i bezpieczeństwa

Dodatkowo, w 2000 roku rola kobiet dla utrzymania pokoju i bezpieczeństwa na świecie została podkreślona na forum Organizacji Narodów Zjednoczonych. Jako organizacja powszechna, która skupia większość państw świata i działa w takich obszarach jak prawa człowieka (w tym zagadnienia dotyczące stricte kobiet) wskazała na niedocenione do tej pory istotne funkcje, jakie kobiety mogą odgrywać w konfliktach zbrojnych.

W tym kontekście dokumentem międzynarodowym podkreślającym znaczenie kobiet w procesie budowania pokoju i bezpieczeństwa jest rezolucja Rady Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych (RB ONZ) nr 1325 *Kobiety, pokój i bezpieczeństwo*¹⁸⁵. 31 października 2000 roku miało miejsce przyjęcie tejże rezolucji, które wiązało się ze zmianą postrzegania roli kobiet m.in. w trakcie trwania wojny¹⁸⁶.

Rezolucja jest przełomowym dokumentem, który zmienił koncepcje bezpieczeństwa, tym samym uwzględniając kwestię praw kobiet w tym obszarze oraz rozpoczął transformację¹⁸⁷. W myśl przedmiotowej rezolucji, podkreślono potrzebę udziału kobiet w działaniach na rzecz zapewnienia bezpieczeństwa i pokoju¹⁸⁸. Uznano w niej, że kobiety i dzieci stanowią grupę najbardziej narażoną na oddziaływanie negatywnych skutków trwających konfliktów zbrojnych¹⁸⁹. Dlatego też należy im się szczególna ochrona przed przemocą seksualną, która jest stosowana zwłaszcza w trakcie konfliktów zbrojnych¹⁹⁰. Ponadto, uważa się, że konflikt ma płęć i według tego założenia kobiety odrywają więcej ról w trakcie jego trwania, a tym samym to, w jaki sposób doświadczają wojnę może stanowić podstawę dla budowania pokoju¹⁹¹.

Kobiety przyczyniają się do poprawy efektywności misji oraz swoim udziałem wzmacniają przestrzeganie praw człowieka¹⁹². Ich udział staje się doceniony za sprawą specjalnych zadań,

¹⁸⁵ C. Hutchinson, *Trwałość i siła rezolucji nr 1325*, <https://www.nato.int/docu/review/pl/articles/2018/11/09/trwalosc-i-sila-rezolucji-nr-1325/index.html>, [dostęp: 23.05.2021].

¹⁸⁶ *Ibidem*.

¹⁸⁷ *Ibidem*.

¹⁸⁸ *Ibidem*.

¹⁸⁹ B. Szubińska, *Kobiety - pokój - bezpieczeństwo*, Departament Wychowania i Promocji Obronności Rada ds. Kobiet w SZ RP, Warszawa 2011, s. 59.

¹⁹⁰ S. V. Holen, L. Vermeij, *Zwalczanie przemocy seksualnej związanej z konfliktami*, <https://www.nato.int/docu/review/pl/articles/2017/10/26/zwalczanie-przemocy-seksualnej-zwiazanej-z-konfliktami/index.html>, [dostęp: 20.05.2021].

¹⁹¹ C. Hutchinson, *op. cit.*, [dostęp: 23.05.2021].

¹⁹² B. Szubińska, *Udział polskich kobiet w misjach pokojowych i stabilizacyjnych*, Bezpieczeństwo. Obronność. Socjologia, nr 2, 2014, s. 29.

które jako kobiety mogą wykonywać. Przykładowo zajmują się kontrolowaniem byłych bojowniczek czy budowaniem sieci wywiadowczej¹⁹³. Co więcej, mogą prowadzić przeszukiwania kobiet i udzielać pomocy pokrzywdzonym w wyniku napaści seksualnych¹⁹⁴. Faktem jest, że nieodłącznym elementem konfliktów zbrojnych jest częste występowanie przemocy seksualnej, a przy tym wszelkiego rodzaju pogwałcenie praw człowieka¹⁹⁵.

Wobec tego, NATO jako sojusz polityczno-wojskowy, obejmujący jednocześnie członków ONZ zajmuje się realizacją założeń rezolucji prowadząc w tym zakresie odpowiednią politykę¹⁹⁶. Sojusz nawołuje swoich sygnatariuszy do zwiększenia „reprezentacyjności kobiet na wszystkich szczeblach podejmowania decyzji przyczyniając się do zapobiegania, zarządzania i rozwiązywania konfliktów. Dąży do rozszerzenia roli kobiet w działaniach operacyjnych i popiera włączenie perspektywy płci w operacjach pokojowych”¹⁹⁷. Kobiety tym samym mają być aktywnymi działaczkami na rzecz pokoju i bezpieczeństwa¹⁹⁸. Agenda *Kobiety, pokój i bezpieczeństwo*, która liczy już ponad 20 lat nadal ma znaczenie, jest coraz ważniejsza, a jej założenia powinny być wdrażane w kontekście wszystkich konfliktów trwających obecnie na świecie¹⁹⁹.

Komitet NATO ds. Równości Płci w swoich założeniach zajmuje się realizacją rezolucji nr 1325, a w szczególności wdrażaniem zagadnienia równości płci do wszystkich działań wojskowych NATO i państw członkowskich²⁰⁰. NATO koncentruje swoje działania na wspieraniu państw członkowskich w zwiększaniu reprezentatywności kobiet w narodowych armiach oraz promowaniu ich znaczenia w operacjach i misjach, których jest inicjatorem²⁰¹. W konsekwencji tego, Polska jako członek zarówno NATO jak i ONZ zobowiązana jest do realizacji agendy nr 1325.

Liczba kobiet w Siłach Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej na przestrzeni lat

Po dwóch latach od przystąpienia do Sojuszu Północnoatlantyckiego w szeregach Sił Zbrojnych RP służyły zaledwie 303 kobiety²⁰². Mimo trudnych początków, systematycznie coraz

¹⁹³ B. Szubińska, *op. cit.*, s. 324.

¹⁹⁴ *Ibidem*, s. 324.

¹⁹⁵ A. Domagała, „Przemoc seksualna w konfliktach zbrojnych”, [w:] A. Florczak, A. Lisowska (red.), *Organizacje międzynarodowe w działaniu*, Wrocław 2014, s. 278.

¹⁹⁶ Nato.int, *Women, Peace and Security*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_91091.htm?selectedLocale=en, [dostęp: 24.05.2021].

¹⁹⁷ B. Szubińska, *op. cit.*, s. 59.

¹⁹⁸ C. Hutchinson, *op. cit.*, [dostęp: 23.05.2021].

¹⁹⁹ *Ibidem*.

²⁰⁰ B. Szubińska, *op. cit.*, s. 68.

²⁰¹ C. Hutchinson, *op. cit.*, [dostęp: 23.05.2021].

²⁰² B. Drapikowska, *Militarna partycypacja kobiet w Siłach Zbrojnych RP*, Zeszyty Naukowe, nr 2, 2013, s. 170.

więcej pań wstępowało w szeregi Wojska Polskiego (WP). Od 1999 roku obserwujemy progresywny proces zasilania polskiej armii kobiecym składem. Wzrost liczby kobiet w SZ RP wiązał się między innymi ze zmianami w nich wprowadzanymi. Okres po 2003 roku był decydującym momentem dla rozwoju służby kobiet, ponieważ wówczas pierwsze kobiety ukończyły szkoły wojskowe, wobec tego stopniowo przybywało ich w wojsku²⁰³. Co więcej, uregulowanie prawne kwestii macierzyństwa kobiet również wpłynęło pozytywnie na pojawienie się nowych kandydatek do służby²⁰⁴. W 2007 roku odsetek liczby kobiet w wojsku po raz pierwszy przekroczył 1% i tym samym wraz z mężczyznami służyły 962 kobiety²⁰⁵.

Dodatkowo, rozpoczęta w tym samym roku profesjonalizacja wojska w rezultacie zwiększyła liczbę ochotniczek do służby ojczyźnie²⁰⁶. Profesjonalizacja SZ RP wiązała się z utworzeniem Narodowych Sił Rezerwowych oraz rezygnacji z poboru, w efekcie czego kobietom otwarto bramę do korpusu szeregowych zawodowych²⁰⁷. W 2012 roku w wojsku służyły 2133 kobiety²⁰⁸. Natomiast w 2016 roku w armii było 4966 pań, których liczba w dwa lata wzrosła do 6678 kobiet (2018 rok)²⁰⁹.

Za sprawą *Krajowego Planu Działania na rzecz realizacji Agendy ONZ dotyczącej kobiet, pokoju i bezpieczeństwa na lata 2018-2021*, Polska wywiązuje się ze swoich obowiązków sojuszniczych²¹⁰. W pierwszych misjach zagranicznych polskie kobiety piastowały tylko funkcje medyczne²¹¹. Jednak stopniowo poszerza się zakres stanowisk, które kobiety mogą obejmować na misjach i wynika to między innymi z dostosowania się naszego państwa do standardów NATO oraz wdrażania rezolucji *Kobiety, pokój i bezpieczeństwo*. Statystycznie rocznie około 50 polskich kobiet-żołnierzy wyjeżdża na misje pokojowe i stabilizacyjne²¹². Z dostępnych danych wynika, że w 2021 roku Polski Kontyngent Wojskowy liczył w składzie 79 kobiet-żołnierzy²¹³. Dotychczas

²⁰³ M. Palczewska, B. Drapikowska, *op. cit.*, s. 98.

²⁰⁴ *Ibidem*, s. 99.

²⁰⁵ *Ibidem*, s. 170.

²⁰⁶ *Ibidem*, s. 99.

²⁰⁷ *Ibidem*, s. 99.

²⁰⁸ *Ibidem*, s. 99.

²⁰⁹ Wojsko-polskie.pl, *Międzynarodowy Dzień Kobiet*, <https://www.wojsko-polskie.pl/sgwp/articles/aktualnosci-w/2021-03-08k-miedzynarodowy-dzien-kobiet/>, [dostęp: 20.05.2021].

²¹⁰ Gov.pl, *Krajowy Plan Działania na rzecz realizacji Agendy ONZ*, <https://www.gov.pl/web/obrona-narodowa/krajowy-plan-dzialania-na-rzecz-realizacji-agendy-onz>, [dostęp: 15.05.2021].

²¹¹ A. Paczeński, „Udział kobiet w armii - konieczność czy feministyczne fanaberie?”, [w:] T. Kołodziejczyk, D. Kozerański, J. Maciejewski (red.), *Oficerowie grup dyspozycyjnych. Socjologiczna analiza procesu bezpieczeństwa narodowego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2008 s. 359.

²¹² A. Odrowąż-Coates, A. Perkowska-Klejman, *op. cit.*, s. 56.

²¹³ Wojsko-polskie.pl, *Międzynarodowy Dzień...*, *op. cit.*, [dostęp: 25.05.2021].

polskie kobiety brały udział w misjach ONZ w Czadzie, w Libanie, w Syrii, a pod dowództwem NATO w: Afganistanie, Kosowie, Bośni i Hercegowinie²¹⁴.

Obecnie udział kobiet w SZ RP prezentuje się najliczniej w korpusie szeregowych oraz podoficerów²¹⁵. Szkoły i akademie wojskowe oraz wyższe szkoły oficerskie i podoficerskie stanowią dla kobiet szansę na objęcie przez nie stanowisk dowódczych²¹⁶. Według stanu ewidencyjnego z dnia 31 stycznia 2021 roku w SZ RP służy blisko 8300 kobiet, które stanowią 7,5 % ogólnej liczby żołnierzy Wojska Polskiego²¹⁷. Dodatkowo liczba pań służących w Wojskach Obrony Terytorialnej (WOT) przekracza 4 tysiące, co stanowi 17,6% stanu osobowego WOT²¹⁸. Kobiety w SZ RP zajmują 317 stanowisk dowódczych²¹⁹. Nie zmienia to faktu, że polska armia porównywalnie do sygnatariuszy NATO, w swoich szeregach posiada niewielką liczbę kobiet²²⁰.

Średnia natowska (odsetek liczby kobiet w służbie czynnej) według raportu NATO dotyczącego równości płci z 2018 roku wynosi 11,3 %²²¹. Dla porównania w Polsce w 2018 roku było to 6,4 %²²². Według raportu czołowe miejsce zajmuje armia węgierska, w której wówczas kobiety stanowiły 19,9 %²²³. Warto przypomnieć, że Węgry wraz z Polską wstąpiły do NATO w 1999 roku. Następnie z największą liczbą kobiet w armii klasyfikuje się armia kanadyjska – 16,1 %, armia francuska – 15 %, armia niemiecka – 12% oraz armia litewska 12,1 %²²⁴.

Jednak to państwa skandynawskie królują w rankingu najbardziej postępowych państw, jeżeli mowa o służbie kobiet²²⁵. Przykładowo, Norwegia jako pierwszy kraj w Europie wprowadziła obowiązek stawienia się do wojska przez kobiety i rozpoczęło ich pobór²²⁶. W każdym państwie członkowskim Sojuszu odmiennie wygląda kwestia sprawowania służby przez kobiety, a zwłaszcza obejmowania przez nie stanowisk dowódczych. Polska jest teoretycznie państwem otwartym na udział kobiet w armii, ponieważ tak wynika z jej zobowiązań sojuszniczych. Niemniej jednak,

²¹⁴ B. Szubińska, *op. cit.*, s. 323.

²¹⁵ J. Zeidler, *Wojskowa służba kobiet*, <https://archiwum2019-bip.mon.gov.pl/przydatne-informacje/arttykul/sluzba-zawodowa/wojskowa-suzba-kobiet-10325478/>, [dostęp: 20.05.2021].

²¹⁶ *Ibidem*.

²¹⁷ Wojsko-polskie.pl, *Międzynarodowy Dzień*, *op. cit.*, [dostęp: 20.05.2021].

²¹⁸ *Ibidem*.

²¹⁹ *Ibidem*.

²²⁰ M. Palczewska, B. Drapikowska, *op. cit.*, s. 103.

²²¹ Polsatnews.pl, *Ile kobiet służy w polskiej armii?*, <https://www.polsatnews.pl/wiadomosc/2021-03-08/ile-kobiet-sluzy-w-polskiej-armii/>, [dostęp: 31.05.2021].

²²² *Ibidem*.

²²³ *Ibidem*.

²²⁴ *Ibidem*.

²²⁵ A. Odrowąż-Coates, A. Perkowska-Klejman, *op. cit.*, s. 52.

²²⁶ S. Skorstad, *Obowiązkowy pobór kobiet w Norwegii*, <https://wiadomosci.wp.pl/obowiazkowy-pobor-kobiet-w-norwegii-6035089705243777g>, [dostęp: 31.05.2021].

mentalność społeczeństwa nadal stanowi barierę dla pełnego rozwoju służby kobiet i sprawia, że kobiety są dyskryminowane w roli żołnierza²²⁷.

Regulacje prawne z zakresu służby kobiet

W celu umożliwienia kobietom służby w pełnym wymiarze, Polska wprowadzając zmiany systemowe w SZ RP związane z jej przystąpieniem do NATO, musiała uregulować prawnie kwestie kobiet w wojsku. Na wstępie należy podkreślić, że równość kobiety i mężczyzny wobec siebie określona została w najważniejszym polskim akcie prawnym, jakim jest *Konstytucja RP*²²⁸. Ponadto, zgodnie z *Konstytucją* kobieta i mężczyzna mają takie same prawo do kształcenia, awansów i zatrudnienia²²⁹. Co więcej, obu płciom przysługuje możliwość wolnego wyboru w kwestii zawodu i miejsca pracy²³⁰. Z konstytucyjnego prawa wynika także obowiązek obrony Ojczyzny przez obywatela polskiego²³¹. Zatem, prawo konstytucyjne nie ograniczało kobiet a wręcz przeciwnie, od początku traktowało o ich swobodzie w sprawie zatrudnienia.

Nie zmienia to faktu, że dopiero w 2007 roku po raz pierwszy miało miejsce wprowadzenie zapisów odnośnie kobiet do ustawy z dnia 11 września 2003 roku *o służbie wojskowej żołnierzy zawodowych*²³². Późna adaptacja Polski do standardów natowskich zapoczątkowała zmiany w istniejącym już akcie prawnym dotyczącym służby wojskowej. W głównej mierze to art. 65 tej ustawy stanowi bazę dla możliwości pełnienia przez kobietę jednocześnie obowiązków służbowych w wojsku oraz rodzicielskich²³³. Tym samym, nie wyklucza się kobiet ze służby ze względu na jej rolę społeczną, jaką jest bycie matką. Przykładowo kobieta w ciąży lub karmiąca piersią może pełnić obowiązki tylko do 40 godzin służby w tygodniu oraz jest zwolniona z pracy w nocy²³⁴. Ponadto, nie deleguje jej się poza miejsce pełnienia służby oraz zwolniona jest z zadań ciężkich, szkodliwych dla zdrowia i niebezpiecznych²³⁵. Co więcej, kobiety karmiące piersią mogą korzystać

²²⁷ A. Kabulska, *Rzecznik wziął udział w konferencji o prawach i problemach kobiet w wojsku*, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rzecznik-wzial-udzial-w-konferencji-o-prawach-i-problemach-kobiet-w-wojsku>, [dostęp: 20.07.2021].

²²⁸ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483 z późn. zm., art. 32.

²²⁹ *Ibidem*, art. 33 ust. 2.

²³⁰ *Ibidem*, art. 65 ust. 1.

²³¹ *Ibidem*, art. 85 ust. 1.

²³² Ustawa z dnia 24 sierpnia 2007 r. o zmianie ustawy o służbie wojskowej żołnierzy zawodowych oraz o zmianie niektórych innych ustaw, Dz.U. 2007 nr 176 poz. 1242.

²³³ Ustawa z dnia 11 września 2003 r. o służbie wojskowej żołnierzy zawodowych, Dz.U. 2003 nr 179 poz. 1750 z późn. zm., art. 65.

²³⁴ *Ibidem*, art. 65.

²³⁵ *Ibidem*, art. 65.

z dwóch półgodzinnych przerw na karmienie²³⁶. Jeżeli natomiast chodzi o sprawdziany sprawności fizycznej to kobiety ciężarne i karmiące piersią są zwolnione z ich odbywania²³⁷.

Ciąża jest czynnikiem ograniczającym sprawowanie służby, jednak prawnie nie traktuje się jej jako ułomności ani choroby²³⁸. Pomimo tego, kandydatka spodziewająca się dziecka określana jest jako niezdolna do pełnienia służby²³⁹. Kolejnym wyjątkiem, który dotyczy kobiet ciężarnych jest zwolnienie ich z obowiązku noszenia munduru oraz oznak wojskowych w czasie wykonywania zadań służbowych za zgodą dowódcy jednostki wojskowej, do której przynależy²⁴⁰. Jeżeli natomiast mowa o umundurowaniu kobiet w wojsku, to istnieją różnice pomiędzy ich ubiorem a mężczyzn, które reguluje Rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 31 grudnia 2014 r.²⁴¹.

Rada do spraw Kobiet w Siłach Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej

Nowa organizacja SZ RP wynikająca z dołączenia Polski do grona państw członkowskich Sojuszu Północnoatlantyckiego i tym samym otwarcie się na wojskową służbę kobiet wymagało także kroku w kierunku ochrony ich praw człowieka, dlatego też pojawiła się potrzeba utworzenia organu zajmującego się sprawami kobiet w SZ RP. Tym samym na wzór Komitetu do spraw Kobiet w NATO (obecnie Komitet NATO ds. Równości Płci) w celu współpracy powstała Rada ds. Kobiet w Siłach Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej²⁴², która reprezentuje kobiety w kontaktach krajowych oraz międzynarodowych oraz jest organem doradczym kierownictwa resortu obrony

²³⁶ *Ibidem*, art. 65.

²³⁷ *Ibidem*, art. 50a ust. 3.

²³⁸ Załącznik Nr 1 wykaz chorób lub ułomności uwzględniany przy orzekaniu o zdolności do zawodowej służby wojskowej oraz do służby poza granicami państwa, a także o ograniczonej zdolności do pełnienia zawodowej służby wojskowej w poszczególnych rodzajach sił zbrojnych i rodzajach wojsk oraz na określonych stanowiskach służbowych do Rozporządzenia ministra obrony narodowej z dnia 30 grudnia 2016 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie orzekania o zdolności do zawodowej służby wojskowej oraz właściwości i trybu postępowania wojskowych komisji lekarskich w tych sprawach, Dz.U. 2017 poz. 163 z późn. zm., art. 88 pkt. 1.

²³⁹ S. Spurek, *Zasada równego traktowania w służbach mundurowych*, http://ptpa.org.pl/site/assets/files/publikacje/opinie/Opinia_Roza_zasada_rownego_traktowania_w_sluzbach_mundur_owych.pdf, s. 72, [dostęp: 13.03.2021].

²⁴⁰ Rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 15 stycznia 2015 r. w sprawie przypadków, w których żołnierze zawodowi i żołnierze pełniący służbę kandydacką są zwolnieni od obowiązku noszenia umundurowania i oznak wojskowych, Dz.U. 2015 poz. 134 z późn. zm., art. 3.

²⁴¹ Rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 31 grudnia 2014 r. w sprawie rodzajów, zestawów i wzorów oraz noszenia umundurowania i oznak wojskowych przez żołnierzy zawodowych i żołnierzy pełniących służbę kandydacką, Dz.U. 2015 poz. 173 z późn. zm.

²⁴² [Archiwum2019.mon.gov.pl](http://archiwum2019.mon.gov.pl), 15 lat Rady do spraw Kobiet w SZ RP, https://archiwum2019.mon.gov.pl/aktualnosci/artikel/najnowsze/2014-11-25-15-lat-rady-do-spraw-kobiet-w-sz-rp___/, [dostęp: 28.05.2021].

narodowej z zakresu służby zawodowej kobiet²⁴³. W skład Rady wchodzi Przewodnicząca Rady oraz dwie Wiceprzewodniczące Rady oraz członkinie Rady²⁴⁴. Członkinie Rady to przedstawicielki: Ministerstwa Obrony Narodowej, Wojsk Obrony Terytorialnej, Żandarmerii Wojskowej, Dowództw oraz uczelni wojskowych²⁴⁵.

Rada od początku swojej działalności wkłada starania w dążenie do ochrony kobiet zgodnie z Kodeksem Pracy oraz pracuje nad kształtowaniem zapisów prawnych z zakresu wojskowej służby kobiet oraz związanymi z rodzicielstwem²⁴⁶. Działania Rady ukierunkowane są na pracę nad dostosowaniem umundurowania dla kobiet oraz ich wkład obserwować można w pracach komisji nad zmianami norm sprawności fizycznej żołnierzy²⁴⁷. Rada zajmuje się również promowaniem służby kobiet w wojsku oraz prowadzeniem szkoleń w kierunku równouprawnienia²⁴⁸. Dlatego też do zadań Przewodniczącej Rady należy współpraca z Koordynatorem do Spraw Równego Traktowania w resorcie obrony narodowej²⁴⁹. Rada współpracuje również z Biurem NATO ds. Równości Płci w Brukseli oraz Komitetem NATO ds. Równości Płci (NCGP)²⁵⁰.

Rada współdziała także z Biurem ds. skarg wniosków i zażaleń w MON oraz z Pełnomocnikiem MON ds. równego traktowania, w związku z tym kobieta-żołnierz może zgłosić się do Rady w celu uzyskania pomocy, wsparcia odnośnie jej służby²⁵¹. Dzięki Radzie powstały zapisy, które określają sytuacje kobiet w ciąży oraz karmiących, a także dotyczące urlopów macierzyńskich i wychowawczych oraz małżeństw w przypadku pełnienia przez obojga małżonków służby zawodowej²⁵². Niezaprzeczalnie, to dzięki staraniom Rady do spraw Kobiet w Siłach Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej podstawowe kwestie związane ze służbą kobiet zostały uregulowane prawnie. Rada tym samym przyczyniła się do wzrostu liczby kobiet w wojsku.

²⁴³ B. Szubińska, „Rada ds. Kobiet w Siłach Zbrojnych RP - dokonania i perspektywy”, [w:] Rada ds. Kobiet w Siłach Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej, *Wojskowa służba kobiet a restrukturyzacja sił zbrojnych*, Agencja Wydawnicza ULMAK, Warszawa 2001, s. 52.

²⁴⁴ M. Czerwińska, *Rada ds. Kobiet w resorcie obrony narodowej*, <https://www.gov.pl/web/obrona-narodowa/rada-ds-kobiet-w-resorcie-obrony-narodowej>, [dostęp: 22.05.2021].

²⁴⁵ *Ibidem*.

²⁴⁶ *Ibidem*.

²⁴⁷ *Ibidem*.

²⁴⁸ *Ibidem*.

²⁴⁹ Decyzja nr 463/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 25 listopada 2014 r. w sprawie powołania koordynatora do spraw równego traktowania w resorcie obrony narodowej, Dz. Urz. MON 2014 poz. 375, pkt. 5.

²⁵⁰ Decyzja nr 258/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 10 sierpnia 2016 r. w sprawie utworzenia i funkcjonowania Rady Do Spraw Kobiet w resorcie obrony narodowej, Dz. Urz. MON 2016 poz. 145, art. 3.

²⁵¹ M. Czerwińska, *op. cit.*, [dostęp: 22.05.2021].

²⁵² B. Targońska, „Wojskowa służba kobiet”, [w:] E. Waśko-Owsiejczuk (red.), *op. cit.*, s. 281.

Podsumowanie

Przedstawione w opracowaniu problemy służby kobiet w siłach zbrojnych w Polsce w okresie wciąż trwającej transformacji systemowej, pokazują złożoność procesów międzynarodowych, politycznych, prawnych i społeczno-kulturowych w tym zakresie. Mimo rozpoczętych przemian na przełomie lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych dwudziestego wieku w kierunku demokratycznym i rozwoju społeczeństwa obywatelskiego, podstawowych kwestii w zakresie ochrony praw i równouprawnienia kobiet w związku z dostępem do służby wojskowej nie udało się uregulować aż do wstąpienia Polski do NATO. Wydarzenie to niewątpliwie przyspieszyło pewne przemiany w społecznej świadomości zbiorowej i otworzyło Siły Zbrojne RP na swobodny dostęp kobiet do służby. Nie wystarczyły jednak tylko zalecenia i wytyczne, zarówno ONZ jak i NATO w tym zakresie. Konieczne było rozbudowanie instytucji chroniących prawa kobiet w SZ RP, co poskutkowało dopiero niezbędnymi zmianami obowiązujących aktów prawnych w tym przedmiocie.

Analiza porównawcza procentowego udziału kobiet w armiach pozostałych państw członkowskich NATO również pokazała, że Polska w tym zakresie znacznie odbiega od państw o najwyższych wskaźnikach, a nawet od średniej dla całego Sojuszu (w 2018 roku prawie dwukrotnie mniejszy). Może to być wynikiem niedostatecznego lub zbyt wolnego procesu implementacji wytycznych NATO, jak również wiązać się z trudniejszymi do przezwyciężenia barierami w zakresie świadomości społecznej (m.in. wzorce poprzedniego systemu autorytarnego oraz patriarchalnego charakteru społeczeństwa). Niemniej jednak, akcesja Polski do NATO stanowiła niewątpliwie „kamień milowy” w tym zakresie, rozpoczynając proces otwarcia SZ RP dla służby kobiet, w zasadzie na równi z mężczyznami. Należy te procesy również postrzegać w szerszym kontekście jako akcelerator przemian społeczno-kulturowych i instytucjonalnych w ramach transformacji systemowej w Polsce, wraz z rozwojem demokratycznych wartości, jak również w kategoriach ochrony praw człowieka.

Bibliografia

1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483 z późn. zm.
2. Ustawa z dnia 11 września 2003 r. o służbie wojskowej żołnierzy zawodowych, Dz.U. 2003 nr 179 poz. 1750 z późn. zm.

3. Ustawa z dnia 24 sierpnia 2007 r. o zmianie ustawy o służbie wojskowej żołnierzy zawodowych oraz o zmianie niektórych innych ustaw, Dz.U. 2007, nr 176, poz. 1242.
4. Rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 31 grudnia 2014 r. w sprawie rodzajów, zestawów i wzorów oraz noszenia umundurowania i oznak wojskowych przez żołnierzy zawodowych i żołnierzy pełniących służbę kandydacką, Dz.U. 2015 poz. 173 z późn. zm.
5. Rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 15 stycznia 2015 r. w sprawie przypadków, w których żołnierze zawodowi i żołnierze pełniący służbę kandydacką są zwolnieni od obowiązku noszenia umundurowania i oznak wojskowych, Dz.U. 2015 poz. 134 z późn. zm.
6. Rozporządzenie ministra obrony narodowej z dnia 30 grudnia 2016 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie orzekania o zdolności do zawodowej służby wojskowej oraz właściwości i trybu postępowania wojskowych komisji lekarskich w tych sprawach, Dz.U. 2017 poz. 163.
7. Decyzja nr 463/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 25 listopada 2014 r. *w sprawie powołania koordynatora do spraw równego traktowania w resorcie obrony narodowej*, Dz.Urz. MON 2014 poz. 375.
8. Decyzja nr 258/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 10 sierpnia 2016 r. *w sprawie utworzenia i funkcjonowania Rady Do Spraw Kobiet w resorcie obrony narodowej*, Dz.Urz. MON 2016 poz. 145.
9. United Nations, Security Council, Resolution 1325 (2000), Adopted by the Security Council at its 4213th meeting, on 31 October 2000, S/RES/1325 (2000), https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/SC_ResolutionWomenPeaceSecurity_SRES1325%282000%29%28english_0.pdf.
10. Domagała A., „Przemoc seksualna w konfliktach zbrojnych”, [w:] A. Florczak, A. Lisowska (red.), *Organizacje międzynarodowe w działaniu*, OTO Agencja Reklamowa, Wrocław 2014.
11. Drapikowska B., „Ewolucja roli kobiety w obronności kraju”, [w:] E. Waśko-Owsiejczuk (red.), *Kobiety w polskich służbach mundurowych. Role, zadania i wyzwania*, Oficyna Wydawnicza ASPRA, Warszawa 2018.
12. Drapikowska B., *Militarna partycypacja kobiet w Siłach Zbrojnych RP*, Zeszyty Naukowe, nr 2, 2013.
13. Maciejewski J., „Socjograficzna sylwetka kobiety-żołnierza w Wojsku Polskim na początku XXI wieku”, [w:] A. Skrabacz (red.), *Służba kobiet w formacjach mundurowych w XXI wieku*,

Ministerstwo Obrony Narodowej. Centralna Biblioteka Wojskowa im. Marszałka Józefa Piłsudskiego, Warszawa 2008.

14. Odrowąż-Coates A., Perkowska-Klejman A., *Kobiety przestworzy. Refleksyjność biograficzna kobiet służących w Siłach Powietrznych Polski i Wielkiej Brytanii*, Warszawa 2016.
15. Offe C., *Drogi transformacji. Doświadczenia wschodnioeuropejskie i wschodnioniemieckie*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa – Kraków 1999.
16. Offe C., „Kapitalizm wedle demokratycznego projektu?”, [w:] P. Śpiewak (red.), *Przyszłość demokracji. Wybór tekstów*, Warszawa 2005.
17. Paczeński A., „Udział kobiet w armii - konieczność czy feministyczne fanaberie?”, [w:] T. Kołodziejczyk, D. Kozerański, J. Maciejewski (red.), *Oficerowie grup dyspozycyjnych. Socjologiczna analiza procesu bezpieczeństwa narodowego*, Wrocław 2008.
18. Palczewska M., Drapikowska B., *Służba wojskowa kobiet wyzwaniem dla Sił Zbrojnych RP*, Obronność – Zeszyty Naukowe Wydziału Zarządzania i Dowodzenia Akademii Sztuki Wojennej, nr 3, 2014.
19. Piotrowska-Trybull M., *Problematyka aspiracji zawodowych kobiet żołnierzy w kontekście sprawnej realizacji zadań*, Zeszyty Naukowe AON, nr 2, 2016.
20. Rotter T., *Służba zawodowa kobiet w Wojsku Polskim (problemy psychologiczne)*, Bezpieczeństwo. Teoria i Praktyka, nr 4, 2012.
21. Swoboda P., *Wywiad i kontrwywiad w Polsce w procesie przemian systemowych (1989 – 2007)*, Kraków 2016.
22. Szubińska B., *Kobiety - pokój - bezpieczeństwo*, Departament Wychowania i Promocji Obronności Rada ds. Kobiet w SZ RP, Warszawa 2011.
23. Szubińska B., „Kobiety w wojsku - role, zadania i wyzwania”, [w:] E. Waśko-Owsiejczuk (red.), *Kobiety w polskich służbach mundurowych. Role, zadania i wyzwania*, Warszawa 2018.
24. Szubińska B., „Rada ds. Kobiet w Siłach Zbrojnych RP - dokonania i perspektywy”, [w:] Rada ds. Kobiet w Siłach Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej, *Wojskowa służba kobiet a restrukturyzacja sił zbrojnych*, Warszawa 2001.
25. Szubińska B., *Udział polskich kobiet w misjach pokojowych i stabilizacyjnych*, Bezpieczeństwo. Obronność. Socjologia, nr 2, 2014.
26. Sztompka P., *Socjologia zmian społecznych*, Kraków 2005.
27. Targońska B., „Wojskowa służba kobiet”, [w:] E. Waśko-Owsiejczuk (red.), *Kobiety w polskich służbach mundurowych. Role, zadania i wyzwania*, Warszawa 2018.

28. Wolska-Liśkiewicz E., *Dlaczego w polskiej armii nie ma kobiet-generałów?*, Bezpieczeństwo. Teoria i Praktyka, nr 2, 2015.
29. Archiwum2019.mon.gov.pl, *15 lat Rady do spraw Kobiet w SZ RP*, https://archiwum2019.mon.gov.pl/aktualnosci/arttykul/najnowsze/2014-11-25-15-lat-rady-do-spraw-kobiet-w-sz-rp___/.
30. Czerwińska M., *Rada ds. Kobiet w resorcie obrony narodowej*, <https://www.gov.pl/web/obrona-narodowa/rada-ds-kobiet-w-resorcie-obrony-narodowej>.
31. Gov.pl, *Krajowy Plan Działania na rzecz realizacji Agendy ONZ*, <https://www.gov.pl/web/obrona-narodowa/krajowy-plan-dzialania-na-rzecz-realizacji-agendy-onz>.
32. Gov.pl, *Służba wojskowa kobiet w Siłach Zbrojnych RP wczoraj i dziś*, <https://www.gov.pl/web/obrona-narodowa/sluzba-wojskowa-kobiet-w-silach-zbrojnych-rp-wczoraj-i-dzis>.
33. Holen S. V., Vermeij L., *Zwalczanie przemocy seksualnej związanej z konfliktami*, <https://www.nato.int/docu/review/pl/articles/2017/10/26/zwalczanie-przemocy-seksualnej-zwiazanej-z-konfliktami/index.html>.
34. Hutchinson C., *Trwałość i siła rezolucji nr 1325*, <https://www.nato.int/docu/review/pl/articles/2018/11/09/trwalosc-i-sila-rezolucji-nr-1325/index.html>.
35. Kabulska A., *Rzecznik wziął udział w konferencji o prawach i problemach kobiet w wojsku*, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rzecznik-wzial-udzial-w-konferencji-o-prawach-i-problemach-kobiet-w-wojsku>.
36. Nato.int, *Women, Peace and Security*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_91091.htm?selectedLocale=en.
37. Polsatnews.pl, *Ile kobiet służy w polskiej armii?*, <https://www.polsatnews.pl/wiadomosc/2021-03-08/ile-kobiet-sluz-y-w-polskiej-armii/>.
38. Polskieradio24.pl, *W polskiej armii służy już ponad 8 tys. kobiet. To wzrost o prawie 100 proc.*, <https://www.polskieradio24.pl/5/1222/Artykul/2692863,W-polskiej-armii-sluz-y-juz-ponad-8-tys-kobiet-To-wzrost-o-prawie-100-proc>.
39. Skorstad S., *Obowiązkowy pobór kobiet w Norwegii*, <https://wiadomosci.wp.pl/obowiazkowy-pobor-kobiet-w-norwegii-6035089705243777g>.

40. Spurek S., *Zasada równego traktowania w służbach mundurowych*, http://ptpa.org.pl/site/assets/files/publikacje/opinie/Opinia_Roza_zasada_rownego_traktowania_w_sluzbach_mundurowych.pdf.
41. Wojsko-polskie.pl, *Międzynarodowy Dzień Kobiet*, <https://www.wojsko-polskie.pl/sgwp/articles/aktualnosci-w/2021-03-08k-miedzynarodowy-dzien-kobiet/>.
42. Zeidler J., *Wojskowa służba kobiet*, https://archiwum2019-bip.mon.gov.pl/przydatne-informacje/arttykul/sluzba_zawodowa/wojskowa-suzba-kobiet-10325478/.

Abstract: The main aim of the article is to point out the women's role in the peace and security building. Since Poland joined NATO, women got the opportunity to serve in the military under the same conditions as men. In 1999, a number of changes was initiated in The Armed Forces of the Republic of Poland. The changes concerned, among others, regulations with reference to women military service.

As the result of the stereotypical women's perception in the military service, the women's council was created in The Armed Forces of the Republic of Poland. The role of the council is to stand up for the women's equality as well as to prevent gender-based discrimination. Moreover, the council cooperates with NATO Committee on Gender Perspectives so as to ensure the legal protection for the women-soldiers internationally.

In order to underline the significant women's position in the military service, the United Nations Security Council resolution 12325 was adopted in 2000. Therefore, Poland as a member of NATO prioritized the Agenda implementation so as to increase the number of women in the activities in favour of peace and world security. The women's participation in peace-keeping and stabilization missions impacts their effectiveness. Women contribute to armed violence conflict reduction.

Key words: female soldier, The Armed Forces of the Republic of Poland, The North Atlantic Treaty Organization (NATO), system changes, women military service, Allinace, The women's Council in the Armed Forces of the Republic of Poland, The United Nations, The United Nations Security Council Resolution 1325 on Women, peace, security; peace, security, system transformation;

Paulina Zyzak

Absolwentka dwóch kierunków Uniwersytetu Pedagogicznego im. KEN w Krakowie: Etyki – mediacji i negocjacji oraz Bezpieczeństwa państwa. Studentka Stosunków międzynarodowych. Uczestniczka programu Legii Akademickiej MON.

Piotr Swoboda

Doktor nauk o polityce (specjalność: bezpieczeństwo państwa). Adiunkt w Katedrze Bezpieczeństwa Wewnętrznego Instytutu Nauk o Bezpieczeństwie Uniwersytetu Pedagogicznego im. KEN w Krakowie. Autor monografii poświęconej polskim służbom wywiadu i kontrwywiadu oraz kilkunastu rozdziałów w monografiach lub artykułów naukowych w zakresie bezpieczeństwa. Zainteresowania naukowe obejmują problematykę transformacji systemowej w Polsce, bezpieczeństwa państwa, bezpieczeństwa międzynarodowego, bezpieczeństwa informacji, zarządzania kryzysowego i współczesnego terroryzmu.

MOTYWACJA KOBIET DO PEŁNIENIA SŁUŻBY W PAŃSTWOWEJ STRAŻY POŻARNEJ

Abstrakt: Temat udziału kobiet w Państwowej Straży Pożarnej (PSP) nie jest często poruszany, co może być podyktowane faktem, że kobiety w tej służbie mundurowej stanowią zdecydowaną mniejszość. W świetle powyższego istotnym zagadnieniem staje się motywacja kobiet do pełnienia służby w PSP. Dlatego też, celem artykułu jest poznanie motywacji kobiet do podjęcia służby w PSP. Osiągnięcie przyjętego zamiaru wiązało się z rozwiązaniem problemu badawczego, sformułowanego w postaci pytania: jakie czynniki w największym stopniu motywują kobiety do podjęcia służby w PSP? Na podstawie analizy literatury przedmiotu wskazano takie czynniki motywujące jak: tradycje rodzinne, realizacja własnych marzeń, stabilne zatrudnienie, wcześniejsze kontakty ze środowiskiem strażackim, fakt, że zawód strażaka cieszy się dużym zaufaniem społecznym, wykonywanie satysfakcjonującej pracy. Pod uwagę wzięto również obawy oraz nadzieje towarzyszące kobietom przed podjęciem służby oraz reakcję ich bliskich na wiadomość o chęci podjęcia służby. Przeprowadzenie badań empirycznych metodą sondażu diagnostycznego, techniką ankiety przy wykorzystaniu narzędzia kwestionariusza ankiety dla kobiet pełniących służbę w PSP pozwoliło na wyciągnięcie wniosków, że najważniejszymi czynnikami motywującymi kobiety do pełnienia służby w PSP są chęć spełniania swoich marzeń oraz satysfakcja z wykonywanej pracy. Istotnym czynnikiem okazały się też wcześniejsze kontakty ze środowiskiem strażackim.

Słowa kluczowe: Państwowa Straż Pożarna, kobiety, motywacja

Wstęp

Państwowa Straż Pożarna (PSP) jest niewątpliwie jedną z najważniejszych służb mundurowych, której działalność ma bezpośredni wpływ na zapewnienie bezpieczeństwa obywatelom Polski. Strażacy nie tylko zdejmują koty z drzew czy gaszą pożary, ale również wykonują szereg innych czynności takich jak m.in. prowadzenie działań w czasie klęsk żywiołowych czy wykonywanie specjalistycznych czynności pomocniczych w czasie pełnienia

czynności przez inne służby²⁵³. PSP stanowi także trzon powstałego w 1995 roku Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego, którego celem działania jest „ratowanie życia, zdrowia, mienia lub środowiska, prognozowanie, rozpoznawanie i zwalczanie pożarów, klęsk żywiołowych lub innych miejscowych zagrożeń”²⁵⁴.

W społeczeństwie nowoczesnym i postnowoczesnym nadal istnieje przekonanie, że jedynie mężczyzna posiada odpowiednie predyspozycje psychiczne i fizyczne do pełnienia służby w PSP. Dlatego też, zawód strażaka jest nadal zmaskulinizowany. Dane statystyczne pokazują, że PSP jest służbą mundurową charakteryzującą się najniższym procentowym udziałem kobiet. Co więcej, jeszcze mniejsza liczba kobiet pełni służbę w jednostkach ratowniczo-gaśniczych (JRG), na stanowiskach związanych z bezpośrednim udziałem w akcjach ratunkowych. Taki stan rzeczy determinuje istotność podejmowania wysiłków badawczych w przedmiocie udziału kobiet w PSP.

Zawód strażaka jest niewątpliwie zawodem niezwykle wymagającym, gdyż związany jest z ryzykiem wynikającym z bezpośredniego narażenia życia i zdrowia. W świetle powyższego, istotnym jest ustalenie, co motywuje kobiety do podjęcia tak wymagającej służby. Dlatego też, celem niniejszego artykułu było poznanie motywacji kobiet do podjęcia służby w PSP. Osiągnięcie przyjętego zamiaru wiąże się z rozwiązaniem problemu badawczego sformułowanego w postaci pytania: jakie czynniki w największym stopniu motywują kobiety do podjęcia służby w PSP? Osiągnięcie celu oraz odpowiedź na postawione pytanie możliwa jest dzięki zastosowaniu odpowiednich metod badawczych teoretycznych (analiza, synteza, abstrahowanie i wnioskowanie) jak i empirycznych (sondaż diagnostyczny).

Artykuł składa się z czterech zasadniczych części. W pierwszej części zaprezentowano założenia metodologiczne. W drugiej przedstawione zostały czynniki determinujące podjęcie przez kobiety próby dostania się do PSP. W trzeciej części przedstawiono reakcję najbliższej rodziny kobiet na wieść o podjęciu służby w PSP. Czwarta część dotyczy obaw i nadziei, jakie towarzyszyły kobietom przed podjęciem służby. Dywagacje zakończone zostały podsumowaniem treści poruszanych w poszczególnych częściach.

²⁵³ Podstawowe zadania Państwowej Straży Pożarnej wymienione zostały w art. 1 pkt 2 Ustawy z dnia 24 sierpnia 1991 roku o Państwowej Straży Pożarnej (Dz. U. 1991 Nr 88 poz. 400 z późn. zm.).

²⁵⁴ I. Piotrowska, „Rola Państwowej Straży Pożarnej w zarządzaniu kryzysowym”, [w:] B. Bębenek, G. Gadomska, A. Sęk, I. Żuchowski (red.), *Samorząd terytorialny w kształtowaniu bezpieczeństwa publicznego (II)*, Pułtusk 2019, s. 185.

Metodologia badań

PSP jest jedną z najlepiej wyspecjalizowanych służb mundurowych podległych ministrowi właściwemu ds. wewnętrznych i administracji. Działalność PSP ma bardzo duże znaczenie dla zapewnienia bezpieczeństwa wewnętrznego państwa. PSP charakteryzuje się najniższym procentowym udziałem kobiet w porównaniu z innymi służbami mundurowymi²⁵⁵. Z drugiej strony, rola kobiet we współczesnym świecie wzrasta, czego dowodem są ich osiągnięcia zarówno zawodowe, jak i naukowe. Kobiety zdobywają wyższe wykształcenie i pną się po szczeblach kariery. Ten trend nie mógł ominąć obszaru bezpieczeństwa, a co za tym idzie, udziału kobiet w służbach mundurowych, w tym w PSP. Za podstawowy czynnik determinujący udział kobiet w PSP przyjęto ich motywację. Dlatego też podjęto wysiłki badawcze w tym zakresie. W związku z tym założeniem postawiono sobie cel, którym było **poznanie motywacji kobiet do podjęcia służby w PSP**. Problem główny niniejszej pracy zawiera się w pytaniu: **Jakie czynniki w największym stopniu motywują kobiety do podjęcia służby w PSP?** W badaniach zastosowano metodę sondażu diagnostycznego, dzięki której uzyskano informacje na temat czynników motywujących kobiety do podjęcia służby w PSP. Techniką badawczą była ankieta, a narzędziem badawczym – autorski kwestionariusz ankiety, zwany *Kwestionariuszem ankiety dla kobiet – funkcjonariuszy Państwowej Straży Pożarnej*.

Badania zostały przeprowadzone wśród 30 kobiet – funkcjonariuszy PSP, z czego jedynie 10 służy w JRG. Choć grupa respondentek nie jest reprezentatywna, wskazane przez nie odpowiedzi niewątpliwie pokazują pewien trend i prawidłowości.

Czynniki motywujące podjęcie służby w PSP

Służba w Państwowej Straży Pożarnej, zwłaszcza w JRG związana jest z bezpośrednim narażaniem swojego życia. W licznych zestawieniach zawód strażaka wymieniany jest jako jeden z najbardziej niebezpiecznych²⁵⁶. Dlatego też wartym analizy jest fakt, że mimo to chętnych do służby, w tym kobiet, nie brakuje. Jakie są zatem czynniki motywujące kobiety do podjęcia służby w PSP?

²⁵⁵ Zob. *Raport na temat równego traktowania kobiet i mężczyzn w służbach mundurowych podległych Ministrowi Spraw Wewnętrznych lub przez niego nadzorowanych*, <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:oRGpBxTTczIJ:https://archiwum.mswia.gov.pl/download/1/19327/raportnatematrownegotraktowaniakobietimezczyznwsluzbachmundurowychpodleglychMini.pdf+%cd=10&hl=pl&ct=clnk&gl=pl&client=firefox-b-d>, [dostęp: 05.07.2021], s. 37.

²⁵⁶ Zob. np. <https://www.pulshr.pl/zarzadzanie/strazak-w-czolowce-niebezpiecznych-zawodow,53869.html> (11.05.2021); <https://www.pb.pl/10-najniebezpieczniejszych-zawodow-w-ameryce-603512> (11.05.2021); <https://www.gowork.pl/blog/niebezpieczna-praca-ranking/> (11.05.2021).

Według Michaela Armstronga „motywacja zajmuje się czynnikami wpływającymi na ludzi, by zachowywali się w określony sposób”²⁵⁷. Choć motywacja od wielu lat jest przedmiotem zainteresowania teorii i praktyki zarządzania, to samo zagadnienie przynależy do psychologii. Pochodzi od słowa motyw, który przez Andrzeja Lewickiego został zdefiniowany, jako „proces psychiczny, który wewnętrznie popycha nas do stawiania sobie celu i przyjęcia odpowiednich środków działania”²⁵⁸. Jak podaje słownik pedagogiczny, motywacją jest ogół motywów występujących aktualnie u danej jednostki.

Odnosząc się do motywacji kobiet do podjęcia służby w PSP, literatura przedmiotu pozwala wyróżnić takie czynniki jak: „tradycje rodzinne, realizowanie marzeń, kontakt ze środowiskiem strażackim, propozycja pracy wynikająca ze wcześniejszej współpracy, informacja od znajomych o wolnym etacie, zatrudnienie w firmie państwowej dającej stabilizację, zapewnione w szkole warunki utrzymania np.: wyżywienie, zakwaterowanie”²⁵⁹.

Pierwsze pytanie skierowane do respondentów było pytaniem otwartym i brzmiało: Co zmotywowało Panią do podjęcia służby w PSP? Proszę wypisać wszystkie czynniki. Jego celem było poznanie czynników motywujących kobiety do pełnienia służby w PSP bez sugerowania im odpowiedzi. Otrzymano następujące odpowiedzi:

- *Uwielbiam straż, od zawsze mnie to pasjonowało. Adrenalina, samochody, sprzęt;*
- *Interdyscyplinarne zadania;*
- *Realizacja marzeń;*
- *Służba w PSP była moim marzeniem od dziecka. Zaczęłam najpierw pracę jako cywil, bo dawało to stabilność zatrudnienia, a po czterech latach udało się zostać funkcjonariuszem;*
- *Zainteresowania, pasja, odpowiednie warunki pracy;*
- *Chęć pomagania innym;*
- *Współpraca w grupie;*
- *Chęć spełniania swoich wyznaczonych marzeń;*
- *Chęć pomocy innym, bezinteresowność służby, poczucie robienia czegoś dobrego;*
- *Chęć spełniania marzeń;*
- *Strażacy zawsze będą potrzebni, co daje pewność, że będę miała pracę;*
- *Stabilne zatrudnienie;*

257 M. Armstrong, *Zarządzanie zasobami ludzkimi*, przeł. A. Unterschuetz, Oficyna Ekonomiczna, Warszawa 2000, s. 106.

258 A. Lewicki, *Psychologia kliniczna*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Warszawa 1969, s. 89.

259 T. Tiszbierk, *Służba kobiet w strażach pożarnych* [w:] A. Skrabacz, *Służba kobiet w formacjach mundurowych w XXI wieku*, MON, Centralna Biblioteka Wojskowa, Warszawa 2008, s. 122 – 123.

- *Stabilność zatrudnienia, szanowany zawód, możliwość niesienia pomocy;*
- *Bycie członkiem OSP, chęć poznania straży „od środka”;*
- *Chęć sprawdzenia siebie;*
- *Stać się pracą;*
- *Chciałam spełnić moje marzenia;*
- *Straż była moim marzeniem od dzieciństwa;*
- *Służba daje mi możliwość rozwoju;*
- *Od zawsze interesowałam się strażą.*

Udzielone przez kobiety odpowiedzi można podzielić na 3 podstawowe kategorie: spełnianie marzeń, pasja i samorealizacja, aspekt ekonomiczny, wcześniejszy kontakt ze środowiskiem strażackim, co zostało przedstawione w tabeli 1.

Tabela 1. Czynniki motywujące kobiety do podjęcia służby w PSP podzielone na kategorie

Spełnianie marzeń, pasja i samorealizacja	Aspekt ekonomiczny	Wcześniejszy kontakt ze środowiskiem strażackim
– <i>Uwielbiam straż, od zawsze mnie to pasjonowało.</i> – <i>Adrenalina, samochody, sprzęt;</i> – <i>Interdyscyplinarne zadania;</i> – <i>Realizacja marzeń;</i> – <i>Służba w PSP była moim marzeniem od dziecka;</i> – <i>Zainteresowania, pasja,</i> – <i>Chęć pomagania innym;</i> – <i>Chęć spełniania swoich wyznaczonych marzeń;</i> – <i>Współpraca w grupie;</i>	– <i>Odpowiednie warunki pracy;</i> – <i>Stabilność zatrudnienia;</i> – <i>Stać się pracą;</i> – <i>Strażacy zawsze będą potrzebni, co daje pewność, że będę miała pracę;</i> – <i>Stabilne zatrudnienie.</i>	– <i>Zaczęłam najpierw pracę jako cywil, bo dawało to stabilność zatrudnienia, a po czterech latach udało się zostać funkcjonariuszem;</i> – <i>Bycie członkiem OSP, chęć poznania straży „od środka”;</i> – <i>Wcześniej działałam w OSP, więc to, że będę starała się dostać do PSP było czymś naturalnym.</i>

Spełnianie marzeń, pasja i samorealizacja	Aspekt ekonomiczny	Wcześniejszy kontakt ze środowiskiem strażackim
– <i>Chęć pomocy innym, bezinteresowność służby, poczucie robienia czegoś dobrego;</i> – <i>Chęć spełniania marzeń;</i> – <i>... szanowany zawód, możliwość niesienia pomocy;</i> – <i>Chęć sprawdzenia siebie;</i> – <i>Chciałam spełnić moje marzenia;</i> – <i>Straż byłam moim marzeniem od dzieciństwa;</i> – <i>Służba daje mi możliwość rozwoju;</i> – <i>Od zawsze interesowałam się strażą.</i>		

Źródło: opracowanie własne.

Kolejne pytanie zadane respondentom miało na celu sprawdzenie, w jakim stopniu czynniki wymienione na podstawie analizy literatury przedmiotu wpłynęły na ich decyzję o służbie w PSP i były to: tradycje rodzinne, realizacja własnych marzeń, stabilne zatrudnienie, wcześniejsze kontakty ze środowiskiem strażackim, fakt, że zawód strażaka cieszy się dużym zaufaniem społecznym, wykonywanie satysfakcjonującej pracy.

Z przeprowadzonych badań wynika, że tradycje rodzinne nie mają większego wpływu na decyzję kobiet o służbie w PSP. Ponad połowa respondentem potwierdziła, że tradycje rodzinne nie miały żadnego wpływu na ich decyzję. Osiem kobiet oceniło ten wpływ jako mały lub bardzo mały, natomiast sześć osób uznało wpływ tradycji rodzinnych za średni.

Spełnianie własnych marzeń ma bardzo duży lub duży wpływ na wybór zawodu strażaka, co potwierdziło aż 2/3 respondentek. Pozostałe osoby chęć spełniania własnych marzeń uznały za czynnik mający mały lub bardzo mały wpływ.

W przypadku czynnika motywacyjnego, jakim jest stabilne zatrudnienie, odpowiedzi rozłożyły się następująco: szesnaście pań uznało stabilne zatrudnienie za czynnik mający bardzo duży lub duży wpływ (przy czym aż czternaście osób wskazało duży wpływ), cztery osoby za czynnik mający średni wpływ, natomiast dziesięć uznało, że jest to czynnik niemający żadnego wpływu.

Innym czynnikiem motywacyjnym są również wcześniejszy kontakt ze środowiskiem strażackim. Osiemnaście Pań uznało ten czynnik za mający duży lub bardzo duży wpływ, po cztery osoby mający odpowiednio: średni, mały lub brak wpływu.

Zawód strażak cieszy się dużym prestiżem społecznym, czego dowodem są wyniki badań przeprowadzone przez Centrum Badania Opinii Publicznej (CBOP) z 2013 roku, których wynika, że 87% badanych oceniło zawód, jako cieszący się dużym poważaniem, Strażak to „zawód o dużej użyteczności, mogący jednoznacznie uosabiać ideę zaangażowanego i bezwarunkowego służenia społeczeństwu. Dodatkowym czynnikiem warunkującym tak duże uznanie dla tej profesji może być to, że – w odróżnieniu od innych służb, w których pracę wpisane jest osobiste ryzyko wynikające z bezpośredniego zagrożenia życia i zdrowia – strażacy i ich działania bardzo rzadko są przedmiotem krytycznych doniesień medialnych. Mówi się o nich na ogół dobrze lub bardzo dobrze”²⁶⁰. Dlatego też zasadnym było uznanie faktu, że zawód strażaka cieszy się dużym zaufaniem społecznym za czynnik motywujący kobiety do podjęcia służby w PSP. Czternaście kobiet uznało ten czynnik za mający duży lub bardzo duży wpływ, osiem osób za mający średni wpływ, sześć za mający mały lub bardzo mały wpływ oraz dwie osoby za nie mają wpływu na decyzję o podjęciu służby w PSP.

Ostatnim wziętym pod uwagę czynnikiem motywującym kobiety do pełnienia służby było wykonywanie satysfakcjonującej pracy. Za mający bardzo duży lub duży wpływ tego czynnika na decyzję o służbie w PSP opowiedziało się osiemnaście respondentek. Cztery uznały czynnik ten za mający średni wpływ, sześć za mający mały wpływ oraz dwie za czynnik niemający wpływu na taką decyzję.

²⁶⁰ Komunikat z badań BS/164/2013; *Prestiż zawodów*, Warszawa, listopad 2012, https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2013/K_164_13.PDF, [dostęp: 19.04.2021], s. 1.

Wyniki dotyczące oceny wpływu poszczególnych czynników przez respondentki zostały przedstawione w tabeli 2.

Tabela 2. Wpływ wybranych czynników na podjęcie decyzji o służbie w PSP w opinii badanych kobiet

Czynnik	Kategoria odpowiedzi					
	Brak wpływu	Bardzo mały wpływ	Mały wpływ	Średni wpływ	Duży wpływ	Bardzo duży wpływ
Tradycje rodzinne	16	4	4	6	0	0
Realizacja własnych marzeń	0	2	8	0	2	18
Stabilne zatrudnienie	0	0	10	4	2	14
Wcześniejsze kontakty ze środowiskiem strażackim	4	0	4	4	6	12
Fakt, że zawód strażaka cieszy się dużym zaufaniem społecznym	2	4	2	8	2	12
Wykonywanie satysfakcjonującej pracy	2	0	6	4	2	16

Zródło: opracowanie własne.

Wyniki badań przedstawione w powyżej tabeli pozwalają stwierdzić jednoznacznie, że tradycje rodzinne mają zdecydowanie najmniejszy wpływ na decyzję kobiet o pełnieniu służby w PSP. Najistotniejszym natomiast czynnikiem determinującym decyzję jest realizacja własnych marzeń. Istotnym determinantem okazało się również wykonywanie satysfakcjonującej pracy.

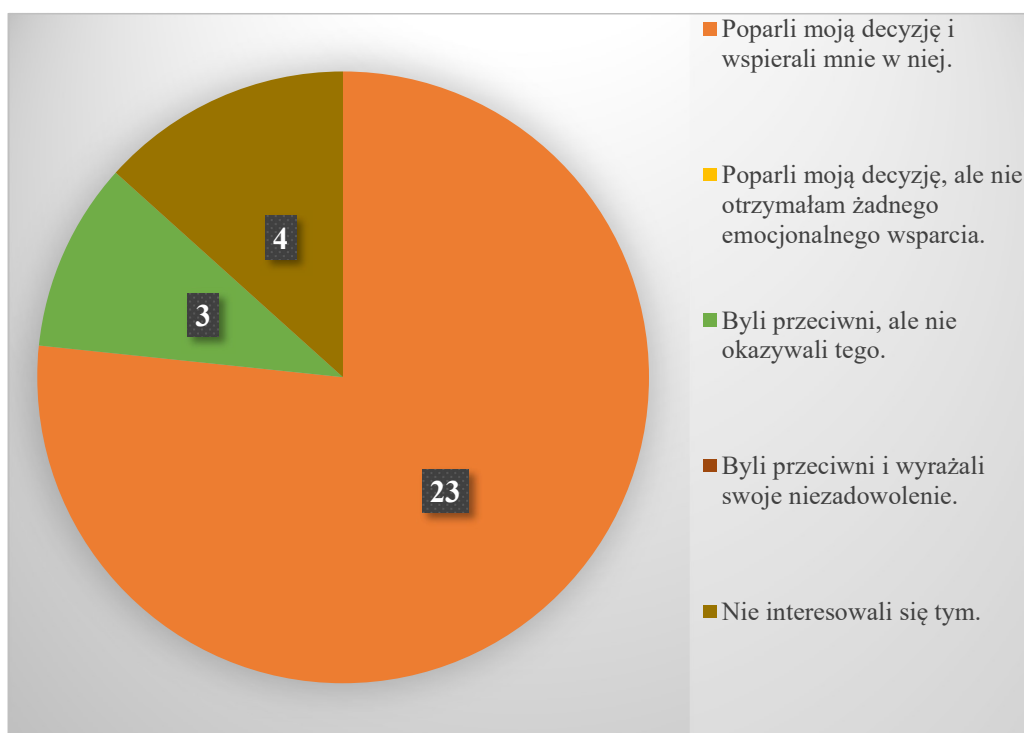
Służba w PSP a rodzina

Jak wskazuje Ilona Urych, „rodzina jest podstawową komórką organizmu społecznego, od jakości, której zależy nie tylko los jednostki, ale także wartość całych społeczeństw”²⁶¹. Wpływ rodziców może mieć duże znaczenie czy wyborze kierunku studiów czy zawodu przez dziecko. Jeżeli dana osoba założyła już własną rodzinę, wpływ na wybór określonej profesji może mieć partner życiowy. Dlatego też respondentki zostały zapytane o reakcję rodziców oraz partnera życiowego na wiadomość o chęci podjęcia służby w PSP.

²⁶¹ I. Urych, *Rodzina podstawą bezpieczeństwa na podstawie analizy wyników badań własnych*, Studia Warmińskie, Tom 55 (2018), s. 213.

Na ogół rodzice poparli decyzję swoich córek i wspierali je, co zadeklarowały dwadzieścia trzy respondentki. W przypadku trzech respondentek, rodzice byli przeciwni takiej decyzji, ale starali się tego nie okazywać. W przypadku czterech kolejnych par, rodzice nie interesowali się wyborem zawodu. Odpowiedzi udzielone przez respondentki zostały przedstawione na wykresie 1.

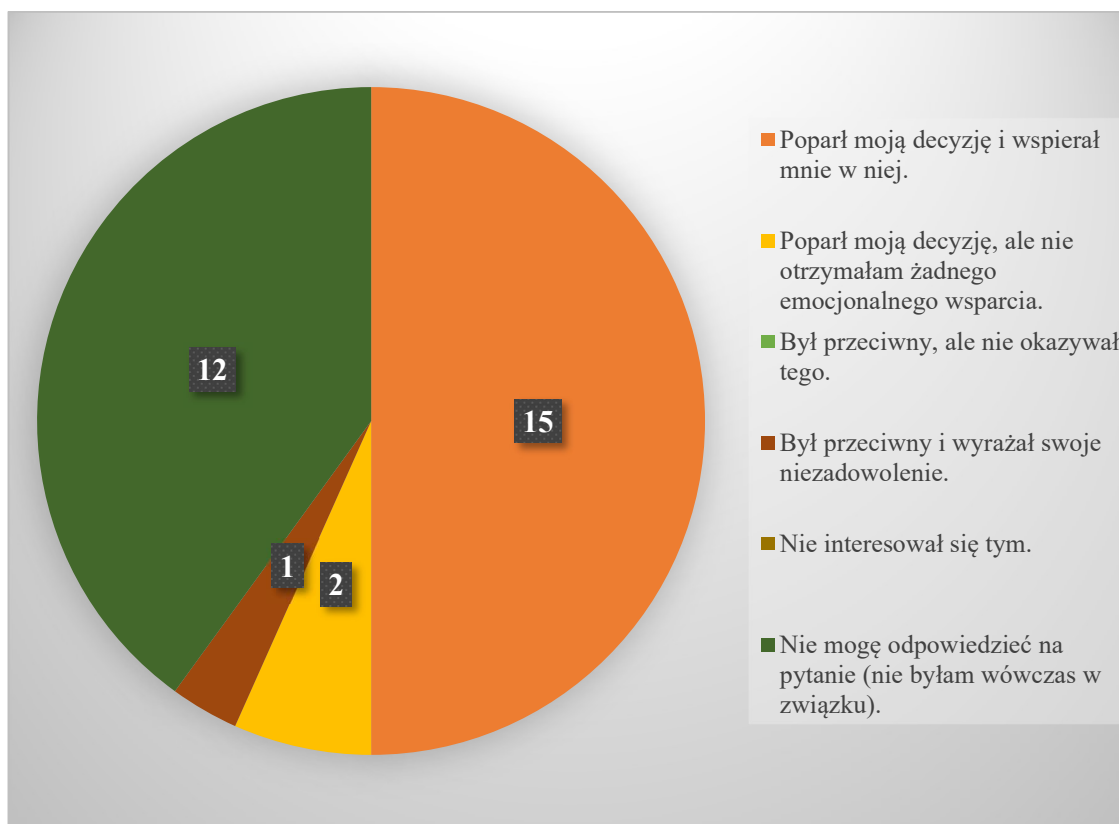
Wykres 1. Postawy rodziców respondentek na temat ich decyzji o służbie w PSP

Źródło: opracowanie własne.

Jeżeli chodzi o reakcję partnera życiowego/współmałżonka na decyzję o podjęciu służby w PSP, respondentki udzieliły następujących odpowiedzi: piętnaście zadeklarowało, że partner poparł ich decyzję i wspierał je, dwie osoby przyznały, że choć partner poparł ich decyzję, to nie otrzymały żadnego emocjonalnego wsparcia, jedna z kobiet przyznała, że partner nie tylko nie był przychylny jej decyzji, ale również wyrażał swoje zadowolenie. Pozostałe dwanaście respondentek nie odpowiedziało na to pytanie, gdyż podejmując decyzję o służbie w PSP nie były jeszcze w związku. Odpowiedzi udzielone przez respondentki zostały przedstawione na wykresie 2.

Wykres 2. Postawy partnerów życiowych respondentek na temat ich decyzji o służbie w PSP

Źródło: opracowanie własne.

Rodzina ma bardzo duży wpływ na decyzje podejmowane przez człowieka (zwłaszcza młodego człowieka). Jak wskazuje Anna Kargulowa, „(...) 86% młodych ludzi (...), czyli najwięcej korzysta z pomocy rodziców bądź samodzielnie dokonuje wyboru (zawodu – przyp. I.P.), lecz bierze pod uwagę zdanie bliskich”²⁶². Przedstawione powyżej wyniki badań jednoznacznie wskazują, że w większości przypadków rodzice popierają decyzję córek odnośnie wybranej ścieżki zawodowej i wspierają je w tej decyzji.

Jak wskazuje Monika Żak, „partner stanowi istotny element więzi rodzinnych i zawodowych każdego człowieka, ponieważ wpływa w istotny sposób na życie osobiste oraz zawodowe adeptów poszczególnych dziedzin zawodowych”²⁶³. Decyzja dotycząca wykonywanego

²⁶² A. Kargulowa, *O teorii i praktyce poradnictwa*, Wyd. PWN, Warszawa 2007, s. 98.

²⁶³ M. Żak, *Życie rodzinne w sferze zawodów wysokiego ryzyka (na przykładzie zawodu policjanta)*, Wyd. Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2015, s. 34.

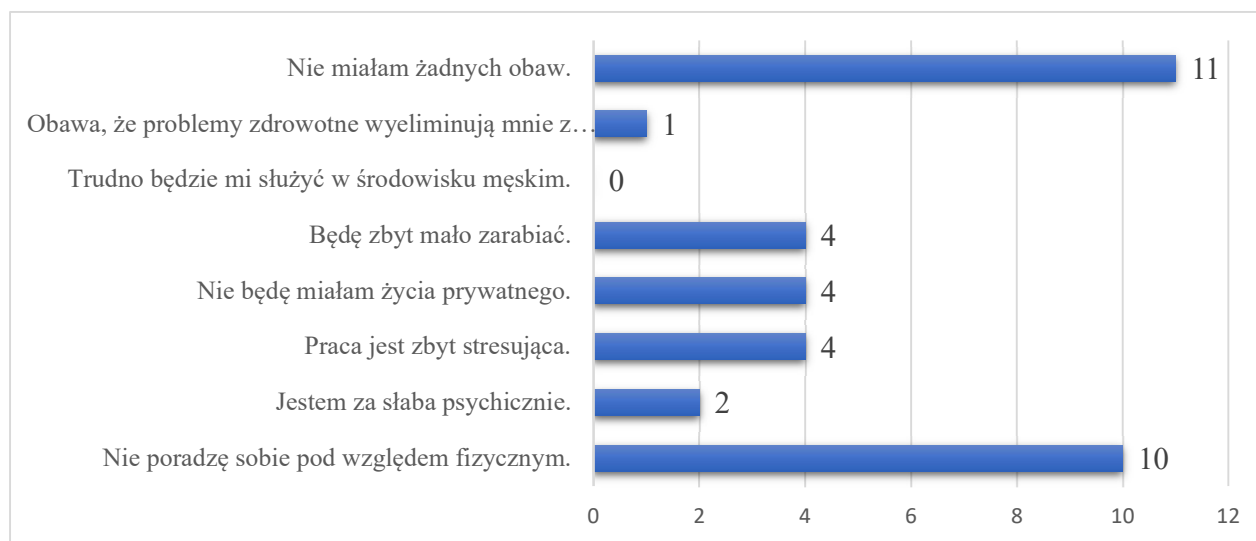
zawodu podejmowana jest w większości przypadków przed zawarciem związku małżeńskiego lub przed decyzją o wejściu w stały związek – w takiej sytuacji było 40% ankietowanych. W zdecydowanej większości przypadków, gdy respondentka miała już męża bądź partnera, jej decyzja o byciu strażakiem była przez niego popierana. Kobiety te deklarują również, że były w swojej decyzji wspierane przez partnerów.

Obawy i nadzieje przed podjęcie służby

Jak już wspomniano, strażak jest zdecydowanie zawodem zmaskulinizowanym, co potwierdza fakt, że służba w PSP charakteryzuje się najniższym udziałem kobiet w porównaniu z innymi służbami mundurowymi. Taki stan rzeczy może budzić u kobiet różnego rodzaju obawy odnośnie służby w PSP, ale również jest związany z różnymi nadziejami.

Okazuje się, że największa obawa, jaka towarzyszyła niektórym kobietom, związana była z uwarunkowaniami fizycznymi. Dziesięć kobiet zadeklarowało, że obawiało się czy poradzi sobie fizycznie. Niektóre z kobiet obawiały się, że jest to praca zbyt stresująca, że służąc w PSP nie będą miały życia prywatnego oraz że będą zbyt mało zarabiać. Jedna z respondentek obawiała się, że może zostać wyeliminowana ze służby ze względu na problemy zdrowotne. Co ciekawe, ani jedna z kobiet nie zaznaczyła odpowiedzi świadczącej o tym, że obawia się służby w środowisku typowo męskim. Warty uwagi jest fakt, że ponad 1/3 badanych kobiet nie miała żadnych obaw odnośnie służby w PSP. Odpowiedzi udzielone przez respondentki zostały przedstawione na wykresie 3.

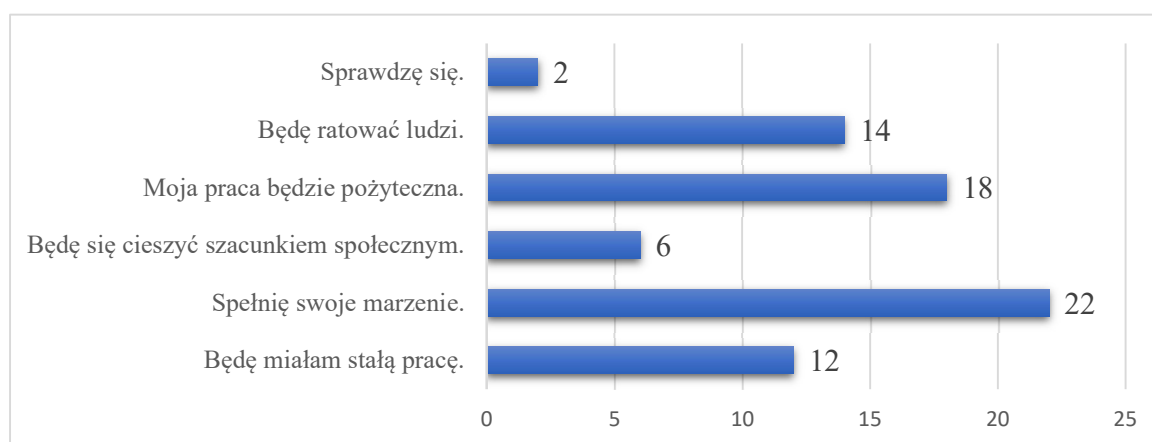
Wykres 3. Obawy respondentek związane z decyzją o służbie w PSP

Źródło: opracowanie własne.

Pytanie o największe nadzieje potwierdziło tylko, że spełnianie swoich marzeń jest największą motywacją dla kobiet pełniących służbę w PSP. Taką odpowiedź zaznaczyły dwadzieścia dwie respondentki. Innymi nadziejami związanymi ze służbą były: użyteczność wykonywanej pracy (osiemnaście osób), ratowanie ludzi (czternaście osób), stała praca (dwanaście osób), szacunek społeczny z powodu wykonywania zawodu (sześć osób) oraz fakt, że praca w PSP nie jest monotonna i daje możliwość sprawdzenia swoich możliwości (dwie osoby). Odpowiedzi udzielone przez respondentki zostały przedstawione na wykresie 4.

Wykres 4. Nadzieje respondentek związane z decyzją o służbie w PSP

Źródło: opracowanie własne.

Podsumowanie

Celem artykułu było poznanie motywacji kobiet do podjęcia służby w PSP. Realizacja przyjętego zamiaru wiązała się z rozwiązaniem problemu badawczego sformułowanego w postaci pytania: jakie czynniki w największym stopniu motywują kobiety do podjęcia służby w PSP?

Przeprowadzone badania pozwoliły na sformułowanie kilku istotnych wniosków. Po pierwsze czynnikiem, który ma największy wpływ na decyzję kobiet o służbie w PSP jest chęć spełniania własnych marzeń. Istotnym determinantem okazało się również wykonywanie satysfakcjonującej pracy.

Po drugie, najmniej istotnym czynnikiem mającym wpływ na decyzję kobiet o służbie w PSP są często podawane w literaturze przedmiotu tradycje rodzinne.

Po trzecie, opinia rodziców odnośnie wybranej ścieżki zawodowej i ścieżki kształcenia jest niewątpliwie istotnym czynnikiem determinującym decyzję kobiet o wstąpieniu do PSP. Rodzice

zazwyczaj popierają decyzję córek o służbie w PSP. Większość badanych kobiet zadeklarowała, że otrzymała wsparcie rodziców w podjętej decyzji.

Po czwarte, 40% badanych kobiet nie było w związku podejmując decyzję o służbie w PSP. Większość kobiet, która zadeklarowała, że podejmując decyzję o służbie miała męża lub stałego partnera przyznała, że ich decyzja została przez partnera poparta oraz były w tej decyzji wspierane.

Po piąte, 1/3 badanych osób zadeklarowała, że nie miała żadnych obaw związanych z podjęciem służby w PSP. Jeżeli obawy się pojawiły to dotyczyły w głównej mierze wątpliwości, co do sprawności fizycznej.

Bibliografia

1. Armstrong M., *Zarządzanie zasobami ludzkimi*, przeł. Unterschuetz A., Oficyna Ekonomiczna, Warszawa 2000.
2. <https://www.gowork.pl/blog/niebezpieczna-praca-ranking/>.
3. <https://www.pb.pl/10-najniebezpieczniejszych-zawodow-w-ameryce-603512>
4. <https://www.pulshr.pl/zarzadzanie/strazak-w-czolowce-niebezpiecznych-zawodow,53869.html>.
5. Kargulowa A., *O teorii i praktyce poradnictwa*, Wyd. PWN, Warszawa 2007.
6. Komunikat z badań BS/164/2013; *Prestiż zawodów*, Warszawa, listopad 2012 (https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2013/K_164_13.PDF).
7. Lewicki A., *Psychologia kliniczna*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Warszawa 1969.
8. Piotrowska I., „Rola Państwowej Straży Pożarnej w zarządzaniu kryzysowym”, [w:] B. Bębenek, G. Gadomska, A. Sęk, I. Żuchowski (red.), *Samorząd terytorialny w kształtowaniu bezpieczeństwa publicznego (II)*, Pułtusk 2019.
9. Raport na temat równego traktowania kobiet i mężczyzn w służbach mundurowych podległych Ministrowi Spraw Wewnętrznych lub przez niego nadzorowanych, <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:oRGpBxTTczIJ:https://archiwum.mswia.gov.pl/download/1/19327/raportnatematrownegotraktowaniakobietimezczyznwsluzbachmundurowychpodleglychMini.pdf+&cd=10&hl=pl&ct=clnk&gl=pl&client=firefox-b-d>.
10. Tiszbierok T., „Służba kobiet w strażach pożarnych”, [w:] A. Skrabacz (red.), *Służba kobiet w formacjach mundurowych w XXI wieku*, MON, Centralna Biblioteka Wojskowa, Warszawa 2008.

11. Urych I., *Rodzina podstawą bezpieczeństwa na podstawie analizy wyników badań własnych*, Studia Warmińskie, Tom 55 (2018).
12. Ustawa z dnia 24 sierpnia 1991 roku o Państwowej Straży Pożarnej (Dz. U. 1991 Nr 88 poz. 400 z późn. zm.).
13. Żak M., *Życie rodzinne w sferze zawodów wysokiego ryzyka (na przykładzie zawodu policjanta)*, Wyd. Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2015.

Abstract: The topic of women's participation in the State Fire Service is not often discussed, which may be dictated by the fact that women in this uniformed service constitute a definite minority. That is why, women's motivation to serve in the State Fire Service is an important issue. Therefore, the aim of the speech is to present the results of research on women's motivation to take up service in the State Fire Service. Achieving the aim was related to the solution of the research problem formulated in the form of the question: what factors motivate women to take up service in the State Fire Service? Based on the analysis of the literature on the subject, the following motivating factors were identified: family traditions, the realization of one's dreams, stable employment, previous contacts with the firefighting community, the fact that the firefighter profession enjoys great social trust, performing satisfactory work.

Keywords: State Fire Service, women, motivation

Ilona Piotrowska-Michalak

Doktorant Wydziału Bezpieczeństwa Narodowego Akademii Sztuki Wojennej. W obszarze zainteresowań naukowych mieści się szeroko pojęte bezpieczeństwo społeczne, edukacja dla bezpieczeństwa, funkcjonowanie służb mundurowych, w tym działalność kobiet w służbach mundurowych, procesy dotyczące zarządzania zasobami ludzkimi, w szczególności doskonalenie pracowników.

adres e-mail: ilonamarta.piotrowska@wp.pl

Joanna Sozańska

Szkoła Główna Handlowa w Warszawie

WOMEN IN DEFENCE AND SECURITY – CONFERENCE PROCEEDINGS

“Women in defence and security”, the conference held on the 31st of May 2021 was an international debate on women’s role in solving the global security problems. Today’s international security environment with dynamically evolving, unpredictable and complex threats poses numerous challenges to women’s full, equal and meaningful participation in peace building processes. The issues proposed for scientific analysis and discussion included:

- Women in the armies of the world
- Women in the paramilitary organizations
- Women – their rights, obligations and fight for values

The conference was a unique opportunity to share and build the new knowledge of the practical value for the scientific community, experts and whole society. The aim of the Conference was to interchange knowledge, experiences and the status of research among participants representing various academic and research institutions, as well as to popularize the subject of women's involvement as a research paper topic. During the conference, speakers discussed topics concerning the origins of women's involvement, gender aspects, promotion paths, training systems and international cooperation. Issues related to anti-discrimination policy, gender equality challenges and practices were also covered.

“Women in defence and security” was an international debate on women’s role in solving the global security problems and challenges to their full, equal and meaningful participation in peace building processes. Participants represented 25 entities including government administration, security services, scientific institutions, universities from Poland, The United Kingdom, Ukraine, as well as commissioners of the European Union.

Host: The Pedagogical University of Krakow and The Institute of Security and International Development, Warsaw

Formula: online MS Teams of The Pedagogical University of Krakow

SCIENTIFIC COMMITTEE

Prof. Assoc. Janusz Ropski, Pedagogical University of Krakow - Chairman

Prof. Bogusław Pacek, Jagiellonian University

Prof. Józef Janczak, War Studies University, Warsaw

Prof. Stanisław Kowalkowski, War Studies University, Warsaw

Prof. Hennadii Pievtsov, Ivan Kozhedub Kharkiv National Air Force University

Col Prof. Olena VOLOBUIEVA, The Bohdan Khmelnytskyi National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine

Prof. Olga Wasiuta, Pedagogical University of Krakow

Prof. Assoc. Kateryna LEVCHENKO, *the Gender Equality Commission, Council of Europe*

Prof. Assoc. Jan Maciejewski, University of Wrocław

Prof. Assoc. Aleksandra Skrabacz, Pomeranian University in Słupsk

Prof. Assoc. Yuri Shyrobokov, Ivan Kozhedub Kharkiv National Air Force University

Prof. Assoc. Olena SUSLOVA, Women's Information Consultative Center, Ukraine

Prof. Assoc. Przemysław Wywiół, Pedagogical University of Krakow

Dr Piotr Pacek, War Studies University, Warsaw

Organizational Committee

dr Danuta Kaźmierczak, Pedagogical University of Krakow

dr Barbara Drapikowska, War Studies University, Warsaw

Viacheslav LUKIANENKO, Ivan Kozhedub Kharkiv National Air Force University

dr Emilia Musiał, Pedagogical University of Krakow

Olha Usacheva, Ivan Kozhedub Kharkiv National Air Force University

Zybrytskyi Hryhorii, Ivan Kozhedub Kharkiv National Air Force University

mgr Joanna Sozańska, Instytut Bezpieczeństwa i Rozwoju Międzynarodowego

The debate were organized in six thematic panels followed by discussion. The general conclusions were formulated by prof. Bogusław Pacek, UJ (the plan below).

CONFERENCE PLAN

9.00 – 9.20	Registration of participants
9.20- 9.30	Host - Opening remarks – prof. assoc. Janusz Ropski/prof. Bogusław Pacek
9.30 - 10.15	Prof. assoc. Katarzyna Dojwa-Turczyńska, University of Wrocław <i>Kobiety w wojsku. Kwestie historyczne i socjologiczne.</i>
	10 min break – switching to panels
	PANEL I WOMEN IN THE ARMIES AND PARAMILITARY ORGANIZATIONS OF THE WORLD Moderator: Dr Barbara Drapikowska
10.25 – 10.45	EngDr res. Col. Waldemar ZAKRZEWSKI, Akademia im. Jakuba z Paradyża w Gorzowie Wielkopolskim <i>Kobiety w wojskach inżynieryjnych - z doświadczeń dowódcy 2.Brygady Saperów.</i>
10.45 – 11.05	Dr Małgorzata Borowik, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie <i>Przywództwo kobiet na przykładzie podoperacji policyjnych podczas Światowych Dni Młodzieży.</i>
11.05 – 11.25	Amy Herr, University of Bradford EU NAPs for UNSCR 1325
11.25 – 11.45	Dr Kornela Oblińska, BIRM <i>Rezolucja Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 1325 – rola kobiet w procesie implementacji.</i>
11.45 - 12.05	Dr Barbara Drapikowska, Akademia Sztuki Wojennej <i>Udział kobiet - żołnierzy w tworzeniu bezpieczeństwa międzynarodowego.</i>
12.05 – 12.25	Discussion
	PANEL II WOMEN IN THE ARMIES AND PARAMILITARY ORGANIZATIONS OF THE WORLD Moderator: Prof. assoc. Przemysław Wywiół
10.25 - 10.45	Prof. assoc. Przemysław Wywiół, Pedagogical University of Krakow <i>The Soldiers' Mothers movement in Russia.</i>

10.45 – 11.05	Dr Katarzyna Pabis-Cisowska , Pedagogical University of Krakow <i>Kobiety w armii Izraela – mity a rzeczywistość, rzeczywistość a oczekiwania./ Women in Israel's Army – myths and reality, reality and expectations.</i>
11.05 – 11.25	Dr Przemysław Mazur , Pedagogical University of Krakow <i>Chrześcijańskie Syryjki w obronie własnej - Bethnahrin Women Protection Forces (HSNB) / Christian Syrians women in self-defense - Bethnahrin Women Protection Forces (HSNB).</i>
11.25 – 11.45	Dr Paulina Szeląg , The East European State College in Przemyśl, Poland <i>The Role of Women in Armed Conflict and Post-conflict Reconstruction: The Case Study of Kosovo/Rola kobiet w konflikcie zbrojnym i odbudowie pokonfliktowej: Studium przypadku Kosowa.</i>
11.45 – 12. 05	Dr Klaudia Cenda-Miedzińska , Pedagogical University of Krakow <i>Rola i znaczenie kobiet w zapewnianiu bezpieczeństwa dzieciom w Islamskiej Republice Afganistanu/The role and value of women's engagement in building children's security in Islamic Republic of Afganistan.</i>
12.05 – 12.25	Discussion
PANEL III WOMEN – THEIR RIGHTS, OBLIGATIONS AND FIGHT FOR VALUES -SOCIOLOGICAL PERSPECTIVE Moderator: Prof. assoc. Janusz Ropski	
10.25 -10.45	Prof. assoc. Aleksandra Skrabacz , Pomeranian Academy of Słupsk <i>Ewolucyjna czy rewolucyjna zmiana roli kobiet w bezpieczeństwie? Wyniki badań dynamicznych/Evolutionary or revolutionary change of women's role in security? Results of dynamic research.</i>
10.45 – 11. 05	Prof. assoc. Katarzyna Dojwa-Turczyńska , University of Wrocław <i>Służba kobiet w Siłach Zbrojnych RP. Socjologiczne refleksje z lektury wpisów internautów/Women's service in Armed Forces of the Republic of Poland. Sociological reflections on the Internet users' posts.</i>
11.05 – 11.25	Lt.Col. Beata Targońska , Przewodnicząca Rady ds. Kobiet w resorcie obrony narodowej <i>Współczesne uwarunkowania służby wojskowej kobiet w Siłach Zbrojnych RP</i>
11.25 – 11.45	Col. Joanna Kostecka , Lawyer in the Legal Advisors Team in Borger Guard Headquarter, Commissioner of the Chief Commander of Border Guard for Human Rights Protection, Equal Treatment and Professional Ethics.

	<i>Kobiety w szeregach Straży Granicznej</i>
11.45 – 12. 05	Dr Agnieszka Pieniążek , The East European State College in Przemyśl, Poland <i>Women in Polish defence-focused non-governmental organizations/Kobiety w polskich organizacjach pozarządowych o charakterze proobronnym.</i>
12. 05 - 12.25	Dr Paweł Łubiński , Pedagogical University of Krakow <i>Społeczno-polityczne aspekty bezpieczeństwa w dyskursie i działalności kobiecych organizacji narodowych we współczesnej Polsce. /Social-political aspects of security in discourse and engagement of women's national organizations in contemporary Poland.</i>
12.25 – 12.45	Dscussion
	Panel IV WOMEN IN THE ARMIES AND PARAMILITARY ORGANIZATIONS OF THE WORLD Moderator: Dr Emilia Musiał
10.25 -10.345	Agnieszka Kojło, MA , Pedagogical University of Krakow <i>Rezolucja nr 1325 - kobiety, jako aktywne działaczki na rzecz pokoju i bezpieczeństwa./ Resolution № 1325 – women as dedicated activists for peace and security.</i>
10.45 – 11.05	Aneta Tabiszewska, MA , Pedagogical University of Krakow <i>Realizacja agendy ONZ dotyczącej kobiet, pokoju i bezpieczeństwa przez wybrane kraje należące do NATO.</i>
11. 05 – 11.25	Paulina Zyzak and dr Piotr Swoboda , Pedagogical University of Krakow <i>Zmiany systemowe dotyczące kobiet-żołnierzy w Siłach Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej po wstąpieniu Polski do NATO</i>
11.25 – 11.45	Żaneta Zając, MA , Pedagogical University of Krakow <i>Czeczenki – ich rola i miejsce w środowisku społeczno-kulturowym Polski</i>
11. 45 – 12.05	Joanna Sozańska, MA , Warsaw School of Economics <i>Military service in Morocco: A remedy for socio-economic youth problems?</i>
12. 05 – 12. 25	Dominika Trojanowska, BA , Pedagogical University of Krakow <i>Zaangażowanie kurdyjskich kobiecych jednostek ochrony (YPC) w działania zbrojne podczas wojny w Syrii. /Engagement of Kurdish Women's Protective Units (YPC) in military operations during war in Syria.</i>
12.25 - 12.45	Discussion

	Panel V WOMEN IN THE ARMY AND PARAMILITARY ORGANIZATIONS IN POLAND Moderator: Dr Danuta Kaźmierczak
10.25 - 10.45	Sabina Pająk-Danicka, MA , University of Wrocław, Institute of Sociology, Department of the Sociology of Dispositional Groups <i>Women in Dispositional Groups.</i>
10.45 - 11.05	Ilona Piotrowska- Michalak, MA , Akademia Sztuki Wojennej <i>Motywacja kobiet do pełnienia służby w PSP</i>
11.05 - 11.25	Paulina Rus, MA , Pedagogical University of Krakow <i>Kobiety w służbach odpowiedzialnych za bezpieczeństwo w aglomeracji łódzkiej - studium przypadku.</i>
11.25 - 11.45	Oliwia Radkiewicz, BA Akademia im. Jakuba z Paradyża w Gorzowie Wielkopolskim <i>Udział kobiet w szkoleniu wojskowym studentów w ramach programu Legia Akademicka/Women's participation in military training within the Academic Legion program.</i>
11.45 - 12.05	Olga Derda, MA , War Studies University <i>Kobiety - studentki i absolwentki Akademii Sztuki Wojennej a rynek pracy.</i>
12.05 - 12.25	Monika Kulka-Smołkowicz, MA , Pedagogical University of Krakow <i>Broń palna w Polsce oczami kobiet. Od dostępności po przestępczość.</i>
12.25 - 12.45	Discussion
	Panel VI SECURITY AND DEFENCE SECTOR GENDER MAINSTREAMING Moderator: Prof. assoc. Olena Volobuieva
10.25 -10.45	Prof. assoc. Kateryna LEVCHENKO Government Commissioner for Gender Equality Policy, Vice-Chair of the Gender Equality Commission, Council of Europe <i>Institutionalization of gender approaches in the educational process of the defence and security sector in Ukraine.</i>
10.45 - 11.05	Col. Olesya Klymenko , Gender Assistant to the Head of the State Border Guard Service of Ukraine, National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine <i>Implementation of gender policy during the selection, recruitment and promotion of women in the State Border Guard Service of Ukraine.</i>
11.05 - 11.25	Prof. Natalya Orlovskaya , Bohdan Khmelnytskyi National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine

	<i>The experience of Ukraine in attracting women as employees to law enforcement agencies is considered. The statistical data on the women participation in the various structures activity.</i>
11.25 – 11.45	Prof. Ilona Ordynska , The National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine named after B. Khmelnytsky Dynamism and variability of socio-cultural patterns and norms (interpersonal gender conflicts).
11.45 - 12.05	Prof. assoc. Olena Volobuieva , Rector Gender Advisor of the Bohdan Khmelnytskyi National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine <i>Ukrainian Association of Women in law-enforcement and its role in gender mainstreaming of defence and security sector.</i>
12.05 – 12.25	Prof. assoc. Olena SUSLOVA Chairwoman of the Board Women's Information Consultative Center <i>Gender mainstreaming in defense and security sector: challenges and best practices.</i>
12.25 - 12.45	Olha Basarab , Bohdan Khmelnytskyi National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine <i>Women in Law Enforcement Agencies: Ukrainian Experience</i>
12.45 – 13.05	Discussion
	Panel VII SECURITY AND DEFENCE SECTOR GENDER MAINSTREAMING Moderator: prof. Bogusław Pacek
10.25 – 10.45	Alona Storozhuk , Odesa Military Academy, Ukraine <i>Sisters in Arms: Ukrainian Perspective on Women's Military And Combat Roles</i>
10.45 – 11.05	Babiy Yuliya , National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine named after Bohdan Khmelnytskyi <i>Women in Defence and Security</i>
11.05 – 11.25	Anna Khudaverdova, Vasyl Krotiuk, Krystyna Yandola Ivan Kozhedub Kharkiv National Air Force University <i>Gender equality is a real possibility to improvement an Ukrainian Army</i>
11.25 – 11.45	Oksana Krytenko , Zhytomyr Military Institute Preconditions for, consequences and combat of gender-based discrimination
11.45 – 12.05	Valentina Miroshnichenko , Khmelnytsky National Academy of Border Guard Service of Ukraine Features of gender training of border guards

12.05 – 12.25	Anna Bahrii , The National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine named after B. Khmelnytsky <i>Gender peculiarities of language learning</i>
12.25 – 12.45	Tetiana Ploshchynska, Valentina Miroshnichenko , Khmelnytsky National Academy of Border Guard Service of Ukraine <i>Specifics of the State Border Guard gender education</i>
12.45 – 13.05	Discussion
13.10	Conclusion – Prof. Bogusław Pacek

THE SELECTION OF ABSTRACTS FROM THE CONFERENCE PRESENTATIONS

EngDr res. Col. Waldemar ZAKRZEWSKI, Akademia im. Jakuba z Paradyża w Gorzowie Wielkopolskim

Kobiety w wojskach inżynieryjnych - z doświadczeń dowódcy 2.Brygady Saperów.

After Poland joined the North Atlantic Alliance, the Armed Forces of the Republic of Poland changed in many areas, which made the Polish Army compatible with allied armies. The command structures, structures of military units and subunits as well as technical modernization and mental changes in the perception of military service were reorganized. Among these changes, women were allowed to study at military universities. The first graduates of these universities were appointed to serve as platoon commanders in 2004. The army was not fully prepared for these changes and the mundane problems of the military service of women always had to be resolved by the commander. Despite many problems and different attitudes towards female commanders of senior cadres and soldiers of basic military service, women tried their best to perform their duties and match their colleagues. In the article, the author (an experienced commander of many military units) presents the activities of women in engineering troops, who play an important role in all types of combat operations and support society in the event of non-military security threats. Service in the engineering troops is difficult but honorable, and the women of the engineering troops carry out their tasks at the highest level.

Keywords: engineering troops, security, women, command.

Agnieszka Kojło, Pedagogical University of Krakow

„Resolution number 1325 – women as active activists for peace and security”.

Resolution 1325 was signed on October 31 in 2000 by the United Nations Security Council. It is about women, peace and security. This resolution stands out from the others because it strictly focuses on women, both in terms of impact on them of armed conflicts and in highlighting the need for their full and active participation in peace and security efforts. The paper will discuss what is contained in Resolution 1325 and what its four main pillars are. The actions taken by NATO organizations to respect the resolution will be presented and how they are implemented in practice by Poland, as the result of the three-year National Action Plan signed in 2018.

Keywords: *Resolution 1325, woman, peace, security*

dr Kornela Oblińska, Institute BIRM

Rezolucja Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 1325 – rola kobiet w procesie implementacji.

Security Council Resolution 1325 was the first ever to comprehensively define the role of women in the context of peace and security efforts. She stresses that the situation of women is very important, both during and after the conflict/humanitarian crisis. Furthermore, it draws attention to the need to ensure women's participation in the wider peace and security process: "The resolution stresses the importance of women's equal participation and full involvement in all efforts to maintain and promote peace and security. Among its many recommendations, the resolution calls for expanding the role and increasing the participation of women in UN peacekeeping missions, to assume military, police and civilian roles, as well as leadership positions". The provisions of resolution 1325 (on women, peace and security) is based on the four pillars: prevention, which includes both conflict prevention and all forms of violence against women, girls, men and boys, the elimination of impunity for perpetrators, secondary victimization of victims, etc.; participation, aimed at ensuring that women participate on an equal footing with men in decision-making processes concerning peace and security, increasing the number of women: negotiators, members of peace forces, etc.; protection

of those most at risk from related violence with armed or humanitarian conflict; support and recovery, paying attention to the needs of civilians in post-conflict environments, placing a strong emphasis on international cooperation, etc.

To sum up, the objectives of resolution 1325 are aimed at gradually increasing the participation of women and their involvement in all areas of ensuring or restoring peace and security, inter alia, by eliminating inequalities in terms of women taking up strategic positions, performing leadership functions, opportunities to participate in peace missions, negotiations processes, etc.

Keywords: security, peace, resolution, women

Prof. assoc. Przemysław Wywił, Pedagogical University of Krakow

The Soldiers' Mothers movement in Russia.

Abstract: The paper will present the activity of the Soldiers' Mothers movement for changes in the Armed Forces of the Russian Federation. There will be shown active Soldiers' Mothers Committees during the conflicts in Afghanistan, Chechnya and Ukraine. Author will present also their actions to protect conscription rights and fight against pathologies of the military service.

Keywords: Committees of Soldiers' Mothers of Russia, NGOs in Russia, Armed Forces of the Russian Federation

dr Katarzyna Pabis-Cisowska, Pedagogical University of Krakow

Kobiety w armii Izraela – mity a rzeczywistość, rzeczywistość a oczekiwania. / Women in Israel's Army – myths and reality, reality and expectations.

When it comes to security issues, the State of Israel is usually associated with one of the best intelligence agencies in the world and with a modern, but modest army, supplied by the forced conscription of men soldiers and - a rare case in the world - women soldiers. In my speech I will try to point out and prove by showing examples, that ideas concerning the presence and participation of women in Israel's security are, on the one

hand, artificially exposed, and, on the other hand, underestimated in some aspects.

Keywords: women, Israel, security, state security

dr Przemysław Mazur, Pedagogical University of Krakow

Chrześcijańskie Syryjki w obronie własnej - Bethnahrin Women Protection Forces (HSNB) / Christian Syrians women in self-defense - Bethnahrin Women Protection Forces (HSNB).

The purpose of the speech will be to describe the situation of Christians in Syria and their struggle for survival during the civil war. Especially will be outlined women problems and their methods of fighting for security. For this task was created military organization (militia) Bethnahrin Women Protection Forces, which also took part in the fighting on the front lines against Islamic State (ISIS).

Keywords: Bethnahrin Women Protection Forces, HSNB, Syria, Syriacs, Assyrians, ISIS.

dr Paulina Szeląg, The East European State College in Przemyśl, Poland

The Role of Women in Armed Conflict and Post-conflict Reconstruction: The Case Study of Kosovo/Rola kobiet w konflikcie zbrojnym i odbudowie pokonfliktowej: Studium przypadku Kosowa.

Kosovo Liberation Army (KLA). After the conflict of Kosovo has ended and Kosovo announced its independence from Serbia, some experts that included: Adrian Florea (2014), Nina Caspersen (2012) and Gëzim Visoka (2018) have been conducting research on reconstruction process in Kosovo, which was strictly connected with functioning of this state in international relations. Although, the conflict in Kosovo and post-conflict reconstruction process in this state was a theme of many research projects, very little has been said on the engagement of women in both cases.

The main aim of the paper is to show the role of women in events that took part in 1998-1999, as well as after 1999. The author of this paper will raise the following research questions:

Were Kosovo-Albanian women engaged in actions taken by KLA?

What was the role of Kosovo-Albanian women in process of reconstruction of Kosovo after the conflict has ended?

Did the role of women in Kosovo's process of reconstruction has been evolving since 1999?

The paper will be based on desk research.

Keywords: Kosovo, women, Kosovo Liberation Army, post-conflict reconstruction, armed conflict, Serbia

dr Klaudia Cenda-Miedzińska, Pedagogical University of Krakow

Rola i znaczenie kobiet w zapewnianiu bezpieczeństwa dzieciom w Islamskiej Republice Afganistanu/The role and value of women's engagement in building children's security in Islamic Republic of Afghanistan

A child's safety depends on caring for, maintaining and supporting development, to which both parents are legally obliged. In Islamic law, parental care is divided into three categories: Hedānat, Velāyat-e nafs / Velāyat-e tarbiyat, Velāyat-e amvāl. The woman's role is to ensure safety during the Hedānat (custody), which means caring and nurturing of a child during the period in which the child needs care and nurture of woman. During the speech, the order of women who have the right of custody will be discussed, their duties concerning ensuring the child's safety and related privileges.

Keywords: Afghanistan, law, child safety, woman

Prof. assoc. Aleksandra Skrabacz, Pomeranian Academy of Słupsk

Ewolucyjna czy rewolucyjna zmiana roli kobiet w bezpieczeństwie? Wyniki badań dynamicznych/ Evolutionary or revolutionary change of women's role in security? Results of dynamic research.

Women have always participated in the process of creating security on a micro and macro social scale. Over the centuries, however, their role in this process has changed, from education for safety in the family, through the fight for freedom and independence of the Polish state, to professional service in available groups and political activity in the field of security. Hence, the main research problem to which the answer was sought

in this article was formulated as follows: how has the role of women in creating security changed over the centuries and what factors have influenced it? The dynamic research covered the 20th and 21st centuries, assuming that during this period the greatest changes in the activity of women for security took place.

Keywords: women, safety, activity, disposition groups.

Prof. assoc. Katarzyna Dojwa-Turczyńska, University of Wrocław

Służba kobiet w Siłach Zbrojnych RP. Socjologiczne refleksje z lektury wpisów internautów/Women's service in Armed Forces of the Republic of Poland. Sociological reflections on the Internet users' posts.

Wojsko jest instytucją bezpieczeństwa, która – w porównaniu z większością innych grup dyspozycyjnych – charakteryzowała się przez lata nader nikłym odsetkiem kobiet wśród personelu mundurowego. Pomimo historycznej tradycji, a także symbolicznego dopuszczenia kobiet do służby wojskowej w okresie schyłkowym PRL, w III RP przez wiele lat mamy do czynienia z śladową liczebnością kobiet wśród żołnierzy. Zmiany zachodzące w armii oraz obecność Polski w NATO, otwarcie dla kobiet bram szkolnictwa wojskowego, utworzenie specjalnego gremium adresowanego dla nich (Rada ds. kobiet Sił Zbrojnych RP) oraz szereg innych czynników w dłuższej perspektywie prowadzą do zwiększenia odsetka kobiet wśród żołnierzy. Implikuje to zatem pytania dotyczące samych kobiet w żołnierskich rolach, ale także – co jest obszarem niniejszego wystąpienia – stosunku do żołnierki społeczeństwa. Próba odpowiedzi na to pytanie zostaje zarysowana na podstawie analizy treści postów zamieszczanych w Internecie. Różne wady, wśród których na pierwszym planie sytuuje się niemożność uogólnień wniosków z tego typu analiz w pewnym stopniu „refundują” inne cechy podanego analizom materiału wtórnego (m.in. poczucie anonimowości piszących, brak wpływu sytuacji badania na ich wskazania, efektu ankierskiego). Stąd też zapisane w cyberprzestrzeni słowa, po ponad trzech dekadach od początku symbolicznej obecności kobiet w polskiej armii, zdają się być wdzięcznym materiałem poznawczym.

Keywords: sociological approach, women military service, Internet posts

Lt. Col. Joanna Kostecka, Naczelnik Wydziału Kadr Ośrodka Szkoleń Specjalistycznych Straży Granicznej

Kobiety w szeregach Straży Granicznej

The presentation provides some information concerning the women's position and role in their daily service in Border Guard through the prism of the undertaken challenges and performed tasks as well as the statistics regarding the presented subject such as the actual tendencies.

Keywords: Border Guards, women in BG, career development

dr Paweł Łubiński, Pedagogical University of Krakow

Spółeczno-polityczne aspekty bezpieczeństwa w dyskursie i działalności kobiecych organizacji narodowych we współczesnej Polsce /Social-political aspects of security in discourse and engagement of women's national organizations in contemporary Poland.

The aim of the speech is to show the role of women in the dynamically changing socio-political situation of the Polish state, presenting the views and assumptions of activities national-radical formation, identify areas of women's social activity and self-organization of women on the example of these formations. It seems important to answer the question about the sense and significance of the forms of civic and socio-political activity undertaken by women. Consideration will be given to the analysis of specific examples of the activities of women from the interwar National Organization of Women, Women for the Nation and the Women's Section of the National Movement (today's National Organization of Women).

Keywords: women, national camp, national-radical thought, National Organization of Women, Women for the Nation, Women's Section of the National Movement

Ilona Piotrowska- Michalak, MA, Akademia Sztuki Wojennej

Motywacja kobiet do pełnienia służby w PSP

The topic of women's participation in the State Fire Service is not often discussed, which may be dictated by the fact that women in this uniformed service constitute a definite minority. That is why, women's motivation to serve in the State Fire Service is an important issue. Therefore, the aim of the speech is to present the results of research on women's motivation to take up service in the State Fire Service. Achieving the aim was related to the solution of the research problem formulated in the form of the question: what factors motivate women to take up service in the State Fire Service? Based on the analysis of the literature on the subject, the following motivating factors were identified: family traditions, the realization of one's dreams, stable employment, previous contacts with the firefighting community, the fact that the firefighter profession enjoys great social trust, performing satisfactory work. The fears and hopes accompanying women before taking up the service and the reaction of their relatives to the news of their willingness to take up the service were also taken into account. Conducting empirical research using the diagnostic survey method, using the survey technique with the use of the questionnaire tool for women serving in the State Fire Service, made it possible to draw conclusions that the most important factors motivating women to serve in the State Fire Service are the willingness to fulfill their dreams and job satisfaction. Earlier contacts with the firefighting community also turned out to be an important factor.

Keywords: State Fire Service, women, motivation

Paulina Rus, MA, Pedagogical University of Krakow

Kobiety w służbach odpowiedzialnych za bezpieczeństwo w aglomeracji łódzkiej - studium przypadku.

Bezpieczeństwo w miastach jest kluczową kwestią, która wpływa na jakość życia jego mieszkańców. Jeszcze szerszą kwestię stanowi zapewnianie bezpieczeństwa w powiązanych ze sobą jednostkach osadniczych, jakimi są aglomeracje miejskie. Nieoceniony wkład kobiet w kształtowanie bezpiecznej przestrzeni publicznej jest widoczny w coraz szerszym stopniu. Kobiety znajdują zatrudnienie i spełniają się pracując w różnego

rodzaju służbach. W wystąpieniu przedstawiona zostanie rola kobiet w służbach odpowiedzialnych za bezpieczeństwo w aglomeracji łódzkiej. Przeanalizowane zostaną dane statystyczne dotyczące udziału kobiet w służbach mundurowych. Omówiony zostanie wpływ kobiet na kreowanie wybranych aspektów bezpieczeństwa lokalnego.

Słowa kluczowe: kobiety w służbach mundurowych, bezpieczeństwo lokalne, aglomeracje miejskie

Monika Kulka-Smołkiewicz, MA, Pedagogical University of Krakow

Ladies and guns. Polish women and their attitude to firearms and gun violence

Legal gun ownership in Poland is very interesting topic but it's not widely disputed. Polish firearms regulations are very strict, but every citizen, including women, has a right to start a procedure leading to legal gun ownership. The society of polish firearms owners is growing, but it's still very small, comparing to the other European countries. Researches show, that women in Poland are not likely to declare a positive attitude to wider gun ownership, they are also not likely to declare, that they want to have an access to firearms on their own.

Nevertheless, women are very often described as a very responsible owners and very good shooters. They are psychically and mentally strong, patient and calm. That is what makes them very good students when learning how to use firearms. That is also a very important element of studies focused on women as victims of violent attacks.

The aim of this presentation is to describe the attitude of polish women to firearms, and the major rules of polish gun control. The second major part of this study is to show data connected with polish women and their crimes committed using firearms. The whole study will be compared to data from other countries

Keywords: firearms, gun policy, Poland, gun control, violent crimes

Alona Storozhuk, Odesa Military Academy, Ukraine

Sisters in Arms: Ukrainian Perspective on Women's Military And Combat Roles

Roles and status of women in the Armed Forces of Ukraine have changed dramatically over the past few years. As a post-Soviet tradition in 1990's women

in the military mainly occupied officer positions with the Medical Service and very rarely served on other non-combat, normally supportive postings as soldiers and sergeants. The evolution of the society's mindset along with other significant changes in social and political life in Ukraine brought new opportunities to women, including those in the field of military service. For its part, the current Russian aggression against Ukraine brutally tested and indisputably confirmed the remarkable military and combat potential of female soldiers. As a result, today more than 31 thousand of women serve in the Ukrainian Armed Forces, which is about 12 % of the total strength. The list of positions which are available for women is enlarging and includes even combat ones in Special Operation Forces. However, presently not all military posts are available to both genders. As well, there are significant differences in physical fitness standards and special accommodation requirements for men and women in the service. Because of this, the practical effectiveness and moral issues of women's military service is hotly debated at different levels. Each new position for women in the Armed Forces gives not only an opportunity for those who will be posted on them, but also brings new challenges. The success or failure of those women who are pioneers on different service functions today, influences the future shape of the Armed Forces and so it requires increased responsibility from everybody in the military service – men and women, superiors and subordinates. The determination of proper balance between military and combat functions of women, as well as solving of accompanying legal and moral problems are complex and urgent issues for the Armed Forces of Ukraine. The article deals with the analysis of the results of above-mentioned issues resolution and presents some general approaches and best practices regarding the practical solving of gender related problems in the Armed Forces of Ukraine.

Key words: Armed Forces of Ukraine; combat and non-combat roles; female soldier; gender related problems; military position; military service.

Anna Khudaverdova, Vasyl Krotiuk, Krystyna Yandola

Ivan Kozhedub Kharkiv National Air Force University

Gender equality is a real possibility to improvement an Ukrainian Army

The questions of the implementation of gender equality in the Armed Forces of Ukraine are is considered. The equal rights of soldiers-women and soldiers-men are

describes as a possibility to make Armed Forces of Ukraine more professional and powerful.
Keywords: gender politics, gender equality.

Keywords: gender, rights, implementation of solution

Oksana Krytenko, Zhytomyr Military Institute

Preconditions for, consequences and combat of gender-based discrimination

Discrimination is one of the most common violations of human rights. Everyone should understand that it concerns everyone without exception, regardless of gender, age, health conditions etc. Millions of people are subjected to discrimination every day, we are surrounded by it in everyday life and work; however, many people do not notice or discern it and therefore do not acknowledge it as a problem. Discrimination occurs whenever certain people are treated differently than others because of certain characteristics or stereotypes. Discrimination, Military Service, military conflict, sex discrimination, sexual harassment, security and defense sector.

Keywords: gender-based discrimination, adoption of rights, stereotypes

Valentina Miroshnichenko, Khmelnytsky National Academy of Border Guard Service of Ukraine

Features of gender training of border guards

We believe that the main goal of gender education is not only to convey certain information to the border guard, but also to develop a certain worldview on equal rights and opportunities for women and men, to form a gender consciousness and culture in them. Key words: education, border guards, gender, equal rights and opportunities

Keywords: gender training, gender awareness, education

General findings:

1. Women contributed historically and do so at present to building peace and providing security in all its areas: national winning peace and securing borders, local caring for the weakest and in need groups in the society, keeping order in agglomerations.

2. The awareness in society as well as in the security services about women's role and service is positively evolving which foster creating opportunities and career development on equal terms.
3. The issue requiring quite serious discussion and practical solution is conducting research at the interface of civil and military areas. The arguments of classified information or security reason will always have to be understood.
4. Ukraine has done considerable advancement in the area of gender and equal rights application in security services as well as introduced the effective mechanism to catch up with European countries and NATO countries.

Joanna Sozańska

Pełniła obowiązki Dyrektorki Departamentu Współpracy Młodych Naukowców oraz Zastępczyni Redaktora Naczelnego Scientific Journal Junior. Doktorantka Kolegium Ekonomiczno-Społecznego Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie. Absolwentka studiów azjatyckich bliskowschodnich oraz studentka stosunków międzynarodowych na Uniwersytecie Jagiellońskim. Stypendystka Programu Erasmus+ w Królestwie Maroka i Republice Turcji. Laureatka II edycji Programu TopMinds Polsko-Amerykańskiej Komisji Fulbrighta. Pasjonatka kultury krajów Afryki Północnej i Bliskiego Wschodu, feminizmu arabskiego, reżimów politycznych i migracji w Magrebie.

SDirect24 *safety, Society, Science*

International scientific journal published
under the auspices of
NATO Defence Education Enhancement Program
(English, Russian, French, Polish)